

Samfundet for Dansk Genealogi og Personalhistorie

Dette værk er downloadet fra

Samfundet for Dansk Genealogi og Personalhistorie

www.genealogi.dk

Bemærk, at hjemmesiden indeholder værker, som er omfattet af ophavsret. For ældre værker, hvor ophavsretten er udløbet, kan PDF-filen frit downloades og anvendes.

For værker, som er omfattet af ophavsret, er det vigtigt at være opmærksom på, at PDF-filen kun må benyttes til rent personligt brug. Distribution og publicering af PDF-filen er ulovlig.

PERSONALHISTORISK TIDSSKRIFT

2010:1

Indhold

Artikler:

<i>W. Bruijnesteijn van Coppenraet: Slægterne Halvegge og Væbner, 1. del</i>	1
<i>Kirstin Nørgaard-Pedersen: En Saxeslægt i Danmark og Norge</i>	43
<i>Ronja Hougner Vejdegren: Griffenfelds agerhøns – kvindelige politiske aktører i 1600-tallet?</i>	74
<i>Peter Wodskou Christensen: Slægten Wodskou fra Vodskov skole i Hammer sogn</i>	92

Nyt fra bestyrelsen:

#din historie - slægtsforskning i Rundetaarn	120
www.politietsregisterblade.dk	121

Anmeldelser:

Tor Flensmarck: Skånelands Medeltid. Orter & Åtter Del C-D (<i>Tommy P. Christensen</i>)	122
Fotografiportrætter af offentlige og andre løsagtige fruentimmere samt navnerogister til Københavns Politis sager vedr. indskrevne fruentimmere 1833-1906; Fotografiportrætter fra Københavns Politi af udenlandske og udviste forbrydere, svenske og norske forbrydere samt nihilister fra perioden 1888-1903; Fotografiportrætter fra Københavns Politi af kvindelige forbrydere fra perioden 1894-1896 og 1905-1907 (<i>Jørgen Mikkelsen</i>)	122
Ulrik Langen: Den afmægtige – en biografi om Christian 7. (<i>Stella Borne Mikkelsen</i>)	123
Rasmus Mariager (red.): Danskere i krig 1936-48 (<i>Peter Hertel Rasmussen</i>)	126
Morten Møller: Mogens Fog – fra modstandshelt til landsforræder. En bibliografi (<i>Peter Hertel Rasmussen</i>)	127

Forsidebillede:

Olga Augusta Wodskou og hendes mand Hans Andresen.

Læs mere på side 117.

Slægterne Halvegge og Væbner, 1. del

Af W. Bruijnesteijn van Coppenraet

Der findes i den danske biografiske litteratur mange medlemmer af Halvegge-familien. Imidlertid er det ikke altid tydeligt, at de tilhører denne familie, fordi de kun kendes under deres patronym eller fejlagtigt er blevet tilordnet Væbner-familien. Omvendt regnes den kendte kobberstikker Albert Haelwegh ofte med urette for at tilhøre Halveggerne. I denne artikel skaffes der klarhed over Halvegge- og Væbner-familien, og der gives så mange biografiske detaljer som muligt om de enkelte medlemmer af de to slægter.

Forord

Det var den danske arkivar Anders Thisets (1850-1917) store fortjeneste, at han skaffede genealogisk orden i de mange adelige personer i middelalderen, der som oftest kun er betegnet med patronymer i den store mængde dokumenter, der findes. Yderligere har han som den første aftegnet de våbensegl, der hænger ved dokumenterne, ordnet dem efter slægt og offentliggjort dette arbejde i 1905 i sit kendte værk *Danske adelige sigiller fra det XV., XVI. og XVII. Aarhundrede* (fortsættelse af H. Petersens lignende værk om det 13. og 14. århundrede). Dermed kunne han identificere næsten alle de personer, der er nævnt i kilderne, og lave sin alfabetiske *Seddelregistrant*.

Thiset gik som en selvfølge ud fra, at personer med samme slægtsvåben hørte til samme slægt. Det fik til følge, at mange mennesker efter hans mening førte et »forkert« slægtsnavn. Han viser så dette med det »rigtige« navn i parentes efter det navn, de førte. Derfor findes der mange »Halvegge (Væbner)«, fordi disse Halvegger angiveligt førte Væbner-våbnet og derfor måtte tilhøre slægten Væbner.

De genealogier for de enkelte slægter, der kom ud af det, publicerede han i *Danmarks Adels Aarbog* (1884 ff.), som efterhånden kom til at omfatte hele den gamle danske adel. Arbejdsområdet var stort, tydingen af de gamle dokumenter vanskelig, og til dette arbejde havde han kun et eneste menneskeliv. Men han nåede det, og andre forskere kunne derefter arbejde videre med de enkelte familier.

Det kunne ikke undgås, at Thisets genealogier blev overfladiske, og de er på ingen måde fejlfri. Personer af samme navn blev forvekslet, eller personer blev registreret to gange. En svaghed ved Thisets genealogier

er efter min mening også, at han sjældent giver udtryk for tvivl, men fremlægger alle muligheder, formodninger og sandsynligheder som fakta. Det er dog ikke så galt, så længe den store ramme er rigtig, og hver adelsmand er henført til den rigtige slægt, hvilket afhang af Thisets grundlæggende opfattelse, at våbnet var afgørende for en persons tilhørsforhold til en familie.

I nærværende arbejde har jeg samlet alle mulige data om familierne Halvegge og Væbner – mange flere end Thisets oplysninger – og herved rettet mange vildfarelser eller relativiseret fakta til sandsynligheder. Men jeg har måttet konstatere, at også hans grundlæggende opfattelse må drages i tvivl. Jeg mener, at familierne Halvegge (på Sjælland) og Væbner (i Jylland) med stor sandsynlighed ikke har mere med hinanden at gøre, end at der er en vis lighed i deres våbner. Thisets grundlæggende opfattelse er her årsag til stor forvirring, der har bredt sig vidt omkring i litteraturen.

Også Thisets påstand, at disse familier var uddøde i begyndelsen af det 16. århundrede - fordi han ikke kunne finde flere, der bar navnene, eller fordi han slet ikke interesserede sig for borgerlige efterkommere - har jeg relativiseret. Årsagen er, at der højst sandsynligt stadig var mange efterkommere i København, Roskilde og i udlandet (ved den landflygtige kong Christiern II's hof), der ganske vist på grund af omstændighederne ikke kunne hævde deres adelige status, men alligevel tilhørte Halvegge-slægten.

I denne artikel henviser tal i parentes (---) til referencer i fortegnelsen over diplomer, der vil blive bragt i artiklens 2. del. De enorme kilde-mængder nødvendiggør et meget kompakt referencesystem, og det har resulteret i denne fortegnelse over diplomer.

Navne og våbener

Slægterne Halvegge og Væbner hørte til den danske uradel.¹ Deres slægtsvåben finder vi i beseglingen på mange diplomer. Heldigvis, for ofte er det kun ved hjælp af våbnet, at bærerens identitet kan fastslås, fordi denne kun angives med et patronym i selve dokumentet.

De enkelte slægters våben i middelalderens Danmark var i princippet unikke: forskellige slægter førte også forskellige våben. De danske historikere går ud fra, at hvis to familier har forskellige navne, men alligevel samme våben, må de i virkeligheden være grene af den samme slægt, selv om det ikke kan påvises genealogisk.²

Familien Væbners våben beskrives i *Lexicon over Adelige Familier i Danmark* (1787) som: »et blaat Skiold, hvori en harnisket Arm holdende en guldskaftet Sabel i Haanden med Spidsen til venstre Side« (se ill. 1).

Ill. 1: Væbner. (S.T. Achen, *Danske adelsvåbener, en heraldisk nøgle*, Khvn 1973)

At spidsen er til venstre må være en fejltagelse, for alle kendte segl og andre originale gengivelser viser sværdspidsen vendende mod (heraldisk) højre, som det er gengivet i illustration 1. Når der er vist et hjelmtegn på gengivelserne, er det en væbnet arm, der på samme måde rækker op over hjelmen.

Ud over seglene, brugt fra 1420-1580, samt nogle gravsten, kender jeg ingen autentiske gengivelser af våbnet. Det er således uklart, hvorfra leksikonet kender farverne, da segl og gravsten jo ikke viser dem.

På en måde er det et »talende« våben. *Væbner* betyder jo »bevæbnet«, etymologisk »den, der bevæbner«, latin *armiger*. I øvrigt må det fremhæves her, at jeg bruger navnet Væbner for denne slægt udelukkende med hjemmel i faglitteraturen. I de originale kilder har jeg kun fundet patronymer; slægtsnavnet er ikke nævnt en eneste gang. Og her støder vi så straks på det første tvivlsomme spørgsmål. Barner nævner slægten Væbner som eksempel på de adelige familier, der først efter ediktet af 1526 (hvor kongen pålagde adelen at føre slægtsnavne) valgte et navn og så vidt muligt undgik at bruge det.³

Den eneste gang, jeg er stødt på navnet Væbner autentisk, er i navnet på godset Væbnersholm i Føvling, hvor slægten boede. Navnet Væbnersholm blev i øvrigt først brugt, efter at slægten var uddød i 1587. Og af det navn kan man ikke uden videre slutte, at de adelige (væbnere!), der boede der, også førte slægtsnavnet Væbner.

G. Knudsen giver lidt over fyrre belæg på den autentiske brug af navnet Halvegge, men kun to på navnet Web(n)ere, og de kan ikke sættes i forbindelse med den her behandlede slægt. I det hele taget er jeg på ingen måde overbevist om, at Væbner faktisk var slægtens navn. Til trods

for det vil jeg alligevel, i mangel af bedre, bruge denne betegnelse. Den første »historiske« brug af Væbner som et slægtsnavn har jeg fundet under en indgravering af et våbenskjold fra omkring 1660.

Under navnet »Halvege« viser *Lexicon over Adelige Familier i Danmark* (1787) tre forskellige våben (se ill. 2).

Ill. 2: Våbnene er forklaret i artiklen. (*Lexicon over adelige familier i Danmark, Norge og hertugdømmene*, bd. 1, Khvn 1787, Tab. XL)

Våbnet med nr. 48 førtes af Jens Olafsen Halvegge og hans efterkommere, i det følgende betegnet som »den yngre slægt Halvegge«. Hvis vi kan stole på *Danmarks Adels Aarbog* (1946), var han en født Væbner, men antog sin mors navn, Halvegge.

På de forskellige segl, der er bevaret, holdes arm og sværd på mange forskellige måder. Åbenbart var deres stilling ikke noget, der blev opfattet som vigtigt.

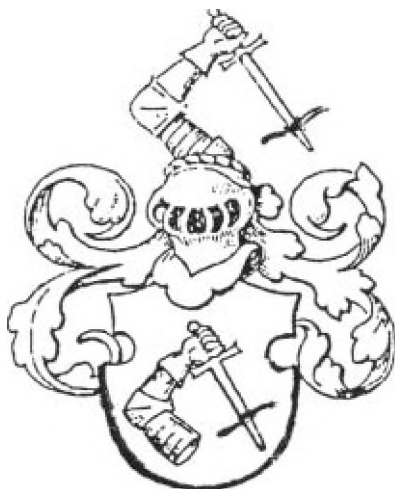
I Thisets og Petersens våbenbøger viser nogle segl en sløjfe om sværdets klinge (også på hjelmtegnet). Dette er tilfældet ved fire af de elleve forskellige segl, der er vist. I det omfang, jeg havde lejlighed til at undersøge de originale segl, viste det sig, at sløjfen også findes i øvrige tilfælde. Det havde de to forfattere overset, fordi seglaftrykene var utydelige, eller på grund af seglenes dårlige tilstand (se ill. 3).⁴

Sløjfen er helt sikkert ment som et distinktivum, et kendetegn, hvormed man kan skelne slægten Halvegge fra slægten Væbner. Men for mig er det da et åbent spørgsmål, om den automatik, hvormed historikerne ser disse to slægter som grene af samme slægt, nu også er berettiget. Jeg kommer senere tilbage til det i et særligt kapitel.

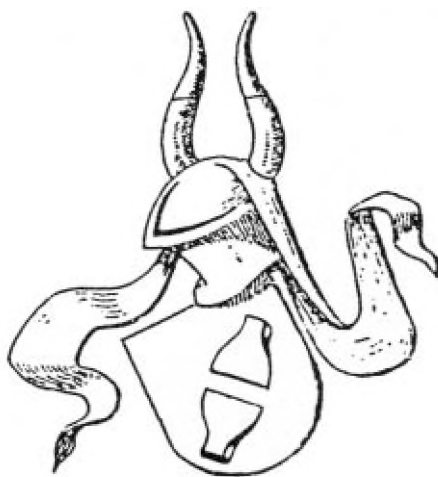
Våben nr. 49, den gamle Halvegge-stammes, er kun kendt fra tre forskellige segl, dateret til 1387-1488 (se ill. 7, 8 og 10). Beskrivelsen i leksikonet og i *Danmarks Adels Aarbog* (1896) lyder: »to modvendende Stormhuer; paa Hielmen to Vesselhorn«.

Vi må gå ud fra, at leksikonets forfatter har forsøgt at fortolke segltegningerne så godt som muligt efter sin bedste viden. Men alligevel kan man være i tvivl, om fortolkningen er rigtig. Mere sandsynlig er forklaringen: »To halve vegger«, som jeg fandt tilføjet med hånden i et arkiveksemplar af Petersens våbenbog.

Dette er i overensstemmelse med den forklaring af navnet (i den ældste form Halffwægge), som anføres af G. Knudsen: »halve wægger«. Wægge betød oprindelig »kile«, men blev senere betegnelsen for et lille

Ill. 3: Halvegge. (S.T. Achen, *Danske adelsvåbener, en heraldisk nøgle*, Khvn 1973)

Ill. 4: Halvegge. (S.T. Achen, *Danske adelsvåbener, en heraldisk nøgle*, Khvn 1973)

kileformet brød med fremstående spidser. Men jeg synes ikke, henvisningen til brød passer ind i sammenhængen. Det er ikke troværdigt, at en adelig slægt i middelalderen ville tage navn efter noget så dagligdags som et halvt rundstykke.

Der er en anden afledt betydning af wægge, der rammer bedre: det (kileformede) hoved af en økse, der her skal opfattes som en stridsøkse. Man kan sagtens tænke sig, at den første Halvegge har fået sit navn, fordi hans stridsøkse (de danske vikingers vigtigste våben) i et afgørende øjeblik gik i stykker, og han måtte fortsætte kampen med dette handicap (se ill. 4).

Så er kun våben nr. 47 tilbage. Leksikonets forfatter påberåber sig Jakob Nielsen Halvegge i diplomerne (4) og (8). Det førstnævnte diplom vedrører imidlertid ikke Jakob Nielsen, men johannitermunken Jakob Halvegge (seglet er desværre gået tabt). I diplom (8) nævnes Jakob Nielsen ganske vist, men han besejler det ikke.

Den eneste autentiske kilde med et slags korsvåben, jeg kender, er gravstenen fra ca. 1562 over Sophie og Anna Grubbe, hvis bedstemor var Mette Halvegge (291). En tegning, som Søren Abildgaard lavede i 1756, viser en meget stærkt slidt sten, hvis tekst allerede dengang ikke kunne rekonstrueres. »Korsvåbnet« fornedet til højre er utvivlsomt også et resultat af slid (se ill. 5).

Allerede ca. 1670 lavede Resen en skitse af våbnet, der ikke var så meget bedre (teksten var dengang endnu til at tyde).⁵ Jeg formoder derfor,

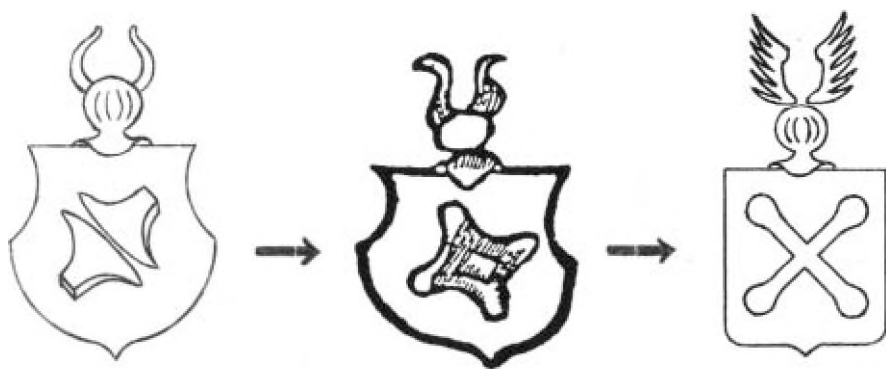
Ill. 5: Sophie og Anna Grubbes gravsten fra ca. 1562 (291). Tegningen er udført af Søren Abildgaard, 1756.

at forfatteren af leksikonet fra 1787 bygger på en unøjagtig beskrivelse af Resens tegning.

Man kan altså forestille sig en udvikling, hvor den venstre figur viser originalen fra 1562, den midterste er den eksakt gengivne tegning af Resen fra 1670, og den højre figur viser leksikonartiklens forfatters fortolkning fra 1787. Leksikonets fremstilling er også havnet i internationale våbenbøger (f.eks. Rietstap). I *Danmarks Adels Aarbog* (1896) rangerer korsvåbnet dog allerede som urigtigt. Det er også bemærkelsesværdigt, hvordan hjelmtegnets vesselhorn har udviklet sig til ørnevinger (se ill. 6)!

Jeg ved ikke, om dette våben blev betragtet som et Halvegge-våben, fordi Mette førte det, eller omvendt, om navnet Halvegge blev tillagt Mette på grund af hendes våben. Jeg har ikke set hendes slægtsnavn i en eneste original kilde.

Navnet, altså i sin ældste form Halffwægge, findes i de danske biografiske håndbøger som Halveg eller Halvegge. Halvegge kan betragtes som den moderne danske skrivemåde, med samme udtale som Halffwægge (sammenlign: haffwer → haver, scriffwe → skrive, osv.). Den forkortede form Halveg er sandsynligvis en følge af den kendsgerning, at den borgerlige slægt ikke brugte slægtsnavnet på landets sprog, men udelukkende i latinske tekster: Haluegius. Af den latinske skrivemåde kan man ikke se, om den danske ekvivalent har to eller tre stavelser. Måske har også navnet på Albert Haelwegh, som man med urette har betragtet som ætling af denne slægt, ledt på vildspor. Endelig er det muligt, at det i virkeligheden er den yngste generation af slægten, der selv har besluttet sig for den forkortede form.

Ill. 6: Våbnene er forklaret i artiklen. Det midterste er fra P.H. Resen, *Atlas Danicus*, bd. II, Khvn 1935, s. 73, fig. 10 (originalen er fra ca. 1670).

Jeg vil i denne artikel konsekvent bruge skrivemåden Halvegge, uden hensyn til de hele tiden vekslende skrivemåder i kilder og henvisninger.

Navnet Halvegge (og varianter) uddøde i Danmark, da Esbern Nielsen Halvegge døde i 1648. Men slægten har højst sandsynligt levet videre i Nederlandene. At der i dag er en familie Halveg i Danmark, skyldes et nyt vilkårligt valg af navn.

Den gamle slægt Halvegge

De ældste generationer

Niels Jensen af Kværkeby (Ringsted h.) pantsatte 1.9.1340 for 3½ mark sølv⁶ sine ejendomme i Avnstrup (Ringsted h.) til Jakob dictus Halvegge (1), broder i Johannitterordenen i Antvorskov kloster. Denne overdrog dem 15.1.1346 til Jens Bæger for det samme beløb (4). Hans søn af samme navn, ridderen Jens Bæger, overdrog nu pantet – nu benævnt som gården Jonstrup, hvor Mikkell Lang tidligere boede – 4.12.1360 til Jakob Nielsen dictus Halvegge, uden at der er tale om en pantesum (8).

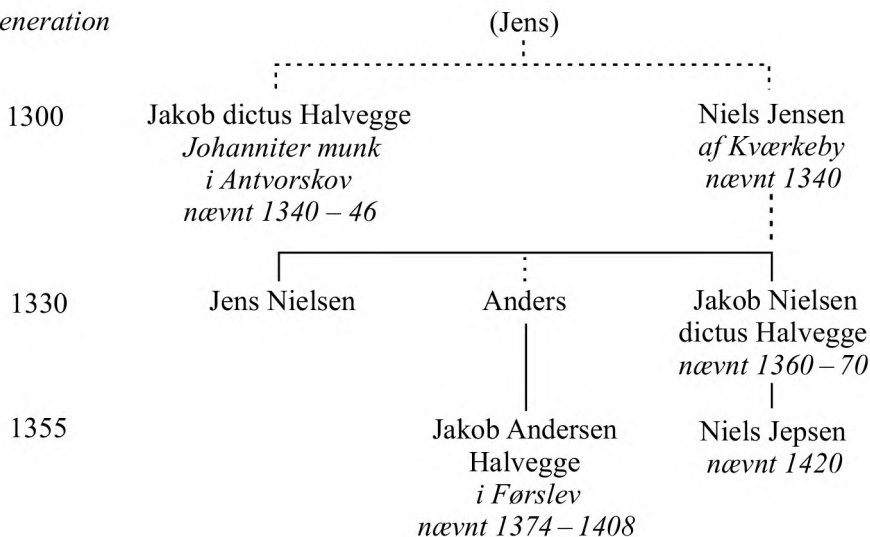
Mens det hidtil tydeligt har drejet sig om, at et pant blev overdraget, lægger man nu mærke til, at den sidstnævnte allerede 4.3.1361 gav de samme ejendomme i pant – igen for 3½ mark sølv – til Kristoffer Eriksen, som om det var hans egen fri ejendom (9). Dette, sammen med den kendsgerning, at der i 1360 ikke nævntes nogen pantesum, tillader os at antage, at Jakob Nielsen var den oprindelige ejer Niels Jensens søn og arving, så at både ejendom og pantebrev kom i hans besiddelse.

Det ser altså ud til, at Niels Jensen i begyndelsen pantsatte sit gods inden for familien (til sin bror?), og blot for tre måneder. Da betalingen udeblev, endte det med, at panttageren efter fem år gav godset videre til en udenforstående. Først efter tyve år fandt den endelige afvikling sted mellem sønnerne af de to parter. Men åbenbart kunne Jakob Nielsen egentlig ikke tillade sig det, for i løbet af få måneder pantsatte han det på ny.

Niels Jensen af Kværkeby skødede i 1345 nogle besiddelser i Snoldelev (Tune h.) til en vis Gynceke (3). Han nævnes yderligere 30.8.1346 som medlem af Sjællands landsting i Ringsted (5), og måske er han den samme som den Niels Jensen – »Donatus ordinis beati Johannis in Antvorskov«, indgivet i Johanniterordenen i Antvorskov – der 11.5.1348 skilte sig af med sin ejendom i Lille Elmue (Fakse h.) (7).

I 1370 pantsatte Jakob Nielsen dictus Halvegge sine gårde i Gerlev (Horns h.), Tørslev (Horns h.; to gårde), Tolstrup (Særløse s., Voldborg h.) og Agerup (Hyllinge s., Flakkebjerg h.) til en vis Karl Jensen (10). Selve godset kom senere i hænderne på Offo Petersen af Tørslev og hans hustru Ingerd Jensdatter, som i 1416 skænkede det til cistercienserklo-

generation

stret i Sorø (23). Pantebrevene, som Knud Andersen (Panter) til Svanholm (Horns h.) var kommet i besiddelse af, blev i 1429 afviklet af klostret med 60 mark sølv (31).

September 1374 overdrog Helenborg Olufsdatter (Bille) sit gods i Førsløv (Flakkebjerg h.) til Jakob Halvegge (11). Jakob Halvegge i Førsløv – altså tydeligvis den samme – skødte 14.9.1395 en gård i Kvislemark (Flakkebjerg h.) til Åge Jepsen Krag (17), som 24.6.1411 pantsatte den for 16 mark sølv (21). Ligeledes i 1395 fik han alle Antvorskov klostres ejendomme i Førsløv i leje for 4 pund korn om året (18). Endelig finder vi Jakob Halvegge 1378 (12), 1387 (13, 14), 1394 (16) og 1408 (20, i Førsløv); oftest er han med til at besejle dokumenterne som vitterlighedsvidne.

Den illusion, at vi også i disse tilfælde har at gøre med Jakob Nielsen, ødelægges af diplommet af 31.12.1387 (13), hvorved der endnu hænger et segl med omskriften »S[igillum] Jacobi Andree Halvegge«. Der må altså skelnes mellem Jakob Nielsen, aktiv 1360-70, og Jakob Andersen, der optrådte 1374-1408 (se ill. 7).

Med forbehold kan vi tilslutte os de viste sammenhænge i skemaet ovenfor. Desværre er disse forbindelser ikke helt sikkert bevist, og vi kan formelt først begynde anelinjen med Jakob Andersen. Jakob Nielsen og johanniterbroderen Jakob er således løse elementer, der kun har forbindelse med de andre på grund af navnet Halvegge. Jens Nielsen og Niels Jepsen, der ses i skemaet, vil blive behandlet senere.

Ill. 7: Jacob Andreae Halvegges segl (13).
(H. Petersen, *Danske adelige sigiller fra det XIII.
og XIV. Aarhundrede*, Khvn 1897)

Ill. 8: Evert (I) Halvegge (28). (A. Thiset,
*Danske adelige sigiller fra det XV., XVI. og XVII.
Aarhundrede*, Khvn 1905)

Evert (I) Halvegge

I 1418 overtog Evert Halvegge en gård i Førsløv som pant fra Per Raris for et beløb af 30 mark sølv (25). Per Raris havde kun et år forinden købt dette pant af Anders Lunge, ridder (24). Everts enke Johanne overdrog i 1442 pantebrevet til Antvorskov kloster (50). Derefter overgav Kirstine, datter af Per Raris, i 1443 også selve besiddelsen af godset til klostret (51).

30.10.1427 optrådte Evert Halvegge som medlem af Flakkebjerg herredsting (28). Det viser, at han boede i Førsløv, og han besejlede med det samme våben som Jakob Andersen, så vi kan med fuld ret antage, at han var hans søn.

Endelig blev Johannes gerning med pantebrevet fra Per Raris godkendt og bekræftet af svigersønnen Peder Mogensen i 1458 (92). Denne Peder Mogensen af Førsløv, som bar slægtsnavnet Ravensberg, finder vi igen som medlem af Sjællands landsting 6.5.1472 (113), som medlem af det kongelige retterting 12.1.1485 (132), som besejlende vitterlighedsvidne 19.3.1485 (136) og som udsteder af en attest 26.8.1499 (174). Han havde en datter, Margrethe Ravensberg. Desværre nævnes navnet på Peders kone, der altså var datter af Evert Halvegge, ingen steder.

I Markmand-genealogien nævnes det, at gården i Førsløv fra Evert Halvegge over hans datter (gift med Ravensberg) og datterdatter Margrethe er overgået til slægten Beck.⁷ Da man åbenbart ikke er bekendt med kilderne (24), (50) og (51), antager man, men med urette, at det drejer sig om et og samme gods, som Evert havde som pant af Per Raris. Spørgsmålet, hvordan dette så først kunne være kommet fra Everts far (Jakob Andersen) i hænderne på Per Raris, gav sandsynligvis anledning til den antagelse, at Per Raris var en svigersøn af Jakob, altså en svoger af

Evert. Denne påstand i Markmand-genealogien, og også i *Danmarks Adels Aarbog* (1896) af den samme forfatter, har jeg ikke kunnet få bekræftet i nogen original kilde, og derfor er den helt sikkert usand.

Jep (II) Halvegge

Også den følgende generation omfattede kun en mandlig Halvegge, som imidlertid har givet stof til omtale i en lang periode. Han forekommer i arkivalierne fra 1440 til 1499. Denne person ved navn Jep Halvegge brugte ganske vist i 1441 et andet segl end i 1449, men det sidstnævnte finder vi også under et diplom fra 1488, så der kan ikke være nogen tvivl om, at det i godt og vel et halvt århundrede drejer sig om en og samme person. Desuden blev han i 1499 betegnet som højt oppe i årene.

I et aktstykke fra 24.5.1440 (47) er han betegnet som moders søstersøn til brødrene Voldemar og Hans Evertsen Moltke. Desværre oplyser denne kilde ikke hans mors navn.

Ill. 9: Jep (II) Halvegge (1441: 48). (A. Thiset, *Danske adelige sigiller fra det XV., XVI. og XVII. Aarhundrede*, Khvn 1905)

Ill. 10: Jep (II) Halvegge (fra 1449: 70, 89, 113, 145). (A. Thiset, *Danske adelige sigiller fra det XV., XVI. og XVII. Aarhundrede*, Khvn 1905)

Gentagne gange finder vi Jep som medlem af et ting. Han besejler her kontrakter eller vedtægter. Muligvis hang det sammen med denne funktion, at han snart udskiftede sin oprindelige seglstampe med en ny og bedre. I denne egenskab finder vi ham 30.4.1457 på det fælles ting for de »thry herred« i Slangerup (89), 19.3.1461 på Bjæverskov herredsting (97), 6.12.1470 på Sjællands landsting (109), 6.5.1472 ligeså (blandt tingets medlemmer befandt sig også Peder Mogensen Ravensberg af Førslev og Peder Jensen Halvegge af Vindinge) (113), samt 12. eller 19.7.1480 på det kongelige retterting (her deltog også Olof Halvegge) (123). 12.1.1485 (132) og 25.7.1488 (145) var han på kongens befaling medlem af en voldgiftsret. I det sidste tilfælde lod han sig dog repræsentere af sin søn Evert.

Akterne af 1472 fik endnu en kongelig bekræftelse 15.9.1486 (140). Yderligere bekræftede han 24.5.1440 (47), 28.1.1449 (70), 18.10.1482 (127), 30.11.1482 (129) og 19.3.1485 (136) diplomer med sit segl.

At han optrådte på forskellige herredsting hænger sammen med, at han flyttede. Medens arvegodset efter faderen i Førslev var tilfaldet hans søster og svoger, havde Jep åbenbart selv besvær med at finde et passende sted at bo. 13.12.1441 blev han belenet med to gårde i Uglestrup (Lyndby s., Voldborg h.) af Jep Hemmingsen, vikar ved Bartholomæusaltret i Roskilde, for 3½ sk. plus 6 pund rug om året (48). I 1457 boede han i Rårup (89).⁸ 1461 kaldtes han »af Gørslev« (Bjæverskov h.) (97), og fra 1470 indtil det sidste diplom fra 1499 var han »af Sneslev« og boede altså igen i nærheden af det sted, han stammede fra.⁹

Aktstykket fra 26.8.1499 (174) vedrører et forhør af en række af egnens gamle naboer om den korrekte beliggenhed af et omstridt skel mellem noget gods ved Skovkloster (det senere Herlufsholm), der tilhørte klostret. Jep Halvegge i Sneslev og også Per Mogensen (Ravensberg) i Førslev var til stede.

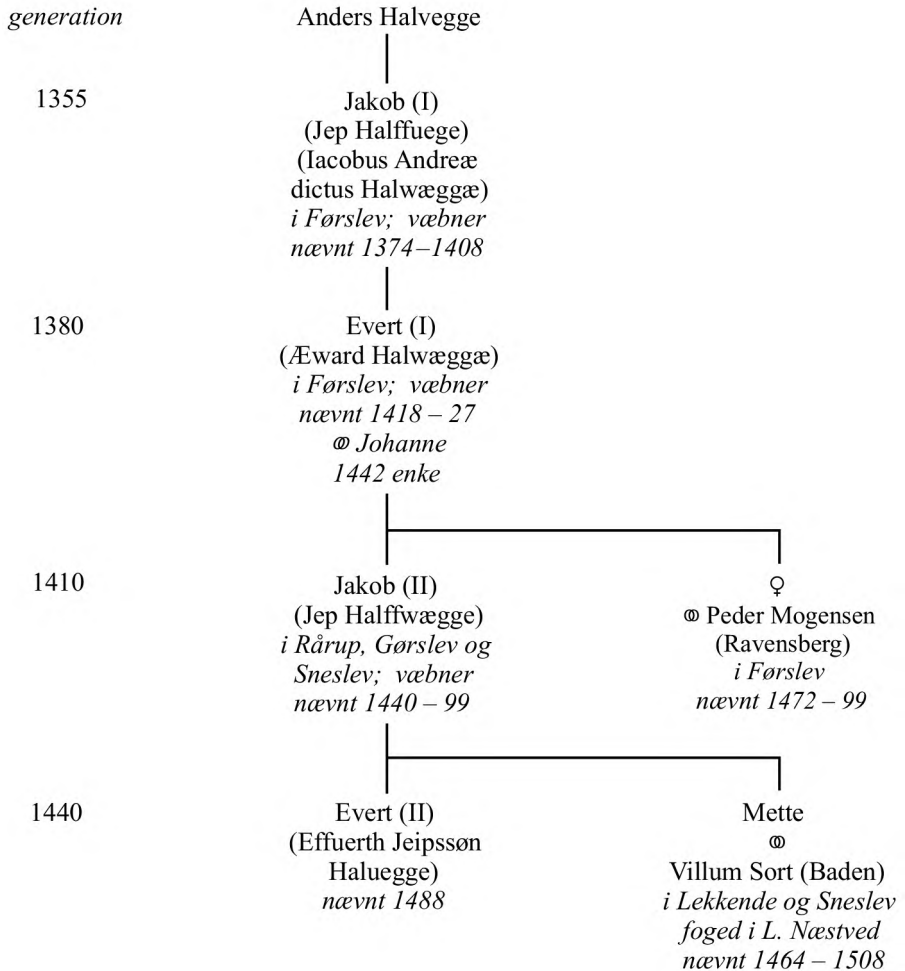
Til slut skal endnu omtales to aktstykker, hvoraf det fremgår, at Jep Halvegge havde gårde i pant. Ved salget af Espeskovgård i Ørslev (Ringsted h.) 1.7.1478 (120) viste det sig, at en del af det årlige udbytte tilkom Jep Halvegge. 30.10.1482 solgte Voldemar Moltkes enke sine to gårde i Bøgebjerg og Atterup (Boeslunde s., Slagelse h.) til Henrik Meinstrup (128). Køberen påtog sig at afvikle pantet hos Jep Halvegge.

Den sidste generation

Jeps søn Evert (II) er ikke kendt fra nogen anden kilde end det allerede ovenfor nævnte diplom af 25.7.1488 (145), hvor han repræsenterede sin far. Det ser derefter ud, som om Evert er død, før han rigtig kunne nå at udfolde sig.

Ifølge litteraturen havde Evert en søster Mette, der var gift med Villum Sort. Denne Villum Sort eller Svort, af slægten Baden, var foged i Lille Næstved (Flakkebjerg h.) og fik 28.1.1464 af abbeden i Skovkloster den fornemste gård på egnen i len mod en årlig betaling af 2 lødige mark (100). Han var på det tidspunkt endnu ugift, men betingede sig, at lenet ikke alene skulle gælde for hele hans eget liv, men også for den kvinde, der blev hans første kone. Måske spillede denne bestemmelse en rolle ved forestående ægteskabsforhandlinger.

7.6.1480 blev lenskontrakten fornyet (122). Deri nævntes også hans kone Mette. Meningen med den nye lenskontrakt var tydeligvis, at hans søn nu også skulle være omfattet af aftalen. Villum omtaltes i øvrigt på det tidspunkt som boende i Lekkende (Bårse h.).

Mettes slægtsnavn er – som det var skik og brug – aldrig nævnt. At hun var en Halvegge, har man sandsynligvis sluttet af den kendsgerning, at Villum Sort i 1488 og senere boede i Sneslev på Jep Halvegges gård. Jep selv boede der i øvrigt stadig i 1499. Sandsynligvis var han langt oppe i årene og blev plejet af datteren. Se diskussionen om hendes slægtsvåben ovenfor (under *Navne og våbener*).

Villum Sort gav 10.4.1488 (144) og 7.4.1502 (178) møde på Flakkebjerg herredsting. 24.2.1489 (150) og 7.5.1508 (189) bekræftede han diplomer med sit segl. Han må være død omkring 1510.

Der kendes to børn af Villum og Mette: Hans Villumsen, der fik gården i Lille Næstved i len, og Karine Villumsdatter. Sidstnævnte giftede sig med Jens Jepsen Grubbe (Sparre) og fik fire børn: Søren, Villum, Sophia og Anna Grubbe.¹⁰

Slægten Væbner

De ældste generationer

I *Danmarks Adels Aarbog* (1946) begynder slægten Væbner med Peder Terkilsen i Føvling (Tyrsting h.), som i 1489 præsenterer sig med sit segl som medlem af denne slægt (149). Han findes allerede nævnt i 1482 som Peder Terkilsen af Føvling (130, 131). *Danmarks Adels Aarbog* antager, at Pederes far Terkil erhvervede hovedgården Føvling ved giftermål fra slægten Hval, der endnu herskede der i 1455.

I virkeligheden må slægten Væbner allerede dengang have boet længe i Føvling. Peder Terkilsen selv fik 19.10.1458 et stykke øde land, Buske-mark, i Føvling til eje af kong Christiern I som belønning for tro tjeneste af konge og fædreland (91, 107). Her drejer det sig åbenbart om en forøgelse af familiegodsets jorder. Terkel eller Torkil var et sjældent forekommende navn, der af historikerne betragtes som karakteristisk for slægten Væbner.¹¹ Der kan derfor heller ikke være megen tvivl om, at Torkil Pedersen i Føvling, som 5.6.1432 solgte gården Donnerup i Åle (Vrads h.), var Peder Terkilsens far.

Torlof Jensen Hval, der i 1455 omtales som »af Føgligh« (85), er på denne tid (1448-62) nævnt forskellige gange, men altid i Aalborg og Vendsyssel. Det gør det usandsynligt, at han har boet i Føvling. At han i 1455 en gang var til stede på Vrads herredsting og der angav Føvling som sin bopæl, må have været et enkeltstående tilfælde.

Terkel Pedersen nævnes endnu i 1453 (79). Det drejer sig om gårde i Ring og Brædstrup, som hans forfædre havde givet til Voer kloster, og som han nu selv forpagtede af klostret. Dette leder os den lige vej til et diplom af 1344 (2), hvori en Terkil Pedersen skøder det nævnte gods til klostret. Denne Terkil (I) må altså være bedstefar til den førstnævnte Terkil (II). Brædstrup, Ring og Føvling, og det Grædstrup, der direkte nævnes, er steder, der ligger nær ved hinanden i Tyrsting herred.

Vi møder endnu nogle gange den ældste Terkil. Et pantebrev fra Terkil Pedersen i Grædstrup til Øm kloster (Tyrsting h.), vedrørende en gård i Øster Snede (Nørvang h.), er dateret 1346 (6). 1376 skødede Terkil Pedersen et lille stykke jord i Skærup (Holmans h.),¹² og 23.9.1391 tales om skifte af arven efter ham mellem hans enke Elysabet (der havde giftet sig igen med Wythy Wythys) og deres børn, der ikke er nævnt med navn (15).

En Jens Henriksen i »Feulingh« stiller os en gåde. I 1439 forpagtede han ejendomme i Ring og Brædstrup af Voer kloster (46), og i 1449 overtog han en gård i Langballe (Vinding s., Tyrsting h.), som Peder Terkilsen senere, i 1470 havde at gøre med (110). I 1453 tales om Jens Henriksens arvinger (80). I registret til *De ældste danske archivregistraturer bind I* regnes Jens Henriksen til slægten Væbner. Yderligere undersøgelser frembringer kun en Jens Heriksen »af Føllingæ«, som i årene 1430-47 var aktiv i Halmstad (Halland) og omegn, hvorved antydes, at han boede i det nærliggende Fyllinge (Töndersjö h.) (32, 53, 55, 60). I det følgende lader jeg dette spørgsmål ude af betragtning.

Peder Terkilsen

Peder Terkilsen var en meget anset mand. Han var mange gange til stede på tinge: 1474 (115), 1488 (146, 147), 1489 (149, 151), 1494 (167) og 1497 (171). Der står som oftest, at han var »af Føvling«, men han havde også mange andre ejendomme. Det er ikke umuligt, at han havde kongens gunst at takke for denne velstand. Vi har jo allerede ovenfor set, at kongen gav udtryk for sin velvilje mod ham. Hvad det var for fortjenstfulde gerninger for konge og fædreland, Peder gjorde – åbenbart allerede i en ung alder – er desværre ukendt. Men de har vel været af militær art.

I 1466 bekræftede han at have fået Kempisgård og Kempislund, klostergoods tilhørende Mariager kloster (Onsild h.) i len (102). Og to diplomer, der begge stammer fra 1482, siger, at han havde overtaget en gård i Stenderup (Hatting h.) fra Peder Madsen. Det er ikke klart, om det er den samme gård, diplomerne handler om, eller forskellige (130, 131). 6.3.1491 blev der afgivet erklæring om skelproblemer ved Peders gård i Barrit (Bjerre h.), hvor Søren Madsen boede (156).

En Anders Skrædder, der tjente i Føvling, var 5.6.1470 medlem af Tyrsting herredsting (108) og fik 2.3.1472 et herredstingsvidne på Vrads herredsting (112). Peders tjenestefolk var åbenbart ikke bare de første de bedste.

3.6.1490 fik Peder Terkilsen fuldmagt af Thomas Krabbe på Herpinggård (Vandfuld h.) til at varetage hans interesser (153). Og 19.5.1490 optrådte han på vegne af arvingerne efter Owe Skale til Ørum (Bjerre h.) med hensyn til deres rettigheder til gods i Løsning (Hatting h.) og Stubberup (Hatting h.) (152). I 1491 sluttede han en kontrakt med Voer kloster om erlæggelse af renter, som klostret skyldte ham, i naturalier (159). Fra 1496 er et forligsbrev udstedt til ham, sandsynligvis vedrørende skelstridigheder i Tyrsting herred (169). Og i 1504 skødede han en gård i Grættrup (Nørre Snede s., Vrads h.) til Voer kloster (181).

I et diplom af 30.3.1549 (273) tales om et skøde fra 1502, hvorved Peder Terkilsen erhvervede Ørum skov. I 1512 tilhørte skoven Anne Owes datter. Med diplom af 1549 bekræftedes Peders søn Svends rettigheder til skoven. Med forbehold kan vi heraf slutte, at Anne, datter af Owe Skale, faktisk var Peders enke, sådan som det hævdes i *Danmarks Adels Aarbog* (1946).

Medens Peder altså åbenbart endnu levede i 1502, taltes der i 1503 blot om hans arvinger (180), ligeledes i 1506 (185).

4.2.1510 blev der foretaget skifte af hans bo (192). Hans søn Owe Pedersens part blev udskilt fra de andre seks børn Gerlof, Terkil, Svend, Karine (gift med Claus Strangesen), Kirstin og Annes fælles arv. Owes arvepart omfattede Søndergård i Føvling, fire gårde i Bredlund (Vrads h.) og et hus i Grædstrup (Tyrsting h.). Årsagen til dette skifte er ikke klar. Moderen Anne Skale levede endnu og døde først efter 1525 (221).

Peders børn

Af de syv børn, som Peder Terkilsens bo blev skiftet mellem, er det kun Terkil og Svend, der findes oplysninger om i større omfang. Om Gerlof får vi intet mere at vide. Ved skiftet blev han omtalt som *Mester* Gerlof.

I 1503 fik Peder Terkilsens arvinger, hvis navne ikke nævnes, bekræftelse på deres ejendomsret til Høvelskærbjerg og Høvelskærfang, der stammede fra Owe Skales bo (180). Til dette skovområde hørte også Toltingkrogt, men to stykker jord på Hyrup Lysse var udtrykkeligt udskilt derfra. En stævning fra arvingerne til Mandrup Holk af 2.3.1506 (185) og et herredstingsvidne til fordel for Terkil Pedersen af 29.6.1510

Ill. 11: Peder Terkilsen (149, 152). (A. Thiset, *Danske adelige sigiller fra det XV., XVI. og XVII. Aarhundrede*, Khvn 1905)

Kort over lokaliteter nævnt i artiklen.

Ill. 12: Karine Pedersdatter (192). (A. Thiset, *Danske adelige sigiller fra det XV., XVI. og XVII. Aarhundrede*, Khvn 1905)

Ill. 13: Terkil (III) Pedersen (192). (A. Thiset, *Danske adelige sigiller fra det XV., XVI. og XVII. Aarhundrede*, Khvn 1905)

(193) tyder på vedvarende skelproblemer ved disse ejendomme. Se også herom i afsnittet *Svend Pedersen*.

Sønnen Owe er kun nævnt nogle gange (1533, 1542) i sagen om Toltingkrogt (se ditto).

Kirstin forekommer endnu en gang i et diplom af 26.7.1529. Her fremgår det, at hun nogle gange havde ladet sig repræsentere på Hatting herredsting af Søren Andersen i Hyrup (Bjerre h.). Hun boede selv i Ørum (Bjerre h.).

Anna skal, ifølge *Danmarks Adels Aarvog* (1946), have haft en søn Peder Madsen til Fovrfelt (Skast h.) og må altså have været gift med en Mads. Kilden hertil har jeg ikke fundet.

Karine solgte 9.2.1513 en rente af en ejendom, hendes mand Claus Strangesen (Bild) havde efterladt sig (195). Han må altså være død mellem 1510 og 1513. Hendes bror Svend var formynder for børnene. Med et diplom af 6.4.1522 solgte Karine, der skrev sig til Nørholm (Ø. Horne h.), forskellige ejendomme til Mogens Gøye. Det drejede sig om en gård i Søndervrå, to i Stenvad, en i Em og to i Vollerup, alle i den nærmeste omegn af Vrå (Børglum h.), og tilsammen betegnet som Torbernefelds-

Ill. 14: Kirstin Pedersdatter (192). (A. Thiset, *Danske adelige sigiller fra det XV., XVI. og XVII. Aarhundrede*, Khvn 1905)

godserne (210). 23.11.1524 fandt et mageskifte sted mellem Karine, hendes sønner Niels og Torkil Clausen samt yderligere (mindreårige) børn på den ene side og kronen på den anden side. Det drejede sig om ejendomme i nærheden af Nørholm (Ø. Horne h.) (214).

Terkil (III) Pedersen og hans børn

Om Terkil Pedersen findes der oplysninger fra et halvt århundrede, første gang i forbindelse med sagen om Toltingkrogt (se ovenfor samt under afsnittet *Svend Pedersen* nedenfor).

I en voldgiftsdom af 30.10.1527 blev det bestemt, at bl.a. Terkil Pedersen til Føvling måtte gøre brug af en vej over et privat område ved Trudsholm (Gerlev h.) (231). I 1532 var han selv tre gange medlem af en voldgiftsret, de to gange sammen med sin bror Svend (242, 243, 244).

I en dom af 1537 blev hans krav på gården Kalstrup (Staby s., Ulfborg h.), som han havde købt 29 år tidligere, kendt berettiget.¹³

I sit eget nabolag, på Føvling mark, forpagtede han et stykke eng af kirken. Det blev dog givet ham til ejendom 13.6.1542 (257). Og 4.5.1546 skødede han gods i Tulstrup, Sorring og Skellerup (alle i Gjern h.) til kronen i bytte for gods i Tyrsting herred (267).

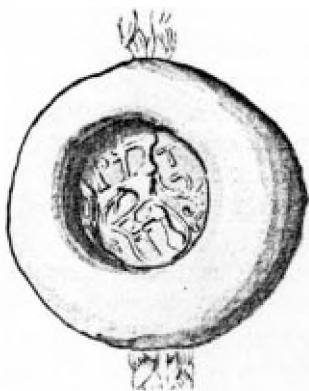
23.10.1553 fik Terkil Pedersen til Føvling med en udtalelse af Kongens Retterting stadfæstet sin hævde på en ejendom i Hårup (Føvling s., Tyrsting h.), som Lage Brock med urette havde gjort krav på og taget i brug (275, 276).

Kronen lånte 30.8.1563 en sum på 160 lod sølv af Terkil. Til gengæld fik han tienden af Føvling sogn (294).

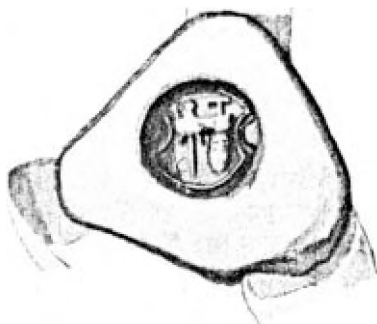
Det var sidste gang, Terkil manifesterede sig i live. Et år senere, 9.8.1564, købte hans enke, Brigitte Josipsdatter Rekhals, nogle renter af forskelligt gods af Kronen. Ifølge *Danmarks Adels Aarbog* (1946) levede Brigitte endnu i 1567. Også ifølge *Danmarks Adels Aarbog* må Terkil ikke bare have boet i Føvling, men også i Søndervang (Hind h.), Sønderstho ved (Nørvang h.) og Abildgård (Tørrild h.). Kilden til denne oplysning kender jeg ikke, og jeg tvivler på, at den er rigtig.

Terkils eneste søn Peder finder jeg første gang i et personligt brev fra Karen Gyldenstjerne til Bygholm (Hatting h.) til Birgitte Bølle til Gunderslevholm (Flakkebjerg h., Sjælland) af 3.10.1574, hvori hun fortæller de seneste nyheder. Det drejer sig bl.a. om Peder Terkilsens forestående bryllup med Else Juul (314). Ifølge Trap fik Peder ved dette giftermål gården Brandholm (Brande s., Nørvang h.), som senere gik i arv til hans fættersøn Claus Strangesen (død 1596).¹⁴

Et diplom af 28.12.1579 bekræftede hans krav på tienden af Føvling sogn, som hans far havde erhvervet i 1563 (294, 331).

Ill. 16: Peder Terkilsen (332). (A. Thiset, *Danske adelige sigiller fra det XV., XVI. og XVII. Aarhundrede*, Khvn 1905)

Ill. 17: Inger Terkilsdatter (329). (A. Thiset, *Danske adelige sigiller fra det XV., XVI. og XVII. Aarhundrede*, Khvn 1905)

Da kronprins Christian IV blev hyldet af adelen 13.7.1580, var Peder en af deltagerne (332). Et år senere, 15.7.1581, stod hans navn i en indkaldelse, hvormed kong Frederik II mobiliserede sine adelsmænd (333).

I et brev af 13.9.1583 fra kongen til biskoppen i Århus blev sidstnævnte pålagt ved valget af en præst til Føvling sogn at tage den, som Peder Terkilsen foretrak, da han blev anset for den største autoritet i sognet (338).

Ifølge *Danmarks Adels Aarbog* (1946) blev Peder begravet 15.8.1587 som sidste mand i sin slægt.

I et skifte af 1.2.1589 efter Axel Juell og Kirsten Lunge blev deres datter omtalt som Ellitse Juell på Væbnersholm, Peder Terkilsens enke (344). Ifølge *Danmarks Adels Aarbog* (1946) var Ellitse født 22.6.1550 på Villestrup (Hindsted h.). Vi finder hende igen i en kongelig indbydelse af 28.11.1592 til en fest, der skulle afholdes i anledning af hofmarskal Predbiørn Bilds bryllup (350), og i et brev af 10.12.1592, hvori alle adelsfolk i Nordjylland blev opfordret til at yde deres bidrag til opførelsen af en retsbygning i Viborg. Ellitse Juell fra Væbnersholm var god for 5 dlr. (351). I 1610 blev hendes krav på den allerede ovenfor nævnte gård Kalstrup anerkendt, efter at hun året forinden havde afviklet den gæld, der hvilede på den.¹⁵

Det er påfaldende, at vi først møder navnet Væbnersholm for godset i Føvling kort efter den sidste mandlige Væbners død. Det kan vel ikke være noget tilfælde: Måske har der her fundet en helt bevidst navngivning sted, for at slægten kunne leve videre i erindringen. Men det vil ikke uden videre sige, at »Væbner« var slægtsnavnet. Det kan også bare betyde, at det var et hus tilhørende væbnere, eller hvor væbnere boede, altså et adeligt hus.

Peders søster Maren Terkilsdatter kender vi kun fra hendes gravsten i Stadil kirke (Hind h.). Desværre er dødsdatoen ulæselig. Hendes mand var Erik Vognsen til Søndervang (Hind h.) (381). Det må være en forkert tolkning af våbnene på denne gravsten, der har ført til, at slægten Vognsen i nogle våbenbøger prydes med Væbner-våbnet. Utvivlsomt hænger det også sammen med det, at *Danmarks Adels Aarbog* (1946) har digtet en søster ved navn Edel til Peder. Det er et kønt citat af en våbenbog, som *Danmarks Adels Aarbog* (1946) anfører som (eneste) kilde: »hendes Navn og Vaaben har jeg seet hos Bønderfolk indsyet udi en Drejels Dug paa Holmsland, som ligger en Mil fra Søndervang.« I virkeligheden drejer det sig om Marens datter, Edel Vognsen. Hun giftede sig med Godske Krabbe, og på den måde kom Væbnersholm i slægten Krabbes besiddelse (371, 375).¹⁶ Godset findes endnu og hedder nu Våbensholm.

Hovedgården Søndervang gik ifølge Trap fra Josip Rekhals via Terkil Pedersen i arv til Erik Vognsen.¹⁷

Peders anden søster Inger Terkilsdatter, enke efter Envold Lauritsen Udsen til Søndersthoved (Nørvang h.) finder vi 10.7.1578 (327) og 23.9.1578 (329) i forbindelse med et mageskifte. 4.7.1582 fik hun tilladelse til at betale korntienden af Give sogn (Nørvang h.) i penge i stedet for naturalier (334).

Der har måske også været en tredje søster, Christence. Det kommer jeg tilbage til i det følgende.

Svend Pedersen og hans børn

Efter at arvegodset var blevet skiftet i 1510, trådte Svend Pedersen for første gang synligt frem, da han 9.2.1513 nævnes som formynder for sin søster Karines børn (195). I 1525 fik han sammen med sin mor en gård i Ørum (Bjerre h.) i len af biskoppen af Århus (221).

20.5.1527 skødede han jord på Daugårds Mark (Hatting h.) til Mogens Gøye (228). I 1532 nævnes han to gange som medlem af en voldgiftsret sammen med sin bror Terkil (243, 244). I 1545 var han sammen med Hans Stygge, amtmand på Silkeborg, vidne i en strid mellem nogle andre om noget ejendom (266).

30.3.1549 beviste Svend Pedersen til Ørum for Viborg landsting ved hjælp af sine forældres skøde sine rettigheder til Ørum skov i en strid med St. Hans kloster i Horsens (273). Et kongeligt lensbrev af 1.11.1558 på gods i Boldrup (Gislum h.) og Torup Mark (Rinds h.) til Hans Stygge, amtmand på Dronningborg, nævner Svend Pedersen som den forrige indehaver af lenet (282).

15.9.1533 dømte en bisperet i en strid mellem Svend Pedersen til Ørum og Mandrup Holk til Barritskov om skellet i Hyrup Lysse. Svend Peder-

sen havde dræbt en af Mandrups tjenestekarle, der var i færd med at fælde et træ på det omstridte område. Retten dømte, at træet stod på Toltinggårds område, og den tilhørte Mandrup Holk (245).

Ill. 15: Svend Pedersen (195). (A. Thiset, *Danske adelige sigiller fra det XV., XVI. og XVII. Aarhundrede*, Khvn 1905)

Ill. 18: idem (272) [N.B. Idem = Svend Pedersen, nr 15] (A. Thiset, *Danske adelige sigiller fra det XV., XVI. og XVII. Aarhundrede*, Khvn 1905)

Medlem af denne ret var også Otto Gyldenstjerne, amtmand på det kongelige slot Bygholm. Han greb naturligvis chancen efter Svends nederlag og fik samme år udvirket en dom, der sagde, at skoven Toltingkrogt udgjorde en del af to udskilte jorder (se ovenfor) og derfor tilhørte Kronen. Ni år senere blev dette berigtiget. Svend, Terkil og Owe Pedersen anklagede Otto Gyldenstjerne for ubeføjet at have ladet Toltingkrogt i Hyrup Lysse fælde, og 18.6.1542 fik de ret ved Kongens Rettertning (259).

Dermed var tvistigheden ikke forbi. 15.1.1558 indgav Peter Skriver i Svend Pedersens navn en klage over uretmæssig brug af jord i Hyrup Lysse (280), og 12.2.1560 stævnedes Svend og Terkil Pedersen nogle grundejere for retten for uretmæssig markering af skel på deres område (285). Ved den udførlige retsforhandling 27.4.1560 for Viborg landsting kom det frem, at der fandtes et kongebrev af 19.2.1526, hvori der stod, at mens man ventede på en endelig fastlægning af skellet, var det forbudt at opsætte markeringer af det.

Den endelige fastlægning af skellet var aldrig sket, fordi skødet var bortkommet. Nu var skødet heller ikke dukket op, så retten kunne ikke gøre andet end på grundlag af kongebrevet at erklære opsætningen af markeringen af skellet for ulovlig (286). Kort tid senere, 21.6.1560, blev en af dem, det vedrørte, endnu en gang, af ukendte årsager, stævnet for retten alene (287).

Åbenbart ville myndighederne nu have sat punktum for sagen. Toldingkrogt blev tildømt Kronen, og Svend og Terkil Pedersen måtte betale en godtgørelse for deres brug af jorden. Om det traf de en aftale med Holger Rosenkrantz, den nye amtmand på Bygholm slot. Den blev 4.7.1561 bekræftet af kongen (288).

Ifølge *Danmarks Adels Aarbog* (1946) var Svend gift med Mette Glob, datter af Mogens Pedersen Glob på Vesløsgård (Han h.) og Kirsten Friis. Mette Glob levede endnu i 1567. Kilden til dette har jeg ikke fundet.

Svend Pedersens søn Peder Svendsen repræsenterede i 1560 sin onkel Terkil for Nørrejylland landsting (286, 287). Ved et kongebrev af 5.7.1561 blev han udnævnt til medlem af en voldgiftskommission, der skulle mødes 15.9.1561 i Ribe på grund af en konflikt i Rødding (Frøs h.) om ejendom (289). 30.8.1563 lånte Peder 132 lod sølv til Kronen og modtog til gengæld tienden af Hedensted sogn (Hatting h.) (295). Han faldt i slaget ved Svarterå 20.10.1565 (300).

9.9.1589 blev det pålagt kongens rentemester at udbetale 80 dlr. til Jens Mogensen, penge, som hans far (Mogens Mogensen Harbou) og onkel (moderens bror Peder Svendsen) havde lånt kong Frederik II til krigen (345). Dette stemmer overens med den oplysning i *Danmarks Adels Aarbog* (1946), at en søster Kirsten Svendsdatter var gift med Mogens Mogensen Harbou på Sindinggård (Hammerum h.). Ifølge Trap er Ørumgård på den måde kommet i slægten Harbous besiddelse og senere slægten Billes.¹⁸

Kirsten, enke efter Mogens Mogensen, blev 11.6.1572 anklaget for Kongens Retterting i København af Anne Lykke, enke efter Otte Krumpen, fordi hun havde ladet slå hø på Annes jord. Klagen blev henvist til Viborg landsting (309). Et år senere, 21.5.1573, stævnedes Kirsten på sin side Anne Lykke for rettertinget på Dronningborg i en konflikt om besiddelsen af sandsynligvis den samme jord i Randrup (Middelsom h.) (311).

Den allerede nævnte Hans Stygge på Holbækgård (Rougsø h.) var gift med en Christence (død 1556), som ifølge hendes gravsten i Holbæk førte Væbner-våbnet (277). *Danmarks Adels Aarbog* betragter denne Christence som en anden søster af Peder Svendsen og siger videre, at Hans Stygge døde 31.10.1568. Desuden kender *Danmarks Adels Aarbog* en Christence Terkilsdatter Væbner, gift med Thomas Stygge til Frøstrup (V. Han h.), også foged på Dronningborg, død 1577 og begravet i Lundede. Ifølge *Danmarks Adels Aarbog* (1921: Stygge) var Hans og Thomas grandnevøer af den samme generation, oldebørn af den samme oldefar, og ca. 1551 var den ene hovedsmand, den anden foged på Dronningborg, den ene gift med Christence Svendsdatter, den anden med

Ill. 19: Hans Stygge og Christence på deres gravsten. (C.A. Jensen, *Danske Adelige Gravsten*, planchebind, Khvn 1951, s. 80)

Christence Pedersdatter (!) Væbner. Ifølge Barner var Hans Stygge derimod en generation ældre end Thomas, og den første giftede sig med Christence Svendsdatter og den anden med Christence Terkilsdatter Væbner.¹⁹

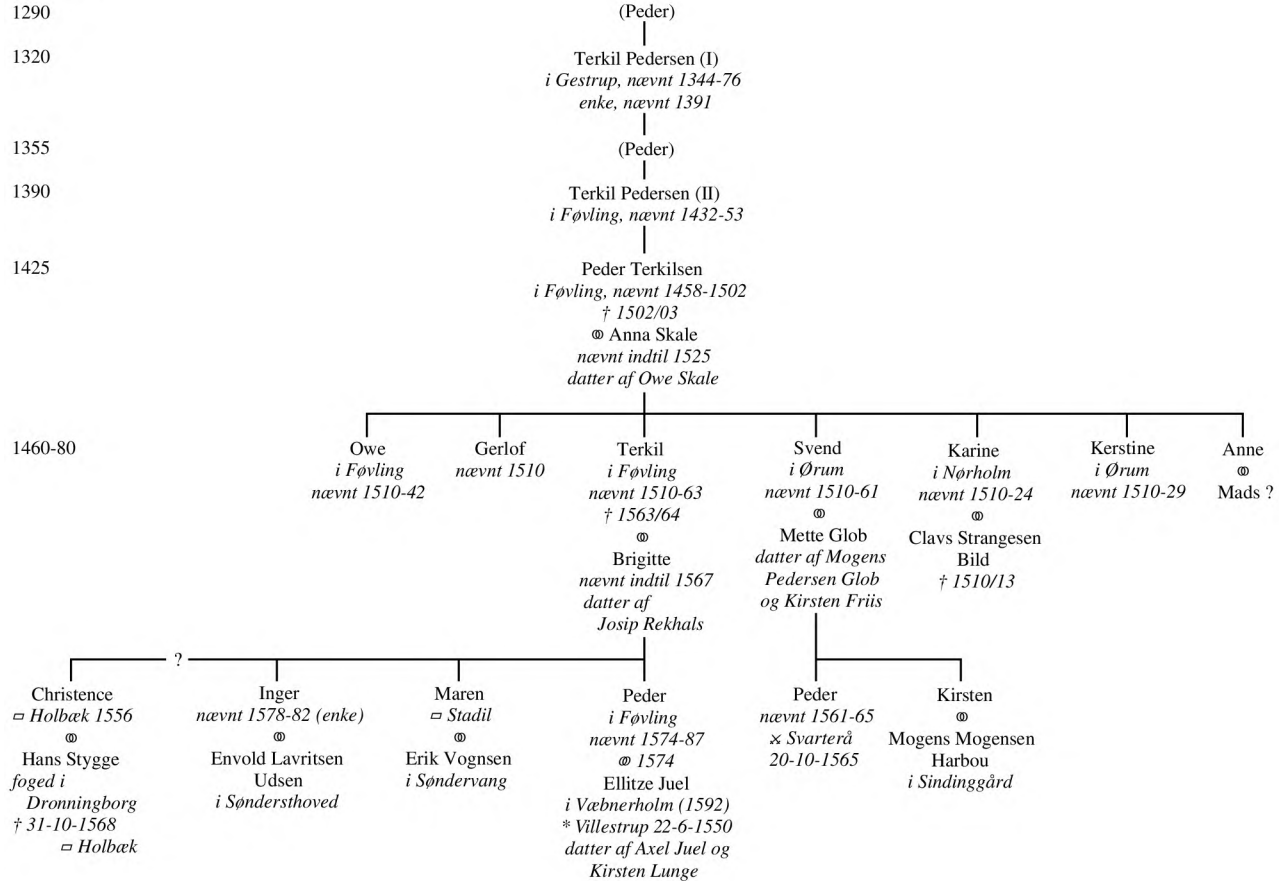
Da det også er usandsynligt, at Svend skulle have haft to forskellige døtre Kirsten og Christence – navne, der nærmest er identiske – kan jeg ikke lade være med at tænke på, at der her er tale om forveksling af personer, idet en forfatters skrivefejl måske er blevet overtaget af andre. I mangel af yderligere autentiske oplysninger begrænser jeg mig (i skemaet s. 25) foreløbig til det, der bekræftes af gravstenen i Holbæk.

Den yngre slægt Halvegge

Herkomsten

Ifølge *Danmarks Adels Aarbog* (1946) var Jens Olafsen en Væbner af herkomst, men alligevel besluttede han (eller hans efterkommere) af en eller anden grund at føre sin mors navn, Halvegge. Denne opfattelse, der

generation:

uden tvivl bygger på den tanke, at Jens angiveligt førte Væbnernes slægtsvåben, er for mig at se på ingen måde nogen selvfølge, og den er en diskussion værd, ikke mindst fordi vi nu har set, at de pågældende personer konsekvent har anbragt et distinktivum i deres våben, for at de helt klart kan skelnes fra Væbner-slægten. Teoretisk er der fire muligheder:

- a. Ifølge *Danmarks Adels Aarbog*: Hans far (Olaf) var en »Væbner«, hans mor en Halvegge. Sløjfen på våbnet ville så være et »brud«, et tegn til udskillelse af en yngre gren eller måske endda en bastard-gren. Man kan nemt forestille sig sociale omstændigheder, hvorved han i praksis blev betragtet som medlem af sin mors slægt: At han var født uden for ægteskab, en efterkommer, der ikke har nået at kende sin far, eller en familiestrid. Og desuden den barriere mellem Jylland og Sjælland, som naturen danner. Han ville så selv i sin høje alder understrege det med bruddet i våbnet og valget af navnet. Eller hans efterkommere ville (slægten Væbner havde jo efter al sandsynlighed – i hvert fald før 1526 – overhovedet ikke noget slægtsnavn!).
- b. Hans far var ganske enkelt en Halvegge, hans mor en »Væbner«. Våbnet blev først fastlagt, da de to grene af slægten Halvegge var vokset fra hinanden. Da man stod med det problem at skulle vælge et slægtsvåben for at kunne besegle breve, valgte den ene gren (Jep Andersen, ældste kendte segl 1387 (13)) en rebus: to kiler. Den anden gren (Jens Olafsen, ældste kendte segl 1429 (29)) valgte en variant af moderens våben.
- c. Hans far var en Halvegge, og der var ingen forbindelse til Væbner-slægten. I Nederlandene findes der helt sikkert et dusin familier med det samme våben (den væbnede arm) uden nogen forbindelse med hinanden. Denne våbenfigur har man altså tilsyneladende fundet på helt spontant, og på samme måde kunne en slægt i Jylland og en på Sjælland være kommet til at vælge det samme våben uden at vide det. Da man fandt ud af det, må man have sat distinktivet på.
- d. Hans far var en »Væbner«, og der var ingen forbindelse med slægten Halvegge. I så fald skulle efterkommerne af Jens Olafsen (fra 1463) med vidskab og vilje have antaget navnet på en eksisterende slægt fra deres egen hjemegn uden at kunne påberåbe sig noget slægtsbånd. Det forekommer mig meget usandsynligt. Jeg peger på, at efterkommeren af Jens Olafsen og medlemmer af den (gamle) Halvegge-slægt af og til forekommer i et og samme diplom (113, 123, 140, 150).

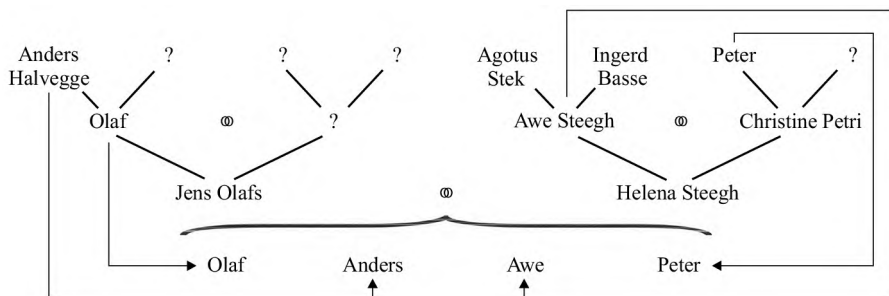

Kort over lokaliteter nævnt i artiklen.

Idet jeg går ud fra, at den enkleste løsning er den mest sandsynlige, anser jeg rækkefølgen af sandsynlighed for at være c – b – a. Jeg antager altså, at Olaf var en Halvegge og lader det stå hen, om hans kone måske var en »Væbner«.

Den måde, hvorpå Olaf havde forbindelse med slægten Halvegge, er derpå ganske tydelig, hvis man lægger mærke til, hvad hans børnebørn hed. Jens Olafsen havde fire sønner (i ukendt rækkefølge): Anders, Olaf, Awe og Peter. I første omgang må to af børnene være opkaldt efter deres bedstefædre, Olaf og Awe Steegh. De navne, der derefter er til overs, Anders og Peter, må være lånt fra den forudgående generation. Anetavlen (skemaet nedenfor) antyder, at enten Olafs far eller hans svigerfar har heddet Anders. I lyset af betragtningerne ovenfor påkalder Anders, Jep Halvegges far, sig umiddelbart vor opmærksomhed, hvorefter det hele passer sammen som et puslespil.

Denne overvejelse af sandsynligheden giver ikke noget direkte bevis for Olafs afstamning. Men en ting er tydelig: *Den vane i litteraturen at betegne Olafs efterkommere med navnet Væbner er i hvert fald en misforståelse.* Selv hvis mulighed a skulle være sandheden, måtte man tænke på, at Olaf levede i det 14. århundrede, medens navnet Væbner – hvis det overhovedet nogensinde blev brugt – er opstået tidligst i det 16. århundrede i en anden slægtsstamme, længe efter at Olafs efterkommere havde tilegnet sig navnet Halvegge.

(De tynde linier med pile viser opkaldelsen efter forfædrene)

Jens Olafsen

I diplomerne forekommer Jens Olafsen eller Joannes Olai første gang 29.4.1416. Han havde på det tidspunkt sæde i Sjællands landsret og blev nævnt som »provisor claustris sanctimonialium in Gabenø«, forvalter af nonneklostret på Gavnø (22). Dominikanerklostret på Gavnø (Vejlø s.,

Hammer h.), stiftet i 1403, var et biskoppeligt len. Den forvalter, der havde lenet, fik indkomsten af det, men havde også ansvar for nonnernes underhold.²⁰ Sandsynligvis var Jens Olafsen klostrets første lensmand.

Derefter genfinder vi ham kun i hans egenskab af svigersøn til Kirstine Pedersdatter, Awe Steeghs enke. Denne enke havde tre børn: præsten Peter Steegh og døtrene Mette (gift med Conrad Massow) og Helena (gift med Jens Olafsen). De optræder hyppigt sammen som Awe Steeghs arvinger. 18.5.1429 solgte de en gård i Køge til kong Erik (29). Bytinget i Køge bekræftede dette 28.7.1429 (30).

Peter Steegh, kannik i Roskilde, gjorde testamente 15.7.1421 (27). Af det fremgår det, af han sammen med sin mor havde oprettet et alter i Mariakapellet i Roskilde domkirke. Altret skulle vies til apostlen Bartholomæus. Bortset fra nogle legater testamenterede han alt, hvad han ejede, til dette alter. Da Conrad Massow er nævnt, men ikke Jens Olafsen, får man det indtryk, at Helena på det tidspunkt ikke var gift.

Peter levede åbenbart i ti år, efter at han havde været syg i 1421. 17.7.1431 var testamentet endnu ikke trådt i kraft. Den dag oprettede de et »evigt vikariat« i forbindelse med det nævnte alter og skænkede til dette formål det gods, Awe Steegh havde efterladt til dem. Vikarerne skulle ansættes af kapitlet efter familiens anbefaling. Den første var præsten Jakob Henningsen. Helena var i dette diplom enke efter Jens Olafsen (34). Jens må altså være død mellem juli 1429 og juli 1431.

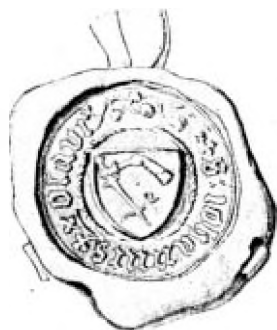
Peter Steegh døde ifølge *Liber Daticus Roskildensis* 19.7.1431 (35), hans mor 14.3.1433 (37). På kapitlets »anniversarieliste« fra 1458, 1459 og 1461 forekommer poster på hver 2 sk. grot på Peter Steeghs og Christine Steeghs navn (93, 95, 98).

Ovenstående betragtning er på ingen måde overbevisende. Det pludselige spring fra 15.7.1421 til 17.7.1431 er mistænkeligt. I den trykte version af *Liber Daticus* (35) skrives dødsdatoen således: »19.VII.1421 (rettere 1431)«. At Helena Steegh ikke var gift i 1421, og i betragtning af at Jens Olafsens børn allerede i 1435 var myndige, gør det troligt, at der ikke kun i *Liber Daticus*, men også i testamentet er nævnt et forkert årstal, og at det hele er sket i juli 1431, da Helena Steegh var enke. De to kilder er samtidige og stammer fra den samme kreds (kapitlet i Roskilde), og den første version af dem er muligvis skrevet med samme hånd.

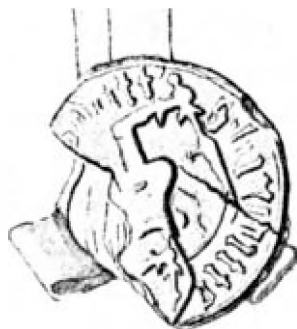
Jakob Hemmingsen betegnedes endnu i 1441 som vikar. På det tidspunkt gav han Jep Halvegge (af den gamle stamme!) en af de gårde, der udgjorde vikariatets kapital, i lenet (48).

Idet vi strejfer præsten Jakob Hemmingsen, kan vi stille det spørgsmål, hvem enken Birgit Hemmingsdatter, enke efter Grib Jensen (Jernskæg)

Ill. 20: Jens Olafs Halvegge (29). (A. Thiset, *Danske adelige sigiller fra det XV., XVI. og XVII. Aarhundrede*, Khvn 1905)

Ill. 21: Birgit Hemmingsdatter (126). (A. Thiset, *Danske adelige sigiller fra det XV., XVI. og XVII. Aarhundrede*, Khvn 1905)

til Bråde var, som 23.6.1482 solgte sin gård i Skippinge (Vallekilde s., Skippinge h.) og beseglede med den bevæbnede arm (med sløjfe!) (126). Det er altså sandsynligt, at også Jakob Hemmingsen hørte til denne familie, og at vikariatet i virkeligheden havde til formål at skaffe de præster, der var i familien, en indkomst, en situation, der ikke var ualmindelig. Grib Jensen var allerede i 1436 lensmand på Bråde (nu Holsteinborg, Flakkebjerg h.), og også Jens Olafsens søn Peter boede på Bråde og i Vallekilde, hvilket ligeledes peger på en familieforbindelse.²¹

8.6.1435 bekendtgjorde biskoppen af Roskilde, at indvielsen af altret, som indtil da var blevet fejret tredje søndag efter pinse, for fremtiden skulle fejres søndag efter 9. juli. Dette år betød det altså en udsættelse fra 26. juni til 15. juli (38). Nogle uger senere, 22.7.1435, bekræftede biskoppen endnu en gang, at han var indforstået med vikariatet og de betingelser, der var knyttet til det (39).

Først i 1456 nævnes Bartholomæus-altret igen. I et brev fra paven af 28.9.1456 nævnes Olaf Jensen (Halvegge), kannik i Roskilde, som vikar ved altret. Han byttede det på det tidspunkt med Joachim Grubbe, der således derefter var vikar (88). Det kommer vi nærmere ind på i forbindelse med Olaf Jensen. Et halvt århundrede senere, i 1506, viser det sig, at altret stadig spillede en rolle i familien (184).

Da domkirken ved Reformationen i 1536 kom over på lutherske hænder, blev vikariatet ophævet, og de ejendomme og fonde, der hørte til det, blev givet tilbage til givernes arvinger. Mariakapellet, der var bygget i 1310, blev revet ned i 1774 for at give plads til et endnu større kapel til kong Frederik V's grav. Det gamle kapels udsmykning og sandsynligvis også Bartholomæus-altrets blev solgt ved en stor auktion over kirkeinventar i 1806.

Mariakapellet, der lå som en tilbygning midt på kirkens sydside, var 10 m langt og 8,5 m bredt, sidevæggene 7,8 m høje (målt fra kirkegulvet). Kappellets gulv var højere end kirkegulvet, og man kom derop ad seks trappetrin fra kirkeskibet, gennem en 2,8 m bred port med buegang. Over kapellet var der en hvælving med et kalkmaleri.²² Se ill. 22.

Til op i det 17. århundrede var efterkommere af slægten vikarer ved Roskilde domkirke eller havde på anden måde nær tilknytning til denne kirke. Det kommer jeg tilbage til senere.

Anders Jensen

Anders Jensen til Havelse (Ølsted s., Strø h.) forekommer første gang i et aktstykke af 17.6.1431 (33). I det godkender biskoppen af Roskilde det regnskab, som Anders havde aflagt i forbindelse med forvaltningen af bispens gård i Selsø (Horns h.).

21.5.1436 blev han af priorinden og konventet i St. Agnes kloster i Roskilde valgt til forvalter (40). Derefter optræder han i denne funktion i mange aktstykker.

Tre gange finder vi en godkendelse af hans administration. 30.1.1438 (42) og 24.6.1439 (45) takker priorinden og konventet ham og hans

Ill. 22: Model af Roskilde Domkirke fra ca. 1730. Pilen peger på Mariakapellet. (*Danmarks Kirker*, rk. III, bd. 3, s. 1497)

kone. 22.8.1448 (62) er det biskoppen, der takker. Åbenbart er der i mellemtiden sket ændringer i de hierarkiske forhold.

22.8.1436 fik Anders Jensen skødet et stykke jord i Herslev (Sømme h.) af Gyøde Andersen (41). Tilføjelsen »for sin [=giverens] sjæls skyld« gør det tydeligt, at Anders optrådte i embeds medfør for klostret. Men 8.5.1448 købte han selve ejendomsretten til et hus i Roskilde (61), efter at han allerede 9.3.1446 havde erhvervet det dertil hørende pantebrev (56). At det nu drejede sig om en privat transaktion, ser man af de følgende aktstykker: 5.3.1449 skænkede Anders selv den samme gård til vikaren ved Maria Magdalene-altret i Roskilde domkirke, og til gengæld skulle denne hver uge afholde en messe for Anders' og hans kones sjæles frelse (71).

I andre tilfælde er det desværre ikke klart, om han optræder som privatperson eller i embeds medfør. 17.4.1450 overtog han et hus i København (74, 75), og 13.9.1454 modtog han fire gårde, der lå forskellige steder, som pant af Axel Lawesen (83). Den kendsgerning, at disse diplomer ikke stammer fra klosterets arkiv, gør det mest sandsynligt, at det var private transaktioner.

Anders' kone Cecilia Kragh, datter af Peter Kragh til Bringstrup (Alsted h.), skænkede 10.7.1438 en gård i Sværdborg (Hammer h.) til St. Agnes kloster, og til gengæld skulle der tre gange om året afholdes en højtidelighed for Cecilias, hendes tidligere mand Niels Ingvarsen (Griis) og deres søn Erik Nielsens sjæles frelse (43). To uger sener, 25.7.1438, modtog hun selv gods i Sønder Jernløse (Merløse h.) af klostret, hvorfor hun skulle betale 12 pund korn om året (44). Dette må have været meget fordelagtigt, for det blev udtrykkelig fremstillet som en gunstbevisning på grund af de gaver, hun tidligere havde givet. Det er i øvrigt ikke klart, hvad der var meningen med denne overenskomst. Hun skulle sikkert ikke bo på ejendommene selv, for der står om Anders i hele hans liv, at han boede i Havelse. I et diplom (44) nævnes i forbigående, at Cecilia før sit ægteskab boede i Næsby.

Cecilia havde ligeledes oprettet et alter. 3.5.1442 skænkede hun St. Clara kloster i Roskilde to gårde i Thorkildstrup (Voldborg h.) på den betingelse, at en del af udbyttet blev givet videre til det St. Anne-altet, hun havde oprettet i Gråbrødreklostret, hvor hun også havde valgt sit sidste hvilested (49). 4.3.1444 forpligtede broder Mathes Henriksen, tilsynsførende ved Gråbrødreklostret, sig til dagligt at læse en messe ved St. Anne-altret for Anders Jensens og Cecilia Kraghs sjæles frelse. Hans forgænger havde fået 300 mark for det samt nogle andre forpligtelser, som er nævnt i tidligere aktstykker (52).

26.4.1447 var Anders Jensen medlem af Sjællands landsting (57). 14.5.1447 blev han og hans kone optaget i klostret i Maribo (Musse h.) »i

vort broderskabs skød« (intra gremium fraternitatis nostre), med alle de rettigheder, der var forbundet med det, »på grund af den hengivenhed, de har over for vor orden« (exigente affectu, quo ordinem nostro diligitis). Dette var en slags æresmedlemskab, hvorved de også posthumt stadig blev betegnet som velgørere (58).

23.4.1445 (54), 19.5.1447 (59), 1448 (67), 20.5.1452 (77) og 17.9.1452 (78) besejlede han dokumenter, og 30.3.1452 og 11.4.1454 var han i embeds medfør involveret i en konflikt vedrørende præsten i Store Fuglede sogn (Ars h.) (76, 81).

Ill. 23: Anders Jensen Halvegge (43, 59, 77, 78). (A. Thiset, *Danske adelige sigiller fra det XV. og XVII. Aarhundrede*, Khvn 1905)

Ill. 24: Olaf Jensen Halvegge (106,143). (H. Petersen, *Danske Gejstlige sigiller fra middelalderen*, Khvn 1886)

For Sømme herredsting afgav en vis Owe Pedersen fra Ølstykke (Jørnlunde h.) 13.5.1454 en erklæring om tabet af et skib, der lastet med proviant var gået tabt, fordi skipperen deserterede. Han berettede, at han af adelsmanden Anders Jensen var blevet udnævnt til høvedsmand i krigen i Sverige, og på grund af tabet af levnedsmidlerne var han og hans folk kommet i vanskeligheder (82).

I en kirkedom af 25.4.1455 vedrørende en kannik, der havde tilegnet sig kirkegods, viser det sig, at Anders Jensen har gjort et forgæves forsøg på at få synderen til at gå til bekendelse (86).

28.12.1454 var Cecilia åbenbart død. Testamentets eksekutorer bekræftede hendes donation af 1438 og ønskede at kontrollere, at betingelserne var opfyldt (84).

I et afladsbrev af 19.8.1502 opregnes en række nonner i St. Agnes kloster, deriblandt en Elsebe Halvegge (179). I betragtning af Anders Jensens forbindelse til dette kloster er det nærliggende at formode, at Elsebe var hans datter, men det er dog ikke helt sikkert.

Anders Jensen er altid betegnet med sit patronym, aldrig med slægtsnavnet.

Olaf Jensen

I 1448 blev Olaf Daa valgt til biskop af Roskilde. Det førte til en kædereaktion af forfremmelser. Med et pavebrev af 17.12.1448 blev Olaf Jensen, kantor og kannik i København, vikar ved St. Dorotheæ alter i Roskilde, og kong Christiern I's kansler udnævnt til provst i Roskilde, det embede, Oluf Daa havde haft. Dertil hørte et kanonikat i Roskilde med et præbende på 15 mark. Til gengæld måtte han afgive sit kantorat (med kanonikat i København med et præbende på 5 mark) og vikariatet (udbytte: 3 mark) (65). På grund af forsømmelighed med hensyn til formuleringen var det nødvendigt med endnu to korrekturbreve, af 30.12.1448 (66) og 11.1.1449 (68). Derpå fulgte 11.1.1449 den definitive godkendelse fra paven (69). Samme dag blev hans kantorat, med kanonikat og præbende (5 mark) 17.12.1448 tilkendt Bent Topsen (63), og vikariatet (3 mark) gik til Johannes Bacenest (64).

Mærkeligt nok blev Olaf Jensen derefter aldrig betegnet som provst, men altid blot som kannik i Roskilde (72, 90), to gange sågar som kantor endnu, måske på grund af vanens magt.

Åbenbart har han også erhvervet vikariatet ved St. Bartholomæus-altret, for i 1456 afstod Joachim Grubbe, der lige var blevet udnævnt til biskop af Bergen, sit kanonikat i Roskilde (med præbende på 4 mark) til Oluf Jensen i bytte for vikariatet. Denne transaktion blev godkendt med et pavebrev af 28.9.1456 (88).

Der kendes lister over navnene på medlemmerne af kapitlet i Roskilde fra 1459 og 1460 (94, 96). At Olaf Jensen på den tid havde to kanonikater er sandsynligvis grunden til, at han forekommer to gange på den første liste.

Olaf Jensen tildelte 18.6.1449 en vis Jep Pedersen prokura, for at han kunne repræsentere ham med hensyn til hans besiddelser i Nybølle og andre steder (72).

Et paveligt diplom fra pave Calixtus III, hvor paven pålægger to biskopper at tage sig af konflikten mellem Olaf Jensen og hans kapitel, stammer sandsynligvis fra 1457.

21.10.1466 afgav Olaf Jensen en kort forklaring som del af anklagen mod den tilfangetagne biskop af Uppsala (101). 25.3.1463 (99), 2.1.1469 (106) og 30.9.1474 (116) bekræftede han diplomer med sit segl. Han optrådte som medlem af det kongelige retterting 28.3.1479 sammen med sin bror Owe Halvegge (121) og 12/19.7.1480 sammen med Jep Halvegge (123).

I en dom fra Kongens Retterting af 13.4.1475 kommer det frem, at Olaf og Peter Jensen, hvis tjener Oluf Lercke var blevet dømt til døden af Sømme herredsting, anklaget for tyveri, og derpå var blevet henrettet,

Ill. 25: Olaf Jensen Halvegges gravsten i Roskilde Domkirke. Randskriftet lyder: Hic iacet dominus Olaus Johannis, canonicus roskildensis, qui obiit anno domini mcdxci°, vi° kalendas februarii, cuius anima requiescat in pace. I oversættelse: Her hviler hr. Olaf Jensen, kannik i Roskilde, som døde i herrens år 1491, 27. januar, må hans sjæl hvile i fred.

anklagede de involverede embedsmænd for magtmisbrug (118). De fik medhold, og de anklagede blev straffet. Men dermed kunne den hængte mand jo ikke vækkes til live.

Olaf var sammen med kannik Clavs Henriksen eksekutor af kannik Børge Jensens testamente. Der er tre diplomer, to af 23.6.1486 (137, 138) og et af 14.5.1487 (142), der vedrører købet af en gård til fordel for dødsboet. Denne gård blev i et fjerde aktstykke af 21.7.1487 (143) skænket til St. Thomas af Canterbury-altret i Roskilde domkirke til den afdødes sjæls frelse.

Ifølge hans gravsten i Roskilde domkirke er Olaf død 27.1.1491 (155). Der findes bestemmelser om hans efterfølger som sognepræst i Næsby og Tyvelse (Tybjerg h.) i pavebreve af 10.6.1491 (157) og 19.10.1491 (158). Denne funktion var vel først og fremmest en indtægtskilde for ham. Gravstenen, der oprindeligt lå i Mariakapellet, som blev revet ned i 1774, ligger i dag lige ved domkirkens hovedindgang (se ill. 25).

Det er kun i de ældste kilder (63-66, 68, 69, 72, 88, 90, 94), Olaf kaldes ved sit patronym. Fra 1463 kaldes han konsekvent ved slægtsnavnet Halvegge.

Awe Jensen

Awe eller Ove Halvegge nævnes første gang 28.3.1479 sammen med sin bror, kannikken Olaf Halvegge, som medlem af det kongelige retterting (121).

11.8.1486 var han i sin egenskab af adelsmand medlem af en kirkelig instans i Roskilde domkirke, som bekræftede et vidnesbyrd om omfanget af det biskoppelige »kvarter« (139).

I 1490 betalte Awe Halvegge sit optagelsesgebyr til St. Lucius-gildet i Roskilde (154), efter at hans tjener Per Andersen allerede havde gjort det samme i 1486 (141).

Peter Jensen

I det omtalte diplom fra Cecilia Kragh af 10.7.1438 (43) nævnes blandt hendes arvinger, der beseglede det, også Peter Jensen. At det skulle være hendes svoger Peter Halvegge, der menes hermed, forekommer i betragtning af hans alder ret usandsynligt. Peter fik stadig børn omkring 1495. Selve seglet, der kunne give sikkerhed i sagen, mangler desværre.

Men diplommet af 11.9.1455 med bevaret segl, hvori Peter Jensen til Bråde nævnes som medlem af Ringsted herredsting (87), tyder dog på, at han havde nået en respektabel alder, da han blev far sidste gang. Han

må, da dette diplom blev udstedt, i hvert fald have været myndig, mindst 25 år gammel. Han må have været sin fars sidste barn. Faderen døde omkring 1430.

Ill. 26: Awe Halvegge (139). (A. Thiset, *Danske adelige sigiller fra det XV., XVI. og XVII. Aarhundrede*, Khvn 1905)

Ill. 27: Peter Jensen Halvegge (87, 103, 104, 113, 119, 150, 165). (A. Thiset, *Danske adelige sigiller fra det XV., XVI. og XVII. Aarhundrede*, Khvn 1905)

Som de fleste adelige sandsynligvis har gjort, deltog han flere gange i retsmøder: 14.12.1468 (104), 6.5.1472 (113), 6.6.1481 (125), og 23.4.1494 (166) var han medlem af Sjællands landsting, 30.4.1493 (162) af Kongens Retterting i Roskilde, og 11.4.1475 (117) af en kirkelig domstol i Roskilde. Diplomet af 1472, hvori Jep Halvegge også optræder, fik en kongelig bekræftelse 15.9.1486 (140).

13.5.1467 finder vi Peter Jensen blandt de adelige, der hylkede Hans, søn af kong Christiern I, som kronprins (103).

Som beseglende vitterlighedsvidne viser han sig 12.3.1471 (111), 15.2.1473 (114) og 23.10.1493 (163).

Arvingerne efter Bothilde, Paris' enke, foretog 15.12.1477 et omstændeligt mageskifte med en tredjepart. Blandt arvingerne var også Peter Jensen i sin egenskab af ægtemand til en sønnetatter af Bothilde (119).

24.2.1489 lavede Peter Jensen en aftale med sin svigersøn Eggert Andersen vedrørende datteren Karines arvepart efter hendes mor. Blandt de vitterlighedsvidner, der beseglede, var også Villum Sort, som vi kender som svigersøn til Jep Halvegge (150).

Peter Jensen solgte ca. 6.4.1494 en gård i Kalkerup (Tybjerg h.) til Anna, enke efter Joachim Griis (165), og 17.6.1497 fik to skøder kongelig bekræftelse. Det ene, der sandsynligvis stammede fra 1492, vedrørte Peter Jensens salg af to gårde i Bøgebjerg og Atterup (begge i Boeslunde s., Slagelse h.) til Henrik Meyenstorp.

Brugen af Peter Jensens slægtsnavn varierer. I otte diplomer (103, 113, 114, 117, 140, 162, 165, 172) nævnes han ved slægtsnavnet, af og til som »Per Jensen som kaldes Halvegge«; i de øvrige ti finder vi kun hans patronym.

Som bopæl nævnes i 1455 (87) Bråde (nu Holsteinborg, Flakkebjerg h.), 1468 (104) Saltø (Karrebæk s., Flakkebjerg h.), 1471 (111) og 1481 (125) Vallekilde (Skippinge h.). Yderligere kaldes han fra 1472 til 1494 »af Vindinge« (nu Fyrendal, Flakkebjerg h.) (113, 117, 119, 150, 163, 165, 166). Godset Vallekilde var tidligere i Ingemar Grubbes besiddelse, men Peter Jensen havde allerede ejet det længe, før han giftede sig med Ingemar Grubbes datter.²³

Peter Jensens kone og børn

Alt tyder på, at det i middelalderens adelssamfund altid var en brors opgave at sørge for, at der blev efterkommere. De øvrige brødre blev gejstlige, giftede sig med en ældre enke eller forblev barnløse. Også Peter var, lige som sin far, den eneste i sin generation, der fik efterkommere. Det blev en temmelig omfangsrig flok. Peter Jensens kone giver os problemer.

Det eneste diplom, hvori hans kone spiller en rolle (indirekte, og uden at hendes navn nævnes), er det fra 1477 (119), hvor Peter optræder som ægtemand til en sønnedatter af Bothilde Grib, enke efter Henning Paris. Heraf følger, at hun kan have været en datter af Åge Paris, hvilket vi senere (261) finder bekræftet. Som det fremgår af diplommet af 1489 (150), må hun være død forinden.

Hans børneflokk består tydeligt af to grupper. Den ene gruppe var allerede giftefærdig omkring 1489, den anden blev først født omkring 1495. Sandsynligvis hænger skiftet af 1489 sammen med indgåelse af et nyt ægteskab. Ifølge *Danmarks Adels Aarbog* (1946) var Peter i sit andet ægteskab gift med Anna Grubbe, datter af Ingemar Grubbe og NN Basse. Men en kilde nævnes ikke. Blandt de beseglende vitterlighedsvidner af diplommet af 1489 var også to medlemmer af slægten Grubbe.

Et billede af den første gruppe børn får vi i diplommet af 22.1.1506, hvori Åge Pedersen og Karine Pedersdatter, enke efter Eggert Andersen til Elmelunde (Mønbo h.), lover en årlig donation til Bartholomæus-altret, så længe deres søstre Elna og Kerstin lever i Vor Frue kloster i Roskilde. Denne donation bestod af udbyttet af to gårde i Vindinge (Tune h.). Efter de to søskendes død skulle de nævnte gårde helt tilfalde altret (184).

Som nævnt indgik Eggert Andersen 24.2.1489 en aftale med sin svigerfar Peter Jensen, hvorved Karines mødrene arvepart blev fastsat (150).

11.10.1505 købte Karine Pedersdatter til Elmelunde, enke efter Eggert Andersen, halvdelen af en gård i Viby på Hindsholm (Fyn) (182), og

Ill. 28: Karine Pedersdatter (184). (A. Thiset, *Danske adelige sigiller fra det XV., XVI. og XVII. Aarhundrede*, Khvn 1905)

Ill. 29: Awe Pedersen (198). (A. Thiset, *Danske adelige sigiller fra det XV., XVI. og XVII. Aarhundrede*, Khvn 1905)

30.1.1507 købte hun udbyttet af en gård i Vindinge (Tune h.), der var i hendes søster Elna Pedersdatters varetægt (188). Elna Pedersdatter levede som nævnt i Vor Frue kloster i Roskilde. Muligvis drejer det sig her om en af de gårde, der tidligere var blevet skænket til Bartholomæus-altret, og måske var den i så fald blevet pantsat og pantet nu afviklet.

Åge (Awe, Ove) Pedersen boede ifølge Trap i 1496 i Sjælsmark (Blovst-rød s., Lyngø h.).²⁴ Awe Pedersen til Hyrnensholm (Hørsholm, Lyngø h.?) skødede 3.4.1506 en gård i Skævinge (Strø h.), som han havde arvet efter sin onkel Jens Paris (186).

30.7.1508 aflagde Ove Pedersen til Dysted (Toksværd s., Hammer h.) et vidnesbyrd (190), og i 1509 skødede han nogle ejendomme i Sandby og Hellenæs (Branderslev s., Hørslunde h., Lolland) til Kong Hans (191). Efter en lang periode, hvor kilderne er tavse, finder vi ham igen i Dysted i 1538 (248).

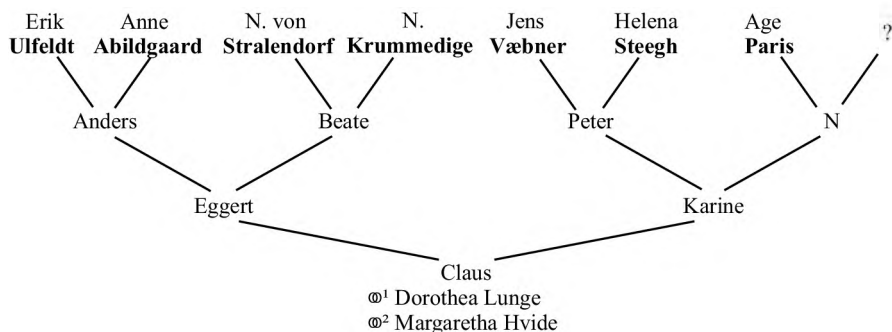
Med et diplom af 8.9.1517 bekræfter Åge Pedersen i Dysted modtagelsen af 45 mark som afvikling af et gældsbrev fra Mads Eriksen ved formidling af Anders Bille i Stege (Møn) (198). På hans skøde på en gård i Kirke Helsinge (Løve h.) kendes ikke engang årstallet (skønnet til 1500-1525) (175).

Et aktstykke fra 1541, hvori en Offue Pedersen stævnedes ubeføjede brugere af hans jord for retten i Viborg (253), skal ifølge Thiset også vedrøre »vores« Ove.²⁵ Den store afstand i tid og sted gør det imidlertid tvivlsomt.

Børnene af Peter Jensens andet ægteskab hed Niels Pedersen og Anne Pedersdatter. I det følgende kommer jeg udførligt tilbage til dem. Om Anne siges det i et diplom af 1525, at hun dengang var 30 år gammel (219).

Anne anklagede 10.7.1541 sin søstersøn Claus Eggersen (Ulfeldt) til Elmelunde for frihedsberøvelse (252), og 16.6.1542 kaldte samme Claus Ulfeldt hende for sin moster (258). Hermed bekræftes forbindelsen mellem de to søskendegrupper.

Men hvem, der var mødrene til disse to grupper, var et problem, selv for de direkte efterkommere. Claus Ulfeldt var gift to gange, og de for-

skellige efterkommere sørgede også for to gravsten. Karines slægtsoversigt (betegnet med våbnene) var imidlertid ikke de samme! Ifølge forskellige bidrag i *Danmarks Adels Aarbog* var Claus Ulfeldts slægt som vist i skemaet ovenfor. Hans anevåbener på gravstenene er:²⁶

1. Ørslev kirke: Ulfeldt, Væbner, Stralendorff, Grubbe, Abildgård, Krummedige, gl. Høeg.
2. Ulbølle kirke: Ulfeldt, Væbner, Stralendrop, Grubbe, Abildgård, Brock, Krummedige, Basse.

Imidlertid skal man i alle disse tilfælde forstå Væbner som Halvegge. Heraf ses det, hvor usikre efterkommerne var med hensyn til Karines herkomst. I hvert fald kunne man kun huske, at Peter Jensen havde haft en kone, der var en Grubbe. Navnet Paris forekommer ikke i nogen af de to linjer.

Claus havde en søster Berte (255), der 16.6.1542 var enke efter Niels Bild (258).

Til børnene af Peter Jensens første ægteskab hørte utvivlsomt også Ingrid Halvegge. Hun kendes kun fra et personligt brev, som hun i 1519 sendte til sin søn Rolf Madsen (200). Hun må altså have været gift med hans far, Mads Rolofsen van Leveren. Mads Rolofsen, en adelsmand til Svenstrup (Borup s., Ramsø h.), beseglede december 1480 som vidne et diplom (124) og ligeledes 2.3.1502 (177), men nu var han fra Rårup (Ka-

trinebjerg, Sengeløse s., Lille h.). 31.12.1505 solgte han sin gård i Reerslev (Tune h.) til vikar ved St. Bartholomæus-altret Peter Hemmingsen (183).²⁷

Danmarks Adels Aarbog (1946) antager, at Ingrid var en søster til Peter Jensen. Da Peter Jensens far imidlertid må være død før juli 1431 (se ovenfor under *Jens Olafsen*), og Ingrid derfor må være født senest 1431 og i 1519 have været op mod 90 år gammel, er det i betragtning af brevet (200) nok meget usandsynligt.

»Ffor troskab oc willigæ tieniste som... oss och riget hertiill giordt oc beuisth haffuer oc her effther beuiste moo oc skall« tillod kong Christiern II 10.9.1515 sin »hofsint« Rolof Madsen at tage gården Pederstrup med det tilhørende birk som pant. For det måtte han erlægge 1000 lüb-ske mark i pant til den dame, der indtil da havde haft pantet (196). 4.1.1518 kvitterede kongen ham for yderligere 400 mark med det samme gods som pant (199).

I udskriften på det ovennævnte brev af 1519 fra hans mor (200) kaldes Rolof Madsen slotsfoged på Københavns slot. 24.2 og 12.4.1520 sendte han breve fra Københavns slot (202/203). Yderligere et brev er dateret »foran Stockholm« 9.6.1520 (204). Han deltog åbenbart i belejringen af byen i felttoget mod Sverige, der endte med at udarte sig i det kendte Stockholmske Blodbad. Derefter var han indtil kapitulationen i 1523 befalingshavende på Viborg slot i Finland.²⁸

I 1525 omtales han som tidligere lensmand på Ålholm på Lolland (217); det var dengang et kongeligt slot. Dette år spillede han en vigtig rolle i Niels Pedersens turbulente liv, men derom senere. I et brev 26.12.1526 skrev Niels til kong Christiern II, at han sendte sin »søstersøn« (226). Da hans nevø Claus Ulfeldt dengang opholdt sig i Elmelunde,²⁹ uden for Niels' og den fordrevne konges område, kan det ikke være ham, der menes. Det er altså et ekstra tegn på, at Niels havde endnu en søstersøn, Rolof Madsen; endnu en nevø var det i hvert fald ikke. Desuden havde han allerede i 1525 tjent som bud for Niels og for kong Christiern, sådan som det beskrives nærmere i næste afsnit.³⁰

Rolof havde en søster Anna, som vi kun kender fra et udateret brev (1520?) til hendes bror (205).

Noter

Litteraturlisten samt diplomatariet bringes først i artiklens 2. del.

1. Ved uradel forstås man slægter, hvis adel direkte kommer af deres status i samfundet i »urgammel« tid. Derfor kan ophøjelsen i den adelige stand ikke direkte bevises, højest kan der være tale om en senere anerkendelse. I modsætning til dette har »brevadelen« et diplom, adelsbrevet, der dokumenterer den regerende fyrstes nåde.
2. Barner, s. 14.
3. Barner, s. 16.
4. Flg. kommer i betragtning: Thiset (3), Axi 2 til 10 og Petersen (1), nr. 302 og 438. Heraf viser Axi 2, 3, 5 og 438 allerede den nævnte sløjfe på tegningen af seglet. Et nærmere studium af de originale segl 4, 6 og 10 giver det resultat, at sløjfen også der er synlig. De originale segl med de øvrige numre, Axi 7, 8, 9 og 302, har jeg ikke set.
5. Resen (2), s. 73.
6. En mark sølv svarede til 218 g sølv, til forskel fra en mark penge, som i begyndelsen (ca. 1100) havde den samme værdi, men indtil 1315 efterhånden sank til en tiendedel af værdien. 1410-1560 gjaldt følgende: 1 mark sølv = 1 lødigmark = 5 skilling grot = 45 skilling = 60 grot = 135 hvid = 180 sterling = 540 penninge. Desuden var 1 lybsk mark = 16 skilling = 192 penninge. Se Helms, s. 660.
7. PHT 1894, s. 186.
8. Der er forskellige meninger om, hvad der menes med Rårup. Ifølge H. Knudsen (s. 103-4) var det landsbyen Rorup (Torup s., Strø h.), ifølge Trap (bd. 5, s. 1000) var det godset Rårup, nu Katrinebjerg (Sengeløse s., Lille h.).
9. Vær opmærksom på, at der ligger landsbyer ved navn Førslev og Sneslev i nærheden af hinanden ikke bare i Flakkebjerg h., men også i Ringsted h. Især af beskrivelsen i (144) fremgår det på overbevisende måde, at det drejer sig om landsbyerne i nærheden af Fuglebjerg.
10. Se yderligere om Villum Sort og hans familie hos Helms, s. 424-7.
11. Barner, s. 15; PHT 1882, s. 53.
12. Ifølge *Danmarks Adels Aarbog* 1946; selve kilden har jeg ikke fundet.
13. Ifølge Trap, bd. 22: Staby s.; kilden er ukendt.
14. Trap, bd. 21: Brande s.
15. Trap, bd. 21: Brande s.
16. PHT 1882, s. 52.
17. Trap, bd. 22: Stadil s.
18. Trap, bd. 21: Ørum s.
19. Barner, s. 238.
20. Trap, bd. 9: Vejlø s.
21. Trap, bd. 8: Holstenborg s.
22. Danmarks Kirker, IV, 3, s. 231-233.
23. Trap, bd. 7: Vallekilde s.
24. Trap, bd. 6: Blovstrød s.
25. Thisets Seddelregistrant, væbner.
26. *Danmarks Adels Aarbog* 1923: Ulfeldt.
27. I diplomtet (183) kaldes hans kone »Anne«. På grund af dette antager Thiset (*Danmarks Adels Aarbog* 1920), at Ingrid Halvegge blot var Rolof Madsens stedmoder. Dahlerup giver i HT, rk. 12, bd. 4 (*Lovadelens krise i dansk senmiddelalder*, s. 4-5) en oversigt over slægten van Leveren og behandler især Rolof Madsen. Deri forkaster han udelukkende på grund af de følelser, der kommer til udtryk i brevet (200), den antagelse, at Ingrid kun skulle være Rolofs stedmoder. Han antager, at det skulle bero på en fejl ved kopiering eller fortolkning, at Rolofs fars kone skulle hedde Anne. »Originalen« af (183) er jo kun en sølle afskrift fra 1666. Det kunne også hænge sammen med, at Ingrid havde en *datter*, der hed Anne.
28. HT, rk. 12, bd. 4 (T. Dahlerup, s. 9) og Finlands Medeltidsurkunder VIII (1519-1530), numrene 6015, 17, 19, 20, 31, 43, 45, 47, 48, 49, 52, 53, 54, 71, 79, 84, 85, 88, 6103, 11, 31, 34, 50, 58, 6272, 6722.
29. *Danmarks Adels Aarbog* 1923: Ulfeldt, s. 515.
30. T. Dahlerup, der åbenbart ikke kender brevet (226), antager i HT, rk. 12, bd. 4, s. 7, at Rolof Madsen ikke overlevede torturen i Lübeck. Det fører til, at han ikke får den vigtige oplysning med, at Ingrid må have været en (halv-)søster til Niels Pedersen, og derfor når han til den forkerte antagelse, at hun må have været datter af eller søster til Evert Halvegge (af den gamle slægt).

Dr. Willem Bruijnesteijn van Coppenraet, født 1931, pensioneret kernefysiker og gymnasieinspektør. Adresse: Julianalaan 94, NL-6824-KJ Arnhem, Nederlandene, email: w@brucop.com (korrespondance på engelsk, tysk, fransk og esperanto).

En tidligere (nederlandsk) version af denne afhandling er publiceret i *Genealogische Bladen*, 3 (1996), 139ff.

Der er mange, som jeg gerne vil sige en oprigtig tak til for deres hjælp ved min forskning. Afdøde hr. F.S. Grove-Stephensen i Sønderborg gav mig stødet til denne forskning og leverede mig de første data. Personalet ved Rigsarkivet og Det kongelige Bibliotek i København bedes modtage min højeste anerkendelse for deres målrettede assistance. Jeg er fru F.C. van den Berg-Börst meget taknemmelig for hendes oversættelse fra nederlandsk til tysk. Også tak til Birgit Christensen for den danske oversættelse.

En Saxeslægt i Danmark og Norge

Af Kirstin Nørgaard-Pedersen

Gennem et endnu ikke afsluttet arbejde med forslægt og efterkommere til Sejer Knudsen, som levede i Farre i 1500-tallet, er det konstateret, at en af hans efterkommere var borger i Kolding Peder Saxesen, og at han havde efterkommere i Danmark såvel som i Norge. Da en nærmere undersøgelse af Peder Saxesens efterkommere beviser, at det er fra ham og hans farfar Anders Saxesen i Kolding - og ikke fra Peder Saxe i Århus - at den norske Saxeslægt nedstammer, har jeg valgt at skrive denne artikel om hans danske efterkommere og desuden medtage et slægtled fra den lille bog Slekten Saxe i 400 år, som Ludvig Saxe udgav i 1940.

Saxe-slægter i Midtjylland i 1500-tallet

I sidste halvdel af 1500-årene levede der en borger i Kolding ved navn Anders Saxe, Saxsen eller Saxesen, og det er denne person og hans slægt, artiklen omhandler. Der kendes også andre personer og slægter i Midtjylland med navnet Saxe, nemlig de to borgere i Århus, Saxi Josten og Peder Saxe, der begge svor deres borgered med nogle få dages mellemrum, henholdsvis den 9. og den 11. september 1540. I en artikel »Slægten Saxe i Aarhus i det 16. og 17. Aarhundrede« nævner A. Blichfeldt-Petersen, at disse to borgere var brødre, og at deres far kan have været en borger ved navn Jost Saxi, som levede i begyndelsen af 1500-tallet. Kendskabet til ham er, at han er nævnt i nogle tingsvidner fra 1513 og 1514. Mens Saxi Josten kun er omtalt, da han svor sit borgerskab i 1540, så nævnes Peder Saxe også i 1546 som borger. Endvidere regnes han i A. Blichfeldt-Petersens artikel for at have to kendte sønner, nemlig Just Pedersen Saxe, som blev immatrikuleret ved universitetet i Rostock i 1665, og som siden blev præst i Mørke- Hvilsager sogne 1567 og provst 1577, samt sønnen Peder Pedersen Saxe, borger i Århus, gift 1. med Maren Terkildsdatter Abildskov og 2. med Karen Christensdatter Blichfeld.¹

Anders Saxesen er sandsynligvis født på omtrent samme tid som præsten Just Pedersen Saxe i Mørke og borger i Århus Peder Pedersen Saxe, men en slægtsforbindelse mellem dem er ikke fundet. Til gengæld kan det bevises, at Anders Saxesen i Kolding er stamfar til den norske Saxeslægt og til danske efterkommere med navnet Saxesen og tilnavnet Saxe i Kolding, Randers, Vejle og Horsens.

Ill. 1: Det ældst kendte prospekt af Kolding, trykt i 5. bind af Georg Brauns og Frans Hogenbergs *Civitatibus orbis terrarum* (Alverdens byer) fra 1597.

Første slægtled

1. *Anders Saxesen*, født omkring midten af 1500-tallet, død før 14. april 1606 i Kolding. Gift med Else Hansdatter, som døde efter 1616, men før 1622.

Børn:

- < 2. Saxe Andersen.
- < 3. Anne Andersdatter.
- < 4. Else Andersdatter.
- < 5. Peder Andersen.
- < 6. Anders Andersen.

Anders Saxesen nævnes som borger i Kolding kæmnerregnskab 1585, da kæmneren »annammede af Anders Saxe og Laurits Hansen skatmestre for forskud 14 daler udi rådstuen for borgmester og råd, som [de] gjorde regnskab for samme dag.«² Hvervet som skatmester, det vil sige skatteopkræver, var et borgerligt ombud, som var alt andet end populært. Skatmestrene skulle nemlig stå til regnskab for, at alle kongelige skatter blev

betalt, sørge for at retsforfølge skyldnere med udpantning, idet de selv risikerede at skulle betale de manglende penge, og i Kolding tingbog ses flere steder, at skatmestrene blev krævet at betale efterstående skatter adskillige år efter, når det ikke havde været muligt at inddrive pengene på grund af krig og besættelse af fremmede krigsfolk.³

Hvilken næring, Anders Saxesen har haft, fremgår ikke tydeligt, selv om han flere gange er nævnt på udgiftssiden af kærnerregnskabet 1683 og de følgende år, hver gang fordi han har lagt penge ud til ligkister til fattigfolk samt en enkelt gang på kongens befaling. Dette kan meget vel være, fordi han har været kirkeværge nogle år.

Anders Saxesen døde i 1606. Det nævnes i 1632, da borger i Kolding, Tomas Gregersen, appellerede byfogdens dom fra 15. juni 1631 til landstinget. Han skulle efter byfogdens dom udbetale Peder Saxesen hans arvemidler med renter, som var blevet stående i hans hus og gård efter deres kontrakt. Det var en dom, som Tomas Gregersen syntes var fejlagtig, fordi »fjenderne har været her udi landet og er sket og [har] fordærvet samme gård og ejendom, som grander og naboer vel vitterligen er, at laden og stalden så vel som kælderens, der under var, er nedbrudt og brændt og det ødelagt, og en ubillig skade blev gjort på det hus, som står til gaden, siden første tægt og vurdering.«⁴ Tomas Gregersen mente, at når det var en sag uden handel og skøde, da kunne han ikke dømmes til at betale så meget.

»Så mødte fornævnte Peder Saxen og beretter, at han efter hans oldefar Anders Saxen er tilfalden en arvelod, som udi penge er blevet sammenregnet og udi gården [hos] hans oldemoder bestående, hvilken gård Tomas Gregersen har brugt og besidder, og med ham har indgået kontrakt, der samme penge skulle blive hos ham på rente, indtil de af enten parterne blev opsagt, og fremlagde et skiftebrev, som borgmestre og råd med andre dannemænd har forseglet og underskrevet, dateret Kolding 1606 den 14. april, som skal være gjort efter salig Anders Saxen imellem hans arvinger, som iblandt andet indeholder, at hvad sig belangende med Saxe Andersens barn af Randers Peder Saxesen hans arvepart, som ham efter sin oldefar Anders Saxesen er tilfalden både udi ejendom, rørende gods og hans part udi sengeklæder, beregnet til hobe udi penge bedrager sig 87 dlr. 1 mk. 7 sk., det blev bestående udi gården hos hans oldemor samme barn til bedste og fremtarv, som samme skiftebrev i sig selv videre formelder.«⁵

Derhos fremlagde fornævnte Peder Saxesen et underskrevet kontraktbrev lydende som efterfølger: »Kendes jeg Peder Saxsen, indvåner udi Kolding, at jeg er venlig og vel forligt med min svoger Tomas Gregersen, borger her samme sted, så han har fornøjet og betalt mig hans rente, som

ham er tilholden at udlægge ud af de penge, som mig er tilfalden efter min salig oldefar Anders Saxen, som [er] endnu [be]standig udi gården. Og har jeg undt ham hovedstolen at må blive stående hos ham på rente, som er firsindstyve og syv daler syv skilling efter skiftebrevets indhold, og skal fornævnte Tomas Gregersen give mig årlig 4 skilling af hver daler til rente, medens de blive stående hos ham og hvilken, som ikke vil have fornævnte penge stående længere, skal lade dem opsigte lovligt til fastelavn til forn, det til vidnesbyrd har vi begge vores hænder underskrevet og venligt bedt vores svoger Niels Pedersen Hoven til vitterlighed med os at underskrive. Actum Kolding den 5. juni år 1622. Peder Saxen egen hånd, Tomas Gregersen egen hånd, Niels Pedersen egen hånd.«⁶

1637 mødte Tomas Gregersen igen på landstinget, hvortil han havde stævnet borgmester Søren Andersen og rådmændene i Kolding for et pantebrev, de havde fået af Jørgen Helts arvinger, og som de mente »Niels Pedersen Hoven, fordum borger i Kolding, skal have pantsat fra Else, Anders Saxens efterleverske og hendes arvinger, anlangende hendes ejendoms lod i den gård i Kolding, hendes svoger Tomas Gregersen påboer, til Peder Helt i Kolding, uanset det ikke skulle bevises, at Niels Pedersen Hoven skulle have haft nogen fuldmagt eller myndighed eller haft noget værgemål under hænder for Else, Anders Saxens, i nogen måder slig hendes ejendom at bort pante, men hendes bror Frederik Hansen, byskriver i Kolding, har været hendes rette lovværge, så længe hun levede, og ikke heller Else, Anders Saxens, rette arvinger skal have fanget lovlig varsel, nemlig hr. Anders Andersen, som boede i Sjælland, Peder Andersen i Kolding, Anne Andersdatter og Else Andersdatter, der sst.

Nu mødte Peder Jensen, borger i Kolding, på borgmester og råds vegne med deres fuldmagt og fremlagde samme pantebrev af Kolding byting 25. september 1616, som indeholder Else Hansdatter, salig Anders Saxens efterleverske, i Kolding med hendes svoger Niels Pedersen Hoven, borger der sst., at have standen for tingsdom, og hun bekendte sig og sine arvinger af vitterlig gæld skyldig at være Peder Helt 100 sletdaler, som han til hendes gælds betaling at indløse det pant, Hans Andersen Dansken på salig Jens Fynbos børns vegne har i hendes gård hende efter hendes begæring venligen lånt har, og til et fri pant og fuld forvaring pantsatte Else, Anders Saxens, med hendes svoger Niels Hoven på hendes vegne fra hende og hendes arvinger og indtil Peder Helt og hans arvinger den sin ejendoms lod og part i den hus og gård, hun bruger og iboer, liggende i Kolding i Låsby,« med en nærmere angivelse af beliggenheden.

»Så og efterdi Else Hansdatter, Anders Saxens enke, som en enke selv til tinge i hendes svoger og til betroede værges nærværelse samme hen-

des partsgård og grund til Peder Helt har forpantet, som loven hende tillader, og ikke bevises pendinge at være erlagt, og godset indløst, som det sig burde, da ved vi efter sådan lejlighed ikke imod samme pantebrev, ej heller den dom, derpå funderet er, at sige eller magtesløs at dømme.«⁷

Når Saxe Andersens søn Peder Saxesen ikke nævnes i denne tekst, skyldes det formodentlig, at hans far var død i Randers før hans farfar Anders Saxesen, der døde i 1606.

Andet slægtled

2. *Saxe Andersen*, født i Kolding, død i Randers før 1606. Gift med Gertrud Pedersdatter født i Randers, død sst. før 1610.

Barn:

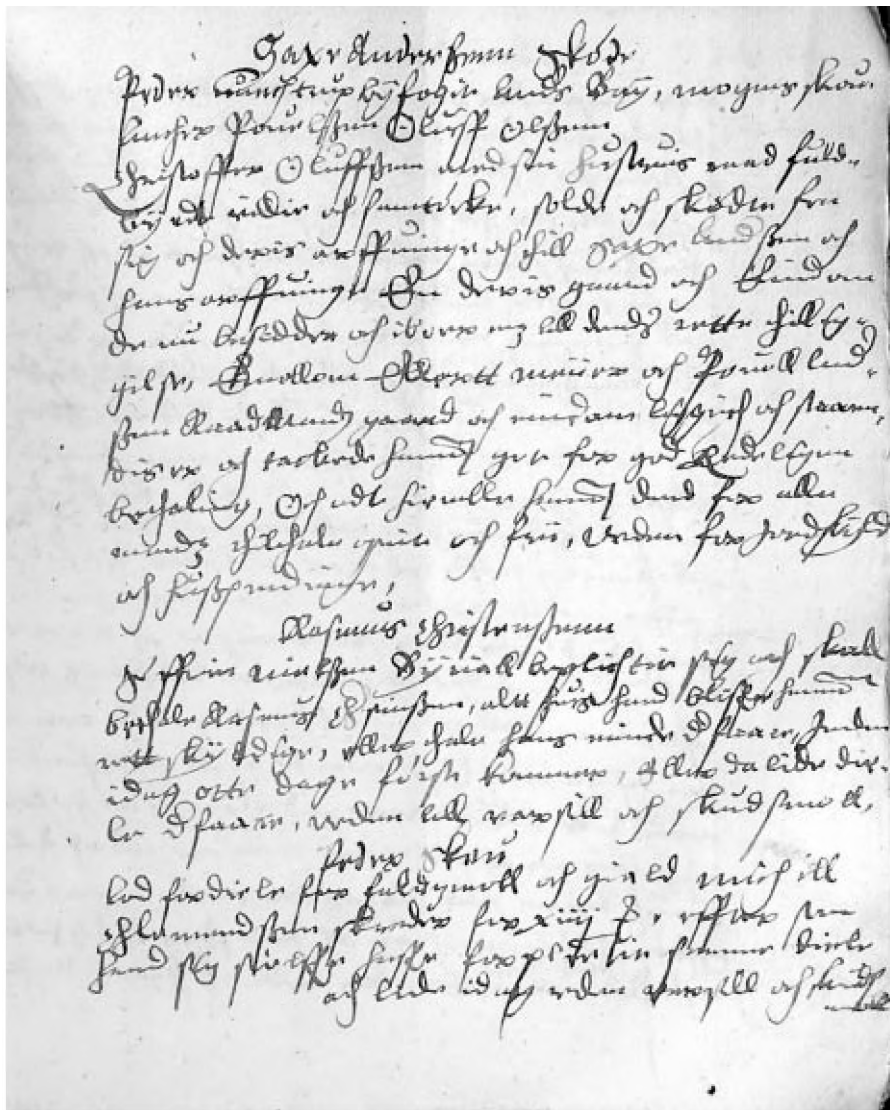
< 7. Peder Saxesen.

Saxe Andersen var født i Kolding, men død før der blev holdt skifte efter hans far, »og [Peder Saxesen] derhos udi rettelagde samme dom af Kolding byting år 1631 den 15. juni udgivet, som befandtes, at efterdi Tomas Gregersen har gjort kontrakt med Peder Saxen belangende hvis penge, han på oldarvs vegne efter hans salige faders fader Anders Saxesen var tilfalden, hvorfor han skulle være forsikret udi den gård og ejendom Tomas Gregersen iboer.«⁸

Da Saxe Andersen den 7. maj 1599 fik tinglæst skøde på en gård i Randers med overskriften: »Saxe Andersen skøde«: »Peder Munkdrup byfoged, Anders Bay, Mogens Skov, Anker Poulsen, Oluf Olufsen, Christoffer Olufsen med sin hustrus råd fuldbyrde vilje og samtykke solgte og skødede fra sig og deres arvinger til Saxe Andersen en deres gård og ejendom, de nu besidder, med al dens rette tillæggelse imellem klostrets mur og Poul Lassen rådmands ejendom liggendes og ståendes er, og takkede ham godt for god redeligen betaling og at hjemle ham den for alle mænds tiltale kvit og fri uden for jordskyld og huspendinge.«⁹

Saxe Andersens hustru Gertrud Pedersdatter var datter af Peder Jensen og Margrete Jensdatter i Randers. Hun blev efter Saxe Andersens død gift anden gang med Laurits Jacobsen, rådmand i Randers, hvis første kone hed Karen Mogensdatter.¹⁰

Disse oplysninger kræver en nærmere og lidt indviklet redegørelse ud fra nogle skøder og andre adkomster på en selvejergård i Farre, som findes på Rigsarkivet i afskrifter, foretaget af ryttergodsets administration og indsendt til kancelliet forud for salget af det Skanderborgske ryttergods i 1767.

III. 3: Side vedr. Saxe Andersens skøde, som han fik tinglæst i Randers den 7. maj 1599.

Den 9. december 1626 stod herredsfogden i Gern herred Jesper Pedersen i Oustrup selv frem på tinget, hvor han fik skøde på arveparter i en selvejgård i Farre:

»For tingsdom stod Peder Pedersen underskriver på Skanderborg, med fuldmagt og myndighed af Peder Saxesen, borger og indvåner udi Kolding, på hans vegne.

Jesper Laursen, slotsfoged på Dronningborg på sine egne og på hans fulde søskende Hans Laursen i Randers og Jørgen Laursens vegne og på hans søster Dorthe Laursdatter og Anne Laursdatters vegne i Mariager efter fornævnte Hans Laursen og Rasmus Nielsen, rådmænd i Mariager, deres udgivne købebrevs formelding, som her i dag for dom er læst og påskrevet.

Mathias Pedersen isenkræmmer, borger i Randers, på sin hustru Margrete Laursdatters vegne og Laurs Vognsen, borger i Randers, på sin hustru Karen Laursdatters vegne og på deres egne, så og efter udgivne købebreves og fuldmagts formelding.

Hver især tog fornævnte Jesper Pedersen i Oustrup udi hånd og med deres fri vilje og velberåd hu solgte, skødede og aldeles afhændede fra dem og deres arvinger og til fornævnte Jesper Pedersen og hans kære hustru, ærlige og velbyrdige Johanne Grøn og deres arvinger til evindelig ejendom at have, nyde, bruge og beholde en deres selvejerbondegård i Farre by liggende med huse, gård og gårdsted.«

Længere nede i samme skøde læses: »Aldeles intet undtagen i nogen måde efter gamle skøder og adkomstbrevs formelding, som førnævnte *Peder Saxesen [er] arveligt tilfalden efter hans salig afgangne moder Gertrud Pedersdatter, og som hun arvede efter hendes salige oldemor Margrete Jensdatter, som begge boede og døde i Randers, og fornævnte Jesper Laursen og hans helsøskende Hans Laursen og Jørgen Laursen, Anne Laursdatter og Dorte Laursdatter er arveligt tilfaldet efter deres salig afgangne far Laurs Jacobsen, fordum rådmænd i Randers, og som han arvede efter hans salig afgangne barn Gertrud Laursdatter, og som fornævnte Mathias Pedersens hustru Margrete Laursdatter og Laurs Vognsens hustru Karen Laursdatter har arvet efter deres salig afgangne far fornævnte Laurs Jacobsen og deres salig moder Gertrud Pedersdatter.*«¹¹

Den førstnævnte af sælgerne Peder Saxesen og hans halvsøskende Margrete Laursdatter, Karen Laursdatter og den afdøde Gertrud Laursdatter var alle børn af Gertrud Pedersdatter, som først har været gift med en mand ved navn Saxe og derefter med Laurs Jacobsen, rådmænd i Randers. Gertrud Pedersdatter er formodentlig død i barselseng og den datter, som blev opkaldt efter hende, er nok død kort tid efter, for det var gennem arv efter denne lille datter, at dennes halvsøskende Hans og Jørgen Laursen, Anne og Dorte Laursdatter på hvis vegne deres bror Jesper Laursen skødede deres arveparter til Jesper Pedersen i Oustrup, i den gård i Farre, hvori Gertrud Pedersdatter havde arv efter sin mor Margrete Jensdatter.

Skiftet efter Laurits Jacobsen, rådmænd i Randers, er bevaret, og her nævnes hans børn af det første ægteskab med Karen Mogensdatter og

hans børn med Gertrud Pedersdatter, som ved ægteskabets indgåelse altså har været enke efter en mand ved navn Saxe. Hendes søn Peder Saxesen er ikke nævnt i dette skifte, idet han formodentlig inden da selv har fået rådighed over de midler, som han arvede efter sin mor.¹²

For at få rede på Gertrud Pedersdatters forældre er det nødvendigt at se på en anden af de i alt ti adkomster på bondegodset i Farre, hvoraf det ældste er fra 1525,¹³ og som alle blev afskrevet før salget af ryttergodset i 1767. Næmlig en voldgiftssag, hvori samfrænder mødtes for at afgøre, hvem der var arvinger til godset i Farre, og hvor meget disse var berettigede til af arven. Voldgiften lød: »Kendes og gør vitterligt for alle [at] år efter Guds byrd MDLX [1560] den søndag for Seiermer vor fruedag, da var vi forsamlede i Farre på et samfrændemøde, som Anne Jenses i Års [Århus], Peder Jensen, borger udi Randers, og Knud Jensen i Års, havde os dertil krævet, og eftersom vi os til forn havde forpligtet os efter kongelig majestæts vor nådigste herres strenge brev og befaling, som de på os af hans nåde forhvervet haver, at vi skulle fordele og udlægge dem deres arvepart, som de med rette udi arv tilkommet var, efter Jens Sejersens i Farre salig afgang, hans død, og som fornævnte Jens Sejersens børn var tilkommet efter deres salig oldefaders død Sejer Knudsen¹⁴ og deres oldemoder Margrete Sejers. Da efter samme befaling haver vi ganske forfaret efter brev og segl, som her for os udi rette blev båret, og som forbemeldte Anne Jenses fremlagde her i dag på hendes børns vegne.«¹⁵

Voldgiftssagen fortsatte med, at Anne Jenses fremlagde et skøde, hvoraf det fremgik, at Jens Sejersens havde købt en tredjedel af gården i Farre, og at han havde forhvervet sig to kongelige domme, at han skulle nyde, bruge og beholde gården i Farre, og efter ham skulle hans hustru og børn have den.

Efter samfrænderne havde gransket Sejer Knudsens segl og brevene, hvorefter hans arvinger skulle friholde Anne Jenses og hendes børn, og da der ikke var forelagt dem andre end disse dokumenter, »da sagde vi fornævnte, [at] Anne Jenses bør [have] de to parter i fornævnte gård i Farre, dog undtagen den tredjedel efter det skødebrevs lydelse, som Jens Sejersens havde købt der i, og deslige undtagen den lod og del, som kunde tilfalde Kirsten Sejersdatter udi samme fornævnte gård i Farre, som hun havde arvet efter hendes salig afgangne fader og moder Sejer Knudsen og Margrete Sejers død.« Dog tog de det forbehold, at dette kun skulle gælde, indtil Sejer Knudsens arvinger kunne komme med andre breve og beviser. Deres arv skulle de så nyde i »søskendeskifte og jævnning«.

Af voldgiftssagen ses altså, at Jens Sejersens enke, Anne Jenses, i 1560 boede i Århus. Hun havde tre døtre, og deres navne røbes i en meget

dårligt bevaret sag fra Viborg landsting 1591: Else Jensdatter gift med Peder Jørgensen, Anne Jensdatter gift med Knud Jensen i Århus og Margrete Jensdatter gift med Peder Jensen i Randers.¹⁶

Herved er der gjort rede for, at Peder Saxesens mor Gertrud Pedersdatters forældre var Peder Jensen i Randers og Margrete Jensdatter, som var blevet gift senest 1560, og at Margrete var datter af Jens Sejersens og Anne Jenses, og altså et barnebarn af Sejer Knudsen og Margrete Sejers. Gertrud Pedersdatter har været gift første gang med Saxe Andersen omkring midten af 1580'erne. Hendes børn af andet ægteskab med Laurits Jacobsen, Peder Saxesens halvsøskende, var voksne, da deres far døde i 1611, og som nævnt ovenfor var Peder Saxesen formodentlig myndig allerede og har haft rådighed over sine egne midler. Af Randers bys tingbog ses, at han var borger der i 1621.

Altså boede Gertrud Pedersdatters moster Anne Jensdatter og hendes mand Knud Jensen samt hendes mormor Anne Jenses i Århus, hvor hun var gift anden gang med Bertel Skierp, som døde før 1562, for det år betalte Anne Bertels jordskyld og skat af Bertel Skierps gård.¹⁷ Om det så var i Århus, Gertrud Pedersdatter lærte Saxe Andersen at kende hos dennes eventuelle slægtning Peder Pedersen Saxe, kan ikke bevises, men helt udelukkes kan det ikke, da navnet ikke forekommer særlig tit, hverken som tilnavn eller patronymikon.

3. *Anne Andersdatter*, født i Kolding omtrent 1569, død sst., begravet 18. januar 1650. Gift med Niels Pedersen Hoven, død i Kolding, begravet 17. december 1622.

Anne Andersdatters mand, Niels Pedersen Hoven, underskrev den 5. juni 1622 som svoger og vitterlighedsvidne kontrakten mellem Tomas Gregersen og Peder Saxesen om den sidstnævntes arvemidler, som blev stående på rente i Tomas Gregersens gård i Kolding.¹⁸

Niels Pedersen Hovens begravelse er indført i Kolding bys kirkeregnskab 1622: »17. december blev begravet ærlig mand Niels Pedersen Hoven, for hans lejersted i kirken 10 daler.«¹⁹

Anne Andersdatter blev formodentlig ikke gift igen, for den 12. marts 1645 stod »Hans Hansen, overformyndet i Kolding, på Anne Andersdatter Hovens hendes vegne borgerske sst., solgte og skødede fra hende og hendes arvinger og til Peder Jepsen Kyd, borger i Kolding, og hans hustru Mette Christensdatter og deres arvinger et stykke kålgårdsjord, liggende norden Kolding ved hospitalet, og otte mænd vidnede, at eftersom Hans Hansen på Anne Hovens vegne havde solgt og skødet en kålgård, liggende norden hospitalet, til Peder Jepsen Kyd, da lovede Peder Kyd, at Anne Hovens hendes livstid skulle nyde halvparten af sam-

me kålgård, og siden efter hendes dødelige afgang at være ham følगतtig.«²⁰

Da der først fra 1646 er indskrevet faddere ved barnedåber i Kolding, og Anne Andersdatter ikke ses som sådan, har det ikke været muligt hverken der eller i overformynderiprotokollen og skiftebreve at se, om Anne Andersdatter efterlod sig arvinger, da hun døde i 1650.

4. *Else Andersdatter Saxe*, født i Kolding omtrent 1575, død sst. 10 september 1649. Gift med Tomas Gregersen, død i Kolding, begravet 2. marts 1645.

Tomas Gregersen blev nævnt som svoger i kontrakten fra 1622 mellem ham og Peder Saxesen om sidstnævntes arvemidler, som stod på rente hos Tomas Gregersen,²¹ hvilket har betydet, at han må have været Saxe Andersens svoger, og at han var gift med en søster til Anders Saxesen, nemlig den Else Andersdatter Saxe, der ligesom sine søskende ikke fik bud i 1637. Som ved søsteren Anne Andersdatter har det vist sig umuligt at opspore nogen efterkommere.

5. *Peder Andersen*, født i Kolding. Peder Andersen er nævnt i Tomas Gregersens sag om hans svigermor Else Hansdatters pant i hans gård, fordi han og hans søskende ikke havde fået bud.²²

6. *Anders Andersen*, født i Kolding. »Hr. Anders Andersen i Sjælland« blev han kaldt i den ovennævnte sag, hvor han og hans søskende ikke havde fået bud. Det har ikke været muligt at opklare, hvor på Sjælland han var præst.²³

Tredje slægtled

7. *Peder Saxesen*, født omtrent 1597 i Randers, død i Kolding, begravet 2. juni 1640. Gift med Maren Jensdatter, død i Kolding før 22. maj 1660.

Børn:

- < 8. Peder Pedersen Saxe.
- < 9. Jens Pedersen Saxe.

Peder Saxesen var i 1621 borger i Randers, så han har formodentlig da været mindst 25 år gammel, for han ser ud til det år at have fået fuld råderet til sin arv. Således gav han og Hans Lauritsen på egne og medarvingers vegne afkald til »Jacob Pedersen, bartskærer i Randers, for det 30 dalers indlæg, de har, og som er indlagt for i salig Niels Bangs i den liden gård, som Jacob Pedersen har købt af Anne Lauritsdatter og Rasmus Mikkelsen her sst.« Og den 26. februar samme år fik Peder Anker-

sen skøde på »den gård og ejendom, som kaldes Rasmus Lemmers«, som tidligere havde tilhørt salig Laurits Jacobsen Skriver.²⁴

16. juli samme år stod Hans Gremersen på tinget, hvor han »lod læse og påskrive et købebrev og en fuldmagt på en eng liggende vesten uden for Randers hospital ved volden, som Peder Saxesen, borger her sst., solgte og afhændede til borgmester Niels Jacobsen, hvilken eng han efter sin salig mor Gertrud Pedersdatter arveligt tilfaldet er,« som han nu på Peder Saxesens vegne skødede til Niels Jacobsen, »hvilken eng hans salig stedfar Laurits Jacobsen Skriver før ham har haft.«²⁵

Da Rasmus Torsen gik og fejede gaden om morgenen ved fire- femtinden fredagen, før engen blev solgt, havde Hans Gremersen og Peder Saxesen været i løftet stemning. Da kom de gående op ad gaden efter fire »instrumentister og gik ind i stuen til sengen, som Christen Pedersen lå i hans skjorte og hans bror Jens Pedersen hos ham, og de bad ham stå op, og han stod op og førte sig i sine bukser og trøje, hvorefter en person slog ham under øret, og Peder Saxesen bad ham, at han ville drikke med dem, hvortil han svarede, at det var tid, han drak intet, og Hans Gremersen tog en kande med vin, som de havde med dem og ville slå Christen Pedersen dermed, men blev forhindret, hvorefter han greb en pisk og slog Christen Pedersen dermed under hans øre og på hans arme, hvorefter Christen Pedersen søgte ud af døren og Hans Gremersen efter ham, og Christen Pedersen råbte på Peder Skov, at han skulle redde ham, de tog livet af ham, som Sidsel Lasdatter, Peder Skovs hustru, bevidnede.«

Derefter var Christen Pedersen Splids sår blevet synet for et sår ved munden og en blå skulder, som han beskyldte Hans Gremersen for, og han var »riblet på hans kindben, som han beskyldte Peder Saxesen for at have gjort«, mens Hans Jensen Holm fik skyld for slaget under øret.²⁶

Derefter blev der opkrævet sandemænd til at dømme de tre mænd »for stor overvold og skade, de Christen Pedersen Splid her sst. i sit eget hus«, og sandemændene svor Hans Jensen Holm, Peder Saxesen og Hans Gremersen, »hver af dem et fuldt vold over på Randers bys vegne.«²⁷

Peder Saxesen var på samme tid flere gange på tinget, dels fordi han havde et mindre beløb til gode, og dels fordi han selv skyldte en del penge bort. Gælden og den voldsdom, som han var blevet idømt, kan måske være årsagen til, at hans gård blev solgt. Det kan nemlig se ud til, at den var blevet pantsat, for Tomas Poulsen og flere andre vidnede den 3. december 1621 for retten, at de for nogen tid siden så og hørte, at Tomas Poulsen leverede Niels Hjermind en fuldmagt, så han kunne drage til Hans Jensen i Holm og der på »hans vegne købe af ham Peder Saxesens gård og ejendom.« Ugen efter blev Peder Saxesen stævnet for sin voldsbøde.²⁸

1623 skrev kæmneren i Kolding i sit regnskab: »Annammet af Peder Saxesen, født i Randers by, 4 slette daler til borgerskab.«²⁹ Men han var allerede kommet til byen senest den 5. juni 1622, det år han og Tomas Gregersen skrev kontrakt om de arvemidler, som Peder Saxesen lod blive stående på rente i Tomas Gregersens ejendom, der under kejserkrigen var blevet så skadet, at Tomas Gregersen mente, at han af den grund ikke var pligtig at betale så meget, som kontrakten lød på, og derfor havde anket byfogedens dom til Viborg landsting, hvor han dog ikke fik medhold: »Så og efterdi fornævnte skiftsbrev udførligen indeholder det fornævnte Peder Saxesens arvepart udi ejendom og løsøre, til sammen rente for 87 dlr. 1 mk. 7 sk., er blevet udi gården bestående ham til fremtary, og fornævnte Tomas Gregersen siden har oprettet kontrakt med fornævnte Peder Saxesen det samme penge, hos ham skulle blive på årlig rente, indtil de blev opsagt, og ikke bevises samme hovedstol eller rente at være fornævnte Peder Saxesen erlagt, så byfogden, fordi har tilfundet Tomas Gregersen fornævnte hovedstol og efterstående rente at betale, heller der for har indvisning udi bemeldte gård og ejendom, da vide vi efter sådan lejlighed enten dom at sige eller magtesløs at dømme.«³⁰

»Anno 1640 den 14. november blev skiftet holdt efter salig afgangne Peder Saxesen, fordum borger her i Kolding, imellem hans efterladte hustru, ærlig og gudfrygtig kvinde Maren Jensdatter, med hendes tilbetroede værge ærlig og forstandig mand Mogens Eriksen, borger og rådmand sst. på hendes vegne på den ene side og hendes tvende børn, nemlig Jens Pedersen, og Peder Pedersen med deres værge, velagte Hans Madsen Brun på den anden side. Desligeste Peder Jørgensen på Hans Jensens børns vegne, nemlig Jacob Hansen og Jens Hansen, eftersom bemeldte salig Peder Saxesen noget af deres oldarv, som de efter deres salig mormor, Anne Gregers Outtsen, er tilfaldet, har haft under hænder og værgemål. Overværende ærlig og velforstandige mand Poul Bertelsen Rådmand, Niels Iversen, byfoged, overformynderen og flere øvrighedspersoner.«³¹

Selvom Peder Saxesens kone Maren Jensdatters forældres fulde navne ikke er kendt, så var hendes mor datter af Gregers Outtsen og Anne Jensdatter i Kolding, idet den Hans Jensen, som nævnes i skiftet, var Maren Jensdatters bror, der var borger i Bergen, hvor hendes anden bror Peder Jensen var byfoged. Efter Torstenssonkrigen var der fra 1650 flere sager i Kolding tingbog om såvel Hans Jensens sønners og døtres tilgodehavender efter deres mormor.³² Døtrene hed Johanne Hansdatter og Inger Hansdatter.

1654 fik Maren Jensdatter, Peder Saxesens enke, skøde på en »toft sønden for Kolding, som salig Hans Jensen tilhørte.« Sælgerne var Hans Jensens to døtre og deres mænd.³³

»Anno 1660 den 22. maj blev registrering og vurdering holdt efter ærlig og gudfrygtig kvinde nu salig Maren Jensdatter, salig Peder Saxes, imellem hendes efterladte sønner, nemlig velagte Jens Pedersen Saxe på sine egne vegne på den ene side, og på hans bror Peder Pedersen Saxe hans vegne på den anden side.« Trods den netop overståede krig og besættelse af fremmede krigsfolk efterlod Maren Jensdatter sig en del værdier. Hun ejede to guldringe, »den ene med en liden diamant udi til i alt 9 sldl. og en stor sølvkande, som blev vurderet efter vægt til 75 sldl., men den vejede også 100 lod.« Hovedgården salig Maren Peder Saxes iboede og tilhørte, er udi rådmandens og 24 uvildige dannemænd og borgere vurderet med jernkakkelovn og alt nagelfast for 700 sldl. En toft liggende udi Brændgårdsmarken 200 sldl.

En eng udi Teglgårds kær agtet for 20 sldl. »Boets formue androg 1117 sldl. 8 sk. At således registreret, vurderet og passeret er, som forskrevet står, bekræfter vi ovenmeldte, som dette har været overværende med vore signeter her undertrykt og med fornævnte Jens Pedersen Saxe hans signet først her neden for trykt, med egen hånd underskrevet. Datum ut supra.«³⁴

Fjerde slægtled

8. *Peder Pedersen Saxe*, født i Kolding efter 1622, død i Stavanger 1686. Gift før 1655 med Maren Sørensdatter Godsens, født 9. November 1634 i Stavanger, død sst. 18. juni 1690.³⁵

Børn:

10. Søren Pedersen Saxe, født 1655.
11. Peder Pedersen Saxe.
12. Jens Pedersen Saxe, født 1666.
13. Frederik Pedersen Saxe, født 1669.
14. Johanna Maria Pedersdatter Saxe, født 1675.

Peder Pedersen Saxe, kongelig majestæts tolder i Stavanger, blev grundlægger af den talrige Saxeslægt i Norge. Fordi Ludvig Saxe i sin slægtsundersøgelse ikke kunne finde nogen forbindelse til Danmark, har han i sin bog foreslået, at Peder Pedersen Saxe kunne være søn af Peder Pedersen Saxe i Århus, men de oplysninger, der nu er fundet i Kolding bys tingbog, har vist, at det ikke kan være tilfældet. 10. juli 1661 fik broderen Jens Pedersen Saxe, borger og indvåner i Kolding nemlig udstedt tingsvidne på, at Bertel Mikkelsen, borger og overformynder her sst. »på Peder Pedersen Saxe, kongelig majestæts tolder i Stavanger i Norge, hans vegne gav Jens Saxe, hans kære hustru Karen Mikkelsdatter og deres

arvinger afkald for al den arv, Peder Pedersen Saxe efter hans salig far Peder Saxesen, fordem borger her sst., og mor salig Maren Jensdatter arveligt kunne tilfalde, og kendtes Bertel Mikkelsen på bemeldte Peder Pedersen Saxes vegne for ham og hans arvinger intet videre efter denne dag, hans fornævnte bror Jens Saxe hans hustru og deres arvinger for forskrevne arveparter har at fordre.«³⁶

Peder Pedersen Saxe var blevet udnævnt til tolder den 1. februar 1660 med samme løn som sin forgænger og svigerfar Søren Pedersen Godsens (1599-1663), der var gift med Elisabeth Christensdatter Trane (1613-1684).³⁷

9. *Jens Pedersen Saxe*, født omtrent 1627 i Kolding, død sst., begravet 12. april 1669. Gift 15. juli 1660 i Kolding med Karen Mikkelsdatter, født i Kolding, død sst. 1675.

Børn:

- < 15. Maren Jensdatter Saxe.
- 16. Peder Jensen Saxe, døbt 22. marts 1663, Kolding, begravet sst. 21. juni 1663.

Nogen tid før Jens Pedersen Saxe blev gift, ses følgende indført i kirkebogen 29. september 1658: »Jens Pedersen Saxe, som har forseet sig med lejemål i Kolding, må absolveres i menigheden i København, eftersom han ikke i denne tid kan komme til det sted, hvor gerningen er sket«.

Jens Pedersen Saxes kone Karen Mikkelsdatter havde været gift to gange før. Der blev i 1660 holdt skifte efter hendes anden mand Morten Jensen Bagger, som havde været købmand. Han var død på Lolland, og

Ill. 2: Jens Pedersen Saxes underskrift fra 1660 i skiftet efter hans hustrus første mand Morten Jensen Bagger.

hans efterladte midler og gods var blevet vurderet og afregnet i Nykøbing Falster:

»For hvilke bemeldte børnepenge nemlig 446 sldl. 1 mk. 32 sk. lovet fornævnte Karen Mikkelsdatter med hendes trolovede fæstemand Jens Pedersen Saxe at forsikre Niels Nielsen Bøgvad på børnenes vegne udi både Jens Saxes anpart gård, ejendom og jorder, samt han arveligen efter hans salig forældre er berettiget, når påæskes, så det kan være børnene og deres værge uden skade. I lige måde angav bemeldte Karen Mikkelsdatter af hendes formue udi Nykøbing i Falster at findes både udi rede penge, sølv og gods for 250 sldl., hvilket om gud vil udi behold at være, skal med al anden indfordring og krav ske moderen og børnene til lige deling.«³⁸

Karen Mikkelsdatter havde en søn og fire døtre med Morten Jensen Bagger og fik endnu to børn med Jens Pedersen Saxe. Morten Bagger havde været byens kærner, og som sådan været involveret i at opkræve byens skatter i 1656 og 1657. Da pengene var gået tabt under svenskernes besættelse af byen, havde Jens Pedersen Saxe og flere andre »arvet« sagen, for uanset, hvad der end var sket, skulle pengene betales. Den sag blev ikke afsluttet, før Jens Pedersen Saxe døde, og sorteper gik videre til hans enke.³⁹

10. juli 1661 stod »Bertel Mikkelsen med fuldmagt udstedt af Peder Pedersen Saxe, skødede og overdrog fra Peder Saxe og alle hans arvinger og til Jens Pedersen Saxe hans kære hustru Karen Mikkelsdatter og deres arvinger al den lod og arvepart, han efter hans salig far Peder Saxe, fordum borger her sst., og mor Maren Jensdatter arveligt kunne tilfalde i deres efterladte gård, som de selv iboede, og fornævnte Jens Saxe nu ibor, liggende her i Kolding på Søndergade, imellem Bertel Mikkelsens ejendom ved den østre og salig Knud Lybchers arvingers gård ved den vestre side, samt i en toft liggende her sønden for byen på Brændkærs mark.«⁴⁰

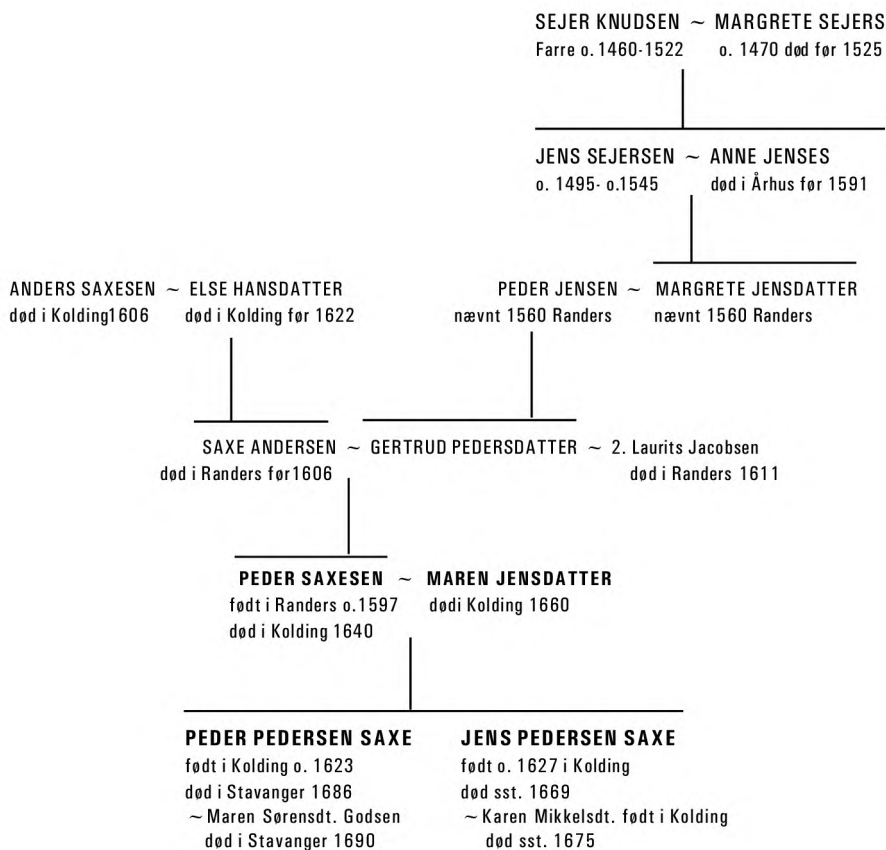
Karen Mikkelsdatters far var Mikkel Simonsen Skibsbygger, hvis første kone Mette den 29. august 1619 blev dømt skyldig i trolldom på Viborg landsting.⁴¹ Hans anden kone, Karen Mikkelsdatters mor, hed Anneken Bertelsdatter. Hun blev efter Mikkel Simonsen Skibsbyggers død gift igen, først med Jacob Staffensen og derefter med Laurits Jensen, som den 11. september 1661 fik tingsvidne: »At Niels Nielsen Bøgvad på hans hustru Kirsten Mikkelsdatters vegne og Jens Pedersen Saxe på hans hustru Karen Mikkelsdatters vegne, borgere og indvånere her sst. gav ham og hans kære hustru Anneken Bertelsdatter og deres arvinger afkald for al den arv, deres hustruer efter deres salig bror Staffen Jacobsen kunne tilfalde, nemlig den arvelod, han kunne tilfalde efter

hans forhen afgangne far salig Jacob Staffensen, fordm borger her sst.«⁴²

12. februar blev Jens Pedersen Saxe stævnet til retten: »Eftersom han over skifte efter salig Morten Jensen Bager, fordm borger her sst., er tilforordnet at være værge for hans efterladte børn, og Jens Saxe med hans hustru, børnenes mor« ikke havde stillet deres værge, Niels Nielsen Bøgvad, sikkerhed for deres arv, selvom Jens Pedersen Saxe havde lovet det. Derfor blev han dømt til at efterkomme sit løfte, »der så lang tid har henstået«.⁴³

17. januar 1666 blev afdøde, tidligere byfoged, Niels Bertelsens arvinger og kreditorer alle stævnet til Kolding byting, for dom, indførsel og tilbud. »Og de gav afgangne Niels Bertelsen byfogeds efterladte hustru

TAVLE SOM VISER PEDER SAXES BØRN OG HANS FORSLÆGT

Karen Mikkelsdatter med hendes nu havende mand Jens Pedersen Saxe, borger her sst. varsel anlangende den gård i Låsbygade, som den salig mand forhen har tilhørt.« Niels Bertelsen havde nemlig købt gården og derefter pantsat den for 200 sldl. til sælgeren. Pantebrevet havde skiftet hænder flere gange, og pengene blev nu krævet af Mads Nielsen Dalby på sin hustru Mette salig Niels Poulsens vegne.⁴⁴

5. august 1668 fremstod »Bertel Mikkelsen, borger her sst., og solgte og skødede fra sig og alle sine arvinger, og efter fuldmagt i lige måde fra hans bror og svoger Simon Mikkelsen, boende på Stokkenæsgård i Lol-land, hans kære hustru Karen Pedersdatter, og Anders Olufsen boende i Børup, hans hustru Anne Mikkelsdatter og samtlige deres arvinger og til hans og deres kære svoger Jens Pedersen Saxe hans kære hustru, Karen Mikkelsdatter, og deres arvinger al den lod og del, som Bertel Mikkelsen og Simon Mikkelsen på deres egne vegne, og Anders Olufsen på sin berørte hustrus vegne arveligt tilfaldet er efter deres salig mor Anneken Bertelsdatter i den gård, deres salig forældre tilhørte og iboede, liggende her i Kolding på Rendebanen imellem de to boder, som forhen med samme gård under et var tilhørende, ved den østre og Berent Clausen pottemagers ejendom ved den vestre side, efter derom af samtlige arvinger oprettede kontrakts indhold, dateret Kolding 27. oktober 1666«. ⁴⁵

Der er ikke bevaret skifter, hverken efter Jens Pedersen Saxe eller Karen Mikkelsdatter, men skiftet efter hende den 11. september 1675 er nævnt i Kolding bys tingbog.⁴⁶

Femte slægtled

Fra dette slægtled og frem er kun Peder Saxesens danske efterkommere omtalt, da det vil være for vanskeligt at få undersøgt og verificeret det norske kildemateriale i tilstrækkeligt omfang.

15. *Maren Jensdatter Saxe*, født i Kolding, døbt 26. juni 1661, død i Vejle, begravet 4. juni 1731. Gift 19. december 1678 i Markus Bagers hus i Kolding med Peder Sørensen fra Vejle, død før december 1731.

Børn:

- < 17. Søren Pedersen Saxe.
- 18. Jens Pedersen Saxe, begravet 9. maj 1719.
- < 19. Peder Pedersen Saxe.
- < 20. Karen Pedersdatter Saxe.
- < 21. Frederik Pedersen Saxe.
- < 22. Anneken Pedersdatter Saxe.

12. marts 1679 tog Peder Sørensen, borger og indvåner i Vejle, Christen Hansen Møller i hånd og gav ham fuldkommen afkald og kvittering for hans værgemål og foreståelse af hans hustru Maren Jensdatter Saxes arvepart efter hendes far og mor. I lige måde gav Jørgen Pedersen Natteler fuldkommen afkald på sin hustrus vegne for det værgemål, som han siden Christen Hansen har haft under hænder.

Samme dag fik Markors Jensen Bager udstedt tingsvidne, »at Peder Sørensen, borger og handelsmand i Vejle, solgte og skødede fra sig sin hustru Maren Jensdatter Saxe og deres arvinger den gård, som hans hustrus salig forældre tilforn har tilhørt og iboet, som hun arveligt efter hendes salig far Jens Pedersen Saxe, fordum borger og handelsmand her sst. og mor salig Karen Mikkelsdatter er tilfaldet, efter skiftebrevs formelding af dato 17. februar 1673 og 11. september 1675, beliggende her i Kolding ved Rendebanen imellem Knud Bertelsens gård ved den vestre og salig Bertel Mikkelsens gård ved den østre side, Adelgaden ved den søndre og Kattesund ved den nørre ende og til Markors Jensen Bager og hans kære hustru Maren Mortensdatter, og deres arvinger. og fremlagde Markors Jensen efterskrevne kvittering, hvori Jens Christensen, borger og indvåner i Fredericia, bekender, at han har oppebåret af hans kære svoger Markors Jensen Bager, borger og indvåner i Kolding, al den arvepart, som hans hustru Anneken Mortensdatter er arveligt tilfaldet efter hendes salig mor Karen, salig Jens Saxes, i den gård, som Karen, salig Jens Saxes, påboede og fradøde, og Markors Jensen nu ibor og sig nu tilforhandlet har.«⁴⁷

Maren Jensdatter Saxe døde i Vejle næsten 80 år gammel, og den 25. juni 1731 mødte skifteretten »udi salig afgangne madame Maren Saxes, som var 30. dagen, for at holde skifte og deling imellem den salig kones efterladte børn og arvinger på den ene samt kreditorerne og lovens besværing på den anden side«. Men det blev udsat to dage, da den ene arving Søren Pedersen, bager i Horsens, på egne og sin broderdatters vegne ved skrivelse af 27. maj 1731 undskyldte sig »og ej til i dag kunne møde, og de andre svogre og medarvinger ikke heller nu i dag her i stervboet er mødt.«

Den 27. juni mødte skifteretten igen »for videre at foretage og forrette hos den salig kones arvinger, hvem rette arvinger er, og hvorledes med stervboet videre skal forholdes. Hvor da mødte sr. Søren Pedersen Saxe, borger og indvåner i Horsens, som ældste søn på egne såvel som også på hans salig bror salig Peder Saxe, fordum postmester i Horsens, hans efterladte datter Bodil Pedersdatter Saxes vegne, sr. Johan Suhr på sin kæreste madame Karen Pedersdatter Saxes vegne, og Frederik Saxe på egne vegne, ugift og selv myndig, og sr. Søren Jensen Fævejle på hans

kæreste madame Anneken Pedersdatter Saxes vegne, som alle og enhver erklærede sig at være den salig kones retmæssige børn og arvinger og ingen andre. Hvor da forbemeldte samtlige arvinger på egne og den umyndiges vegne har selv gjort overslag på boets midler, visse og uvisse, samt al anden boets besværing efter producerede specifikation, og som de er selv myndige undtagen den ene sønnedatter Bodil Pedersdatter, hvorfor hendes farbror Sr. Søren Pedersen af Horsens er værge for, har de samtlige udi rettens overværelse imellem hinanden gjort en lige deling, når al boets besværing fradrages, at på en broderlod kan tilkommes 350 rdl. og på en søsterlod 175 rdl., som gør den summa 1400 rdl., hvor af ældste søn sr. Søren Pedersen tilkommer 350 rdl. Salig postmester Peder Saxes datter Bodil Pedersdatter tilkommer en broderlod 350 rdl. monsr. Frederik Saxe en broderlod 350 rdl. sr. Johan Suhr af Vejle på hans kæreste madame Karen Pedersdatters vegne en søsterlod 175 rdl. og monsr. Søren Jensen Fævejle på sin kæreste Anneken Pedersdatters vegne en søsterlod 175 rdl.« Da Frederik Saxe påtog sig mod vedbørligt afkald og kvittering at betale sine medarvinger deres andel så vel som andre udgifter, blev skiftet sluttet.⁴⁸

Sjette slægtled

17. *Søren Pedersen Saxe*, født i Vejle, død i Horsens, begravet 5. juni 1734. Gift 6. juli 1729 med Mette Christensdatter, født omtrent 1707 i Bjerre mølle, død i Horsens begravet 7. november 1735.

Børn:

23. Peder Sørensen Saxe, døbt 6. december 1730.

Søren Pedersen Saxe blev også kaldt Bager, og det ses i skiftet efter ham, at han faktisk var bager. Skiftet blev efter kongelig bevilling holdt som samfrændeskifte: »Anno 1735 den 11. marts var vi underskrevne Frederik Saxe af Vejle og Peter Påhrs af Hastrup mølle efter enken Mette Christensdatter, afgangne Søren Pedersens Saxes, begærende her i allerunderdanigste følge af den kongelige allernådigst erholdte bevilling af dato 12. maj 1734 som eneste samfrænder at forrette registrering og vurdering samt skifte og deling imellem forbemeldte enke Mette Christensdatter på den ene efter hendes afdøde mand salig Søren Pedersen Saxe, bager og indvåner her udi Horsens, og den udi samme deres ægteskab avlede søn Peder Sørensen på den anden side.«

Sønnens alder er ikke blevet skrevet ind i protokollen, men da han ikke var myndig, antog hans farbror Frederik Saxe sig værgemålet. Hvorefter to vurderingsmænd i alles overværelse begyndte registrerin-

gen, som indledes med en afskrift af den kongelige bevilling til samfrændeskiftet.

Søren Pedersen Saxes gård blev ansat til 450 rdl., og en anden gård, som var lejet ud, blev vurderet til 150 rdl. Derefter fortsatte skiftet med det mest værdifulde løsøre, en sølvkande, som vejede 66 lod, det øvrige sølvtøj, her imellem en pokal, 31 skeer, en potageske og andre genstande, som med en vægt på i alt 300 lod var 162 rdl. 4 mark 10 sk. værd. Seksten forskellige guldmønter blev ligeledes vurderet efter vægt til 69 rdl. 4 mark. »Endnu fandtes guld, en guldkæde, to tommelringe, tre toleds ringe, endnu en toleds ring, et smykke og en (knap), to armspænder, hvilket guld i alt vejede 14 lod, der ikke til nogen indtægt blev beregnet, siden det enken til morgen eller ægtensgave er givet, som og formynderen tilstod.« Foruden det vidste formynderen Frederik Saxe, at Mette Christensdatter til morgen eller fæstensgave var givet en sølv tepotte, en sølvskål, en teflaske, en opsats og seks teskeer, som vejede lidt mere end 61 lod. Også det blev holdt uden for skiftet. Der var endnu flere sølvgenstande, et urværk, en kande med søvlåg og en del mønter og 50 rdl. i rede penge. Disse ting var 156 rdl. 5 sk. værd.

Der fortsættes med kobber, messing og tin, hvor imellem der var en brændevinskedel med tilbehør, lysestager af messing og tin samt to dusin tintallerkener. Vurderingen foregik rundt omkring i gadestuen, dagligstuen, bagerstuen, karlens kammer, bagersvendens kammer, køkkenet, spisekammeret og melkammeret samt på loftet. Ved gennemgang af bagerstuens indhold får man indblik i, hvilket udstyr en bager havde. Der var et gammelt asketræsbord, to gammeldags bænkekister med lås for, et dejgtrug, 22 fjæle at sætte brød på, en brødvægt, fire forme til honningkager, et rivejern og en dejgrulle, to raspe, fire jernplader og to kavringknive.

Boets formue blev opgjort til 2243 rdl. 2 mk. 7 sk. og gælden til 1423 rdl. 6 sk. Da der ikke blev gjort skifte og deling på 97 rdl. 2 mk. 5 sk. i udestående fordringer, blev der 819 rdl. 3 mk. 14 sk. til deling mellem Mette Christensdatter og hendes umyndige søn Peder Sørensen Saxe med halvdelen til dem hver.⁴⁹

Mette Christensdatter blev gift igen, det skete i huset, og præsten skrev i kirkebogen: »den 12. August 1735 copulerede jeg udi enkens gård på Søndergade, ungkarl og bager Oluf Pedersen og Mette Christensdatter. Brylluppet skete med dispensation og uden forudgående trolovelse.«

19. Peder Pedersen Saxe, født i Vejle, død i Horsens, begravet 16. januar 1722. Gift 24. januar 1720 i Horsens med Kirsten Jørgensdatter.

Børn:

< 24. Bodil Pedersdatter Saxe.

Peder Pedersen Saxe fik den 5. juni 1719 kongelig bevilling til at være postmester i Horsens.⁵⁰ Embedet overtog han efter Jens Jensen Skou, hvis enke Kirsten Jørgensdatter han blev gift med. De nåede kun at være gift i to år.

Den 10. februar 1722 mødte skifteretten i »hans efterladte gård og stervbo en rigtig registrering og vurdering, skifte og deling at forvalte efter hvis ringe midler og formue efter ham fandtes og det imellem hans efterladte hustru Kirsten Jørgensdatter og deres sammen avlede og nulevende og eneste datter Bodil Pedersdatter omtrent et år gammel, overværende var enken fornævnte Kirsten Jørgensdatter med hendes lovværge sr. Simon Bråd den ældre på egen og på den umyndige datter Bodil Pedersdatters vegne hendes farbror velfornemme sr. Søren Pedersen bager her sammesteds.«

Gården lå i Søndergade på den søndre side og havde to tilliggende boder. »Samme gård og bygning, gårdsrum, lade og fæhus, brønd udi gården samt havejorder, som strækker sig fra Algaden og sønder på indtil kørevejen ved åen,« blev takseret og vurderet til 333 rdl. 2 mk., og der var 30 rdl. 2 mk. i rede penge.

Der var en hel del sølv i boet, og noget af det var mærket, men kun en stor sølvkande kan med sikkerhed siges at have tilhørt enken Kirsten Jørgensdatter og hendes første mand. Der var en del andet sølvtøj. Sølvet blev vurderet til 177 rdl. 5 mk. 12 sk. efter vægt, og tre guldringe og et par små guldknapper var 13 rdl. værd. Peder Pedersens klæder blev vurderet til noget over 51 rdl., og 24 sølvknapper i hans brune kjole blev talt sammen med sølvet.

Det øvrige løsøre af kobber, messing, tin og jern blev derefter vurderet, her imellem to kakkellovne med jerndør og tud, den ene i gårdstuen, mens den anden, som var lille, fandtes i sengekammeret. Foruden disse rum var der en mellemstue, to små kamre, køkken, bryggers og et kammer på loftet. Her blev møbler, sengetøj og andet udstyr vurderet. Der var kar og tønder i kælderen og en blakket tolv år gammel ko i gården.

Boets formue i fast ejendom og løsøre blev opgjort til 784 rdl. 2 mk. 10 sk. og tilgodehavender til næsten 117 rdl.

Den samlede gæld androg lidt over 661½ rdl., idet Kirsten Jørgensdatters sønner af hendes første ægteskab, Jørgen og Jens Jensen Skou, havde hver 50 rdl. i fædrene arv stående i boet, og enkens søster havde 116½ rdl. til gode af sin fædrene og mødrene arv til gode. Der blev 240 rdl. til deling mellem Bodil Pedersdatter Saxe og hendes mor.

Skiftet blev udsat flere gange, fordi man ventede på endelig afregning med postdirektørerne i København. Til sidst var man nødt til at få skiftet afsluttet, og der blev gjort udlæg for gælden, såvel som til Kirsten Jørgensdatter og hendes lille datter Bodil. Af skiftet ser det ud til, at enken skulle giftes igen med den nye postmester, Jens Jacobsen Norup, og de havde for at få afsluttet skiftet »vedtaget selv at ville ansvare det, som kunne fordres udi de forrige postmestre salig Jens Jensen Skov og salig Peder Pedersen Saxes sager angående deres tid ved postmesterbetjeningen indtil denne dag, 29. juni 1722, nu skiftet sluttes, og det uden ringeste afgang i nogen optænkelige måder, hvad den umyndige Bodil Pedersdatter havde arvet efter sin far, og de forpligtede sig til at udbetale hendes arv, efter hun blev 16 år eller blev forsynet med en anden værge.«⁵¹

Om brylluppet blev til noget, eller om Jens Jacobsen Norup kun var postmester af navn, er ikke blevet undersøgt. I alle tilfælde fik Peder Saxes enke Kirsten Jørgensdatter den 6. april 1731 kongelig bevilling til »fremdeles at betjene postmestertjenesten i Horsens.«⁵²

At det var Kirsten Jørgensdatter, som var den egentlige postmester, understreges af, at borgmester i Horsens, Hans Christian Møller, den 11. april 1749 fik kongelig bevilling til at »adjungere sin svigermor« Kirsten Jørgensdatter, enke efter Peder Saxe, da hun i 27 år havde forestået postmestertjenesten, og tillige efterfølge hende i embedet.⁵³

20. *Karen Pedersdatter Saxe*, født i Vejle, død sst., begravet 28. april 1750. Gift før 1714 i Vejle med Johan Ernst Suhr, født i 1651, død i Vejle maj 1746.

Børn:

- < 25. Henrik Evald Suhr.
- 26. Dorothea Maria Suhr, født før 1714, begravet 14. januar 1715.
- 27. Maren Suhr, døbt 12. juni 1718.
- 28. Dorothea Maria Suhr, døbt 29. maj 1720, begravet 6. november 1722.
- < 29. Johan Ernst Suhr.

1737 fik Karen Pedersdatter Saxes mand Johan Ernst Suhr kongelig bevilling til, »at den længstlevende måtte sidde i uskiftet bo i enlig stand med fælles umyndige børn, da den ældste søn dermed var tilfreds, samt omsider at skifte med samfrænder.«⁵⁴ Det må betyde, at Johan Evald Suhr havde en voksen søn, som var personlig myndig. Skiftet efter Karen Pedersdatter Saxe er ikke fundet, men da både Karen Pedersdatter Saxe

og Johan Ernst Suhr ses sammen som faddere i Vejle kirkebog allerede i 1715, må det formodes, at Henrik Evald Suhr, som senere med kongelig bevilling blev gift med sin kusine Maren Sørensdatter Fævejle, også var deres søn. Vejle kirkebog er ført noget overfladisk og kun med få præcise navneangivelser. Derfor er det usikkert, om en indførsel fra kirkebogen 8. januar 1736 under døde gælder et af de ovennævnte børn, eller om der er tale om et spædbarn.

For at skabe sig et overblik over landets økonomiske tilstand udsendte kommercekollegiet den 25. juni 1735 otte spørgsmål til landets stiftamt-mænd. Vejle by besvarede indledningsvis med mere generelle betragtninger om byens ringe tilstand, men indsendte desuden en lang klasseopdelt liste over byens borgere og deres erhverv: »4. klasse, nr. 21. Johan Ernst Suhr har for nogle år siden haft og holdt lidet kræmmer, men formedelst tidernes vanskelighed og besværing har han, som er en gammel affældig mand, set sig derfra entlediget for at leve mere roligt. Hans eneste næring, han nu har, er alene øl- og brændevinssalg uden huset samt en avling af jorder og enghaver her [uden] for byen, så han eragtes nu at være en af de bedste i velstand af borgerfolk her i byen.«⁵⁵ I følge den senere indberetning fra 1743 var han konsumtionsforpagter, og han opgav da sin formue med fradrag af gæld til at være 2966 rdl. 4 mk. og bemærkede, at han var 92 år. Han døde i maj 1746, og hans enke i august 1750. De boede i 1731 på Søndergade.⁵⁶

21. *Frederik Pedersen Saxe*, født i Vejle, død sst., begravet 14. januar 1738. Gift i Vejle 14. marts 1732 med Sofie Hansdatter.

Børn:

30. Maren Frederiksdatter Saxe, døbt 25. februar 1733.

31. Hans Christian Frederiksen Saxe, døbt 17. februar 1734.

Før sin død søgte og fik Frederik Saxe og Sofie Hansdatter kongens bevilling til, at den længstlevende af dem kunne sidde i uskiftet bo, og at det senere skifte kunne blive foretaget af samfrænder.⁵⁷ Denne bevilling blev læst for retten på Vejle byting den 31. august 1738, og skiftet efter Frederik Saxe blev først holdt i 1747: »Har jeg underskrevne Sofie Hansdatter, salig Frederik Saxes, her i Vejle tilkaldt min svoger og lovværge, borgmester Hans Christian Møller af Horsens, samt nærmeste pårørende Henrik Evald Suhr og med dem i to gode mænds overværelse har sluttet og afhandlet et samfrændeskifte imellem mig og mine tvende børn, en søn Hans Christian Frideriksen Saxe 13 år og en datter Maren Frederiksdatter Saxe 14 år gammel.«

Derefter følger en noget mere kortfattet specifikation end i de almindelige vurderinger:

»Gården jeg selv iboer med deri værende jernkakkellovn og den næst ved liggende liden våning i alt anset for 350 rdl., en liden gård i Nørregade 200 rdl., to boder i Grønnegade 60 rdl., en ejendom på marken 166 rdl. 4 mk., halvparten af Staldgårds huseje med den deri beliggende liden humlehave 160 rdl., halvparten af bleggården 16 rdl.«

Kun guldsmykker og mønter er specificeret. Der var to guldknapper, fire ringe, et spænde og et smykke med en lille diamant og otte mønter til en samlet værdi af 51 rdl. 2 mk. Sølvet nævnes ved en samlet vægt af 211 lod til i alt 105 rdl. 3 mk. I den mere detaljerede gennemgang af kobber- og messingting ses en brændevinskedel til 40 rdl., en brygkedel til 20 rdl. og flere andre kedler, imellem dem en destillerkedel. Der var fire dusin tintallerkener og en hel del linned, møbler og sengeklæder, som var i badstuesengen, sengekammersengen, i alkovesengen i dagligstuen, børnenes seng og pigernes seng.

En gæld på 254 rdl. 1 mk. 8 sk. blev modregnet værdierne, så der til deling mellem arvingerne blev 1350 rdl. »Deraf tilkommer mig, Sofie Hansdatter, som enke der, en broderlod 675 rdl., og begge børnene Hans Christian Frederik Saxe på sin broderlod tilfalder 450 rdl. og datteren Maren Frederiksdatter Saxe 225 rdl.« Men på grund af de omkostninger, der havde været, ved at sønnen havde haft til ophold på et »fremmed sted i nogle år«, hvortil udgifterne ikke var beregnet, var det blevet »aftalt, sluttet og fastsat, at jeg Sofie Hansdatter, salig Frederik Saxes, af moderlig kærlighed vil begge mine børn, som deres billige ret have jævnet for enhver af dem at hense, hvorledes datterens arv ved det, som til min begravelse er godtgjort og af min egen hovedlod med 225 rdl., så at hendes arv og gave tilsammen bliver ligesom hendes broders i alt den summa 450 rdl. samt der foruden en god komplet seng med klæder og alt tilhørende, hun i sin tid, når det kunne behøves, hende in natura skal udleveres.«

Skiftet blev afsluttet med, hvordan man skulle forholde sig med sikkerhed for børnenes penge, hvornår der skulle betales renter til dem, samt om deres opdragelse. »Dette til stadfæstelse under samtlige vore hænder og signeter actum skiftestedet i Vejle den 9. maj 1747.«

Samfrændeskitet er holdt efter »foranførte bevilling af den 30. august 1737, hvorefter madame Sophie Hansdatter Saxes her i Vejle, med respektive samfrænder, har holdt og sluttet foranstående skifte og deling imellem hende og hendes børn.« Handelsmand Henrik Suhr i Vejle påtog sig værgemål for børnene og blev beskikket formynder for dem. Skiftet blev godkendt på Vejle rådstue den 21. maj 1747.⁵⁸

22. *Anneken Pedersdatter Saxe*, født omtrent 1702. Gift 12. august 1717 med Søren Jensen Fævejle, født i Grenå, døbt 27. maj 1696, død i Grenå, begravet 7. juni 1737.

Børn:

- < 32. Karen Sørensdatter Fævejle.
- < 33. Maren Sørensdatter Fævejle.
- < 34. Jens Sørensen Fævejle.
- < 35. Birthe Kirstine Sørensdatter Fævejle.

Anneken Pedersdatters mand Søren Jensen Fævejle var søn af Jens Sørensen Fævejle og Karen Nielsdatter, der boede i Grenå. De fik 15. juni 1709 kongelig bevilling til, at den længstlevende måtte sidde i uskiftet bo,⁵⁹ og 3. april 1711 fik han bevilget at være fri for borgerlige bestillinger med hensyn til den »ham påkommende svaghed af melankoli og svimmelse.«⁶⁰

Ifølge den allerede nævnte indberetning til kommercekollegiet 1735 ses: »3. klasse, nr. 18. Søren Jensen Fævejle bruger ligeledes liden krambodhandel, liden korn- og tømmerhandel, temmelig husnæring af øl- og brændevinssalg samt og nogen avling her for byen, så man ikke rettere er vidende, end at han jo sidder og nærer sig i temmelig god stand.«⁶¹

Den 1. april 1738 udlånte Anneken Pedersdatter Saxe 1000 rdl., og der har formodentlig været tale om hendes arvemidler.⁶² Ifølge en indberetning fra 1743 havde Anneken Pedersdatter Saxe som enke fortsat sin mands forretning og opgav, at hun ejede sølv til værdi 40 rdl., et lager til 200 rdl., og at hun havde 1040 rdl. på rente, men hun anslog dog sin gæld til at være 700 rdl.⁶³

Syvende slægtled

24. *Bodil Pedersdatter Saxe*, født i Horsens, døbt 7. februar 1721, død i Horsens 29. august, begravet 5. september 1763. Gift 5. februar 1738 med Hans Christian Møller, født omtrent 1706, død i Horsens, begravet 8. januar 1751.

Børn:

- 36. Peder Christian Møller, døbt 25. marts 1740, død før 16. juli 1788.⁶⁴
- 37. Anne Kirstine Møller, døbt 29. oktober 1741, begravet 3. september 1742.
- 38. Gert Møller, døbt 4. marts 1746, død før 1763.
- 39. Anne Kirstine Møller, døbt 14. juli 1748.

Allerede den 6. april 1742 fik Hans Christian Møller og hans hustru Bodil Pedersdatter Saxe kongelig bevilling til, at den længstlevende måtte sidde i uskiftet bo i enlig stand med deres fælles umyndige børn og omsider skifte med samfrænder.⁶⁵

De boede i Bodil Saxes barndomshjem i Søndergade, og Hans Christian Møller har formodentlig hjulpet sin svigermor med at passe postmesterembedet, for 1749 fik han bevilling til at adjungere og efterfølge sin svigermoder Kirsten Jørgensdatter, enke efter Peder Saxe. Da havde hun i 27 år forestået postmestertjenesten.⁶⁶ 5. juni 1750 fik Hans Christian Møller desuden kongelig bevilling på et bestallingsbrev som hospitalsforstander ved Horsens hospital efter den forrige forstander Simon Bråd, som stiftamtet og bispnen havde udstedt den 18. april.⁶⁷ Det blev imidlertid kortvarigt, Hans Christian Møller kom til at fungere som hospitalsforstander, idet han døde kun et halvt år efter.

Bodil Saxe blev ikke gift igen, og hun blev boende i Søndergade til sin død i 1763, hvor der blev holdt skifte 12. december 1764 til deling imellem de »tvende efterladte børn, en søn Peter Christian Møller, studiosus i 23. år og en datter jomfru Anne Kirstine Møller 15 år, værende her i huset. Og udi overværelse af førnævnte jomfru Møller og på begge arvingers vegne den salig kvindes halvbror monsr. Jens Skou her i byen som deres nærmeste pårørende.« Gården på den søndre side af Søndergade blev vurderet til 700 rdl., to boder bagved gården på den nordre side af åstrømmen blev vurderet til 100 rdl. og en bod på Søndergade øst for gården til 250 rdl. Bygningerne blev dog solgt på auktion til en noget højere pris: Gården til 895 rdl., boderne til henholdsvis 176 rdl. og boden ud til gaden til 450 rdl. En gårdsavl⁶⁸ på Horsens mark indbragte 300 rdl.

Auktionssalg af møbler og løsøre beløb sig til i alt 1794 rdl. 2 mk. 10 sk. Heraf skal nævnes den del af sølvtøjet, der var mærket. Bogstaverne på et glat sølvbæger SPS KJD kan være fejlagtigt afskrevet, idet Bodil Saxes forældres bogstaver var PPS KJD. Et glat sølvbæger med navnene Johan Ernst Suhr og Karen Pedersdatter havde tilhørt Bodil Saxes faster og dennes mand i Vejle. Et glat bæger med PSS MJDS havde oprindeligt tilhørt Peder Sørensen og Maren Jensdatter Saxe, nemlig Bodil Saxes farfar og farmor i Vejle, og et sølvbæger uden låg med SJSF APDS og 1720 må have været Søren Jensen Fævejle og Anneken Pedersdatter Saxes, mens et lidet sølvbæger med JJSS enten havde tilhørt Jens Jensen Skov, Bodil Saxes mors første mand, eller hendes halvbror Jørgen Jensen Skov, som døde uden livsarvinger i 1736.⁶⁹ Seks sølvskeer, der var mærket JJSS KJD 1713, havde været Bodil Saxes mor Kirsten Jørgensdatter og hendes første mand Jens Jensen Skovs. Det øvrige mærkede sølvtøj har det ikke været muligt at identificere med sikkerhed.

Boets samlede formue androg 7705 rdl. 4 mk. 7 sk., og da gæld og udgifter til auktionen med mere var fratrukket, blev der 6255 rdl. 2 mk. 6 sk. igen til deling.⁷⁰

Af et skifte efter Bodil Saxes halvbror Jens Jensen Skov 16. juli 1788 ses, at Bodil Saxes datter Anne Kirstine Møller var hans eneste arving. Hun var da enke efter præsten i Egtved Anker Knudsen Storm.⁷¹

25. *Henrik Evald Suhr*, født i Vejle omtrent 1713, død sst., begravet 10. maj 1762. Gift 1. i Vejle 20. oktober 1746 med sin kusine Maren Sørensdatter Fævejle, født i Vejle, døbt 15. oktober 1719, død sst., begravet 3. marts 1752. Gift 2. i Vejle med Cesilia Winther.

Børn i første ægteskab:

40. Johan Ernst Suhr, døbt 8. april 1749.

41. Karen Suhr, døbt 16. maj 1751, begravet 16. august samme år.

Børn i andet ægteskab:

42. Christian Henrik Suhr, døbt 21. marts 1754.

43. Henrik Evald Suhr, døbt 17. sept. 1756, begravet 26. april 1758.

Henrik Evald Suhr fik 10. juni 1746 kongelig bevilling til, at han og Maren Fævejle måtte komme i ægteskab, skønt de var søskendebørn, og 20. oktober samme år blev de ligeledes med kongelig tilladelse viet i huset.⁷² Efter Maren Fævejles død fik Henrik Evald Suhr bevilling til at sidde i uskiftet bo og siden skifte med samfrænder, og ifølge kirkebogen blev han og hans anden hustru jomfru Cesilia Winther viet i huset den 14. maj 1753. Cecilia Winther var datter af præst i Vejle Christian Henrik Pedersen Winther og Helene Sophie Lambertsdatter.

29. *Johan Ernst Suhr*, født i Vejle, døbt 18. juni 1723, død sst., begravet 27. juli 1753. Johan Ernst Suhr døde ugift. Nogle år før han døde, var han blevet udlagt som barnefar, men hvor det var vides ikke, for det er ikke indskrevet i Vejle kirkebog, måske fordi han fik kongelig bevilling til at være fri for offentligt skriftemål: »Henrik Evald Suhr af vor købstad Vejle på hans bror Johan Suhrs vegne af bemeldte Vejle hans herom indgivne ansøgning, at han fra kirkens disciplin må være fri efter begået lejermaal.«⁷³

32. *Karen Sørensdatter Fævejle*, døbt i Vejle 11. september 1718, død sst., begravet 17. juni 1764. Gift i Vejle 24. juli 1738 med Johan Linnemann, født i Fredericia omtrent 1696, død i Vejle 1774.

Børn:

44. Søren Linnemann, døbt 1. september 1739.
45. Anna Anchellena Linnemann, døbt 31. juli 1740.
46. Cathrina Maria Linnemann, døbt 4. august 1741.
47. Anna Kirstina Linnemann, døbt 19. august 1742.
48. Johanna Frederica Linnemann, døbt 19. februar 1744.
49. Tomas Linnemann, døbt 24. juni 1745.
50. Henrik Linnemann, døbt 11. september 1746.
51. Anna Elisabeth Linnemann, døbt 6. oktober 1747.
52. Henriette Margrete Linnemann, døbt 27. september 1748.
53. Karen Linnemann, døbt 30. marts 1750.
54. Frederica Sofie Linnemann, døbt 28. marts 1751.
55. Johan Linnemann, døbt 16. februar 1753.

Karen Fævejles mand Johan Linnemann var købmand og borgmester i Vejle. Om ham meddeltes i den tidligere omtalte indberetning 1735: »Så vidt som ses og fornemmes kan, er han den, som allermest handel og vandel her i byen driver. Han bruger sit tobaksspinderi, hvilke foregives for ham ej at være så profitabel, som det forhen været har. Ligeledes bruger han den største krambodhandel med adskilligt for borger, bonden og landmanden lige og mere end andre her i byen. Foruden har han og en temmelig korn- og tømmerhandel, samt selv en del avling her for byen, såvel og øl- og brændevinssalg, så han, så vidt vides, sidder udi en temmelig god stand.«⁷⁴

Johan Linnemann var ifølge en note til samme indberetning søn af tobaksplantør i Fredericia Tomas Linnemann. Johans første hustru døde 1737. Han var ret velstående og ejede i 1743 to gårde og en rytterbarak i Vejle til en samlet værdi på 1066 rdl. 4 mk., to halve skibsparter til 400 rdl., markjorder til 420 rdl., sølv og guld for 100 rdl., andre værdier samt varelager for 500 rdl., men havde gæld på 1200 rdl. Han holdt vogn, »Chaise«, og hans tjenestefolk bestod af to karle, to piger og en amme.⁷⁵ Den sidste har uden tvivl været en bydende nødvendighed for at holde liv i de mange børn, for selv har Karen Fævejle næppe ammet ret meget, så kort tid der var imellem hendes fødsler. Otte af de 12 børn levede, da deres far døde, nemlig sønnerne Søren Linnemann, Tomas Linnemann, ejer af Klode mølle, og Henrik Linnemann. Anna Kirstina Linnemann var gift med Henrik Wenmaring i Haderslev, Frederica Sofie Linnemann var gift med Peder Bonne, forpagter på Tvilumgård, mens Cathrine Maria Linnemann, Anna Elisabeth Linnemann og Karen Linnemann endnu ikke var blevet gift.⁷⁶

33. *Maren Sørensdatter Fævejle*, døbt 15. oktober 1719. Gift med sin fætter Henrik Evald Suhr, født i Vejle omtrent 1713. Se nr. 25.

34. *Jens Sørensen Fævejle*, født i Vejle, døbt 5. juli 1722. Gift på Tirsbæk i Engum sogn 22. april 1763 med jomfru Maren Ustrup.

Børn:

56. Jørgen Jensen Fævejle, døbt 29. august 1766.

57. Jacob Jensen Fævejle, døbt 6. juli 1770, begravet 23. juli samme år.

58. Maria Birgitta Kirstine Jensdatter Fævejle, døbt 22. august 1777.

Ifølge Engum kirkebog blev »efter erholdte kongelig allernådigste dispensation fra trolovelse, velædle sr. Jens Fævejle i Vejle og jomfru Maren Ustrup på Tirsbæk copulerede«.

35. *Birthe Kirstine Sørensdatter Fævejle*, døbt i Vejle 20. oktober 1727, død i Nørup, begravet 8. juli 1751. Gift i Vejle 19. september 1750 med Gert Carstensen, født 21. april 1722, død i Nørup 3. august 1755.

Barn:

59. Anna Ingeborgine Gertsdatter, døbt 29. januar 1751.

Inden Birthe Kirstine Fævejles død havde den længstlevende fået bevilling til at sidde i uskiftet bo, men da Gert Carstensen blev gift igen, blev der holdt skifte, ligesom der også holdtes skifte efter hans død. Protokollen er i en så dårlig stand, at det er meget vanskeligt at referere derfra. Den forældreløse datter er formodentlig kommet i huset hos sin mors søster eller bror i Vejle, for hun blev gift den 14. oktober 1768 i Vejle med Johannes Monrad, præst først i Hveisel og siden i Øster Snede. Anna Ingeborgine fik adskillige børn og døde i Hveisel, hvor hun blev begravet 6. maj 1796.⁷⁷

Forklaring til noterne

EA: Erhvervsarkivet i Århus.

fol.: folio

LAV: Landsarkivet for Nørrejylland i Viborg.

RA: Rigsarkivet.

Noter

1. A. Blichfeldt-Petersen: *Slægten Saxe i Aarhus i det 16. og 17. Aarhundrede*, i *Personalthistorisk Tidsskrift* 1942, s. 107.
2. LAV. Kolding rådstue, kærnerregnskab 1585 17/2.
3. LAV. Kolding byfoged, tingbog 1650 3/4 fol. 59, 4/9 fol. 134, 1653 23/2 fol. 33.
4. LAV. Viborg landsting, dombog C, 1632 28/7 fol. 173.
5. LAV. Viborg landsting, dombog C, 1632 28/7 fol. 173. Beløbet er her fejlagtigt skrevet 47 dlr. 1 mk. 7 sk. alle andre steder i sagen står 87 dlr. 1 mk. 7 sk.
6. LAV. Viborg landsting, dombog C, 1632 28/7 fol. 173.
7. LAV. Viborg landsting, dombog C, 7/6 1637 7/6 fol. 132.
8. LAV. Viborg landsting, dombog C, 1632 28/7 fol. 173.
9. LAV. Randers byfoged, tingbog 1599 7/5 fol. 176.
10. LAV. Randers byfoged, skiftebrev nr. 8.
11. RA. Rentekammeret, Jyske Stifters skriver, Kommission vedrørende afhændelse af kronens gods i Skanderborg distrikt: Kommissionsakter 1767, nr. 2247-24 og 2247-25. Skøder og adkomster ordnet i gårdenes nummerorden. Gård 124, skøde 4.
12. LAV. Randers byfoged, skiftebrev nr. 8.
13. RA. Rentekammeret, Jyske Stifters skriver, Kommission vedrørende afhændelse af kronens gods i Skanderborg distrikt: Kommissionsakter 1767, nr. 2247-24 og 2247-25. Skøder og adkomster ordnet i gårdenes nummerorden. Gård 124, skøde 1.
14. LAV. Gern herred, tingbog, 1681 16/4 fol. 67, tinglæsning af gammelt dokument fra 1525 angående skel. Heri kaldes den samme mand Sejer Bondesen. Oldefar og gammelfar betyder endnu i jysk bedstefar, kilde Ordbog over det Danske Sprog.
15. RA. Rentekammeret, Jyske Stifters skriver, Kommission vedrørende afhændelse af kronens gods i Skanderborg distrikt: Kommissionsakter 1767, nr. 2247-24 og 2247-25. Skøder og adkomster ordnet i gårdenes nummerorden. Gård 124, adkomst 2.
16. LAV. Viborg landsting, dombog: Den 4. december 1591 blev der ført sag om det samme gods i Farre af andre arvinger. Netop disse sider i protokollen er så dårligt bevaret, at kun ganske lidt kan tydes: »[ ] havde stævnet [ ] Rasmus Lauritsen, Iver Lauritsen og Iver Bagge i Sorring [ ] Lauridsen i Voldby, Sejer Andersen i Oustrup [ ] Lauritsen i Resendal Laurits [ ] Mikkel Bagge i Sorring på [ ] kongelig befaling [ ] Margrete Jensdatter så også Anne Jensdatter borgerske i Århus om deres bondegods i Farre, Skellerup og Hammel i Gern herred, som dem samtlige arveligt var tilfaldet efter deres salig forældre, og kongelig befaling tilholder dem at stævne fornævnte [ ] medarvinger dem imellem at adskille uden forhaling [ ] Peder Jørgensen på hans hustru Else Jensdatters vegne, Anne Jensdatter i Århus på hendes [ ] derefter blev afsagt [ ].«
17. EA. Århus købstadsarkiv, diverse ældre dokumenter, jordskyldbog 1562.
18. LAV. Viborg landsting, dombog C, 1632 28/7 fol. 173.
19. LAV. Kolding kirkeregnskab 1622-23
20. LAV. Kolding byfoged, tingbog 1645 12/3, fol. 4.
21. LAV. Viborg landsting, dombog C, 1632 28/7 fol. 173.
22. LAV. Viborg landsting, dombog C, 7/6 1637 7/6 fol. 132.
23. LAV. Viborg landsting, dombog C, 7/6 1637 7/6 fol. 132.
24. LAV. Randers byfoged, tingbog 1621 15/1 fol. 1626/2 fol. 67.
25. LAV. Randers byfoged, tingbog 1621 16/7 fol. 185.
26. LAV. Randers byfoged, tingbog 1621 23/7 fol. 192, 30/7 fol. 199.
27. LAV. Randers byfoged, tingbog 1621 13/8 fol. 221.
28. LAV. Randers byfoged, tingbog 1621 3/12 fol. 280, 10/12 fol. 281.
29. LAV. Kolding rådstue, kærnerregnskab fol. 332.
30. LAV. Viborg landsting, dombog C, 1632 28/7 fol. 173.
31. LAV. Kolding byfoged, skiftebreve 1640 14/11.
32. LAV. Kolding byfoged, tingbog 1650 6/2 fol. 21, fol. 22, 28/8 fol. 123, fol. 125.
33. LAV. Kolding byfoged, tingbog 1654 1/2 fol. 22.
34. LAV. Kolding byfoged, skiftebrev nr. 81, 1660 22/5.
35. Ludvig Saxe: *Slægten Saxe i 400 år*. Oslo 1940 s. 28 ff. Børnenes navne fremgår af denne bog, s. 37, s. 41, s. 113, s. 115.
36. LAV. Kolding byfoged, tingbog 1661 10/7, fol. 55
37. Ludvig Saxe: s.31
38. LAV. Kolding byfoged, skiftebrev nr. 76 1660 25/5.
39. LAV. Kolding byfoged, tingbog 1666 18/4, fol. 34, 25/4, fol. 35, 1667 20/11, 27/11, fol. 58, 11/12, fol. 61, 1668 11/3, fol. 25, 25/3 fol. 26, 1670 15/6, fol. 36, 1671 11/1, fol. 2.
40. LAV. Kolding byfoged, tingbog 1661 10/7, fol. 66.

41. LAV. Viborg landsting, dombog 1619 29/8, fol. 195.
42. LAV. Kolding byfoged, tingbog 1661 11/9, fol. 87.
43. LAV. Kolding byfoged, tingbog 1663 12/2, fol. 17.
44. LAV. Kolding byfoged, tingbog 1666 17/1, fol. 3.
45. LAV. Kolding byfoged, tingbog 1668 5/8, fol. 71.
46. LAV. Kolding byfoged, tingbog 1679 12/3 fol. 20.
47. LAV. Kolding byfoged, tingbog 1679 12/3 fol. 20.
48. LAV. Vejle byfoged, skifteprotokol 1731 25/6 fol. 144.
49. LAV. Horsens byfoged, skifteprotokol 1735 11/3 fol. 455.
50. RA. Danske kancelli, Jyske registre 1719, 25, 421 nr. 72.
51. LAV. Horsens byfoged, skifteprotokol 1722 10/2 fol. 695.
52. RA. Danske kancelli, Jyske registre 1731, 28, 130 nr. 96.
53. RA. Danske kancelli, Jyske registre 1749, 34, 127. nr. 108.
54. RA. Danske kancelli, Jyske registre 1734, 29, 333, 704 nr. 110.
55. Dansk Center for Byhistorie, Den Digitale Byport, Stiftrelationerne 1735, Vejle. www.byhistorie.dk/1735/?indberetning=146 [borger nr. 21] Er trykt i: »*Fra Vejle Amt*«, årgang 1924, s. 125-55.
56. Dansk Center for Byhistorie, Den Digitale Byport, Stiftrelationerne 1735, Vejle. www.byhistorie.dk/1735/?indberetning=146 [borger nr. 21, note nr. 26] Er trykt i: »*Fra Vejle Amt*«, årgang 1924, s. 125-55.
57. Samfrænder fælles slægtninge på fædrene og mødrene side, der medvirkede ved dødsboskifte, kilde Ordbog over det danske sprog.
58. LAV. Vejle byfoged, skifteprotokol 1747 9/5 fol. 111.
59. RA. Danske kancelli, Jyske registre 1709, 23, 355 nr. 62.
60. RA. Danske kancelli, Jyske registre 1711, 24, 42 nr. 52.
61. Dansk Center for Byhistorie, Den Digitale Byport, Stiftrelationerne 1735, Vejle. www.byhistorie.dk/1735/?indberetning=146 [borger nr. 18] Er trykt i: »*Fra Vejle Amt*«, årgang 1924, s. 125-55.
62. LAV. Viborg landsting, skøde og pantebog, protokol 41, fol. 44.
63. Dansk Center for Byhistorie, Den Digitale Byport, Stiftrelationerne 1735, Vejle. www.byhistorie.dk/1735/?indberetning=146 [borger nr. 18, note nr. 24] Er trykt i: »*Fra Vejle Amt*«, årgang 1924, s. 125-55.
64. LAV. Horsens byfoged, skifteprotokol 1788 16/7 folio 409, skifte efter Jens Jensen Skov.
65. RA. Danske kancelli, Jyske registre 1742, 31.474 nr. 79. Samfrænder var fælles slægtninge på fædrene og mødrene side, der medvirkede ved dødsboskifte, kilde Ordbog over det danske sprog.
66. RA. Danske kancelli, Jyske registre 1749, 34.127. nr. 108.
67. RA. Danske kancelli, Jyske registre 1750, 34.387. nr. 145.
68. Bymarken var opdelt i gårdsavl, en til hver af byens gårde. En gårdsavl kunne handles, idet nogle borgere ikke selv var interesseret i at dyrke jorden.
69. LAV. Horsens byfoged, skifteprotokol 1736 12/5, fol. 504.
70. LAV. Horsens byfoged, skifteprotokol 1764 12/12 fol. 852.
71. LAV. Horsens byfoged, skifteprotokol 1788, 16/7 fol. 409
72. RA. Danske kancelli, Jyske registre 1746 32.704. nr. 110, Vejle kirkebog.
73. LAV. Ribe bispearkiv, ægtskabsdispensationer m.m. 1751 2/1.
74. Dansk Center for Byhistorie, Den Digitale Byport, Stiftrelationerne 1735, Vejle. www.byhistorie.dk/1735/?indberetning=146 [borger 16] Er trykt i: »*Fra Vejle Amt*«, årgang 1924, s. 125-55.
75. Dansk Center for Byhistorie, Den Digitale Byport, Stiftrelationerne 1735, Vejle. www.byhistorie.dk/1735/indberetning=146 [borger nr. 16 note 22] Er trykt i: »*Fra Vejle Amt*«, årgang 1924, s. 125-55.
76. LAV. Vejle byfoged, skifteprotokol 1778 31/7 fol. 2 (kun skiftets slutning er bevaret, idet den forudgående protokol er gået tabt).
77. A. E. Brynum: *3 Slægter Feveile*. Vejle Amts årbøger 1925, s. 136.

Kirstin Nørgaard-Pedersen, født 1929. Uddanner på Kunsthåndværkerskolen i København med afgangseksamen 1950. Har dyrket slægts- og lokalhistorie fra omkring 1980 og skrevet artikler i *Østjysk Hjemstavnssforenings Årbøger*, i *Århus Stifts Årbøger*, *Personalthistorisk Tidsskrift* og i tidsskriftet *Slægten*. Bøger: *Mesing by 1458-1767*. (Eget forlag 1995) og *Herredsfogedslægten, herredsfoged Peder Pedersen i Borum og hans efterkommere indtil omkring midten af 1700-tallet*. (Forlaget Slægten 2004). *Tåstrup By i Harlev Sogn, gård- og slægtshistorie 1544 til omkring 1770*. (2008). Adresse: Agernvej 95, 8330 Beder. E-mail: kirstin@mail.dk. Hjemmeside: www.dragtilminde.dk

Griffenfelds agerhøns – kvindelige politiske aktører i 1600-tallet?

En mikrohistorisk analyse i et patron-klient perspektiv

Af Ronja Hougner Vejdegren

På Rigsarkivet ligger der en kasse med en bunke breve, skrevet af 'adskillige damer' til Peter Schumacher Griffenfeld i begyndelsen af 1670'erne. Brevene er fulde af humor, kærlighed og dagligdagsanedotter. Flere af kvinderne var rigskanslerens elskerinder. Ved første øjekast virker brevene uskyldige i forhold til det politiske magtspil, der eksisterer efter enevældens indførelse i 1660; men ved nærmere eftersyn emmer de af politik og behård forretning. Den lille mængde breve giver et indblik i en underliggende politisk struktur, hvor man kan tale om kvinder som handlende politiske aktører i 1600-tallet.

Adelsvældets undergang: Den enes død den andens brød

Året 1660 markerer kulminationen på en mangeårig magtkamp i Danmarks historie. Den danske konge blev enevældig. Taberne i konflikten var rigsrådet og resten af den danske adelsstand. Historikeren Knud J.V. Jespersen mener, at systemskiftet er en »slående illustration af dybderne i forudgående årtiers krise inden for adelen, men hang også sammen med at Danmark 1657-60 blev kastet ud i en desperat eksistenskamp med Karl 10. Gustavs Sverige«. ¹

Adelen udgjorde i 1660 blot 0,25 % af den samlede befolkning (ca. 600.000 indbyggere) og talte ca. 131 slægter og 1500 individer. ² Man kan hurtigt få den opfattelse, når man skriver adelshistorie, at de talte en stor andel af befolkningen, så det er vigtigt at holde in mente, at det altså var en lille, men meget magtfuld elite i samfundet.

Efter systemskiftet var adelsvældets dage talte: Rigsrådet blev opløst, og adelens privilegier blev kraftigt beskåret. Den mistede sin skattefrihed, og kongen havde nu den absolutte magt til at tildele adelskab. Den gamle fødselsadel var med andre ord sidestillet alle andre. Dette åbnede karrieremulighederne for den borgerligt fødte vinhandlersøn Peder Schumacher (1635-99), og som kongelig arkivar og bibliotekar gjorde han sig bemærket. Som kongelig kammersekretær udfærdigede han kongeloven – det retorisk velkomponerede værk, der legitimerede kongens suveræne herredømme. Skiftende patroner ³ førte ham stadigt hø-

jere, og hans karriere nåede højdepunktet, da han i 1673 blev udnævnt til Danmarks riges kansler, kongens højre hånd.⁴

Griffenfelds agerhøns: En introduktion

Peder Schumacher Griffenfeld⁵ var glad for kvindeligt selskab. Hans kvindelige bekendtskaber blev i folkemunde kaldt »agerhøner« og tilhørte alle adelen. Historikeren A.D. Jørgensen påpeger, at det fremkommer af brevveksling mellem Griffenfeld og Ulrik Frederik Gyldenløve, at hans øjne også gled hen over kvinder uden for den adelige kreds. Han var dog påpasselig og fulgte reglen »om end ikke kysk, så dog varsom«.⁶

På trods af at adskillige adelige kvinder skriver til Griffenfeld,⁷ har jeg valgt kun at fokusere på fire af de kvindelige brevskrivere: Magdalene Sibylle Von Gersdorff, Birgitte Trolle, Birgitte Skeel og Vibeke Krabbe. Dette firkløver har både haft et bånd til hinanden såvel som til rigskansleren. Magdalene var hans førsteelskerinde, og adelsgenealogien viser, at de øvrige tre var kusiner.⁸

En aften – formentlig i begyndelsen af 1670'erne – sad de og skrev et fællesbrev til Griffenfeld. På skift førte de pennen, og man opsnapper hurtigt en humoristisk tone. Magdalene Sibylle skriver indledningsvis:

»Til tackzigelse for det jeg gaf Grefinden [Birgitte Skeel] paa eders Excellences wegne holder hun bleckhornet for mig, mens jeg skriffuer, paa onsdag wil hun widere tacke eder self, om wie ellers nyder den løcke at see eder. Wibeke Krabbes Patter de hoppet lige som en skofskade.«⁹

Årsagen, til at brevene er bevaret, er, at Griffenfelds bo blev beslaglagt efter hans fald. Lørdag formiddag den 11. marts 1676 blev Danmarks rigskansler arresteret. Griffenfelds hus på Købmagergade i København blev beslaglagt, og boet blev tømt for papirer og forseglet.¹⁰ Havde dette ikke været tilfældet, var brevene sandsynligvis blevet brændt, eller på anden måde destrueret. De indeholder nemlig ikke kun humoristiske anekdoter og romantiske indslag. De ånder også af politik og benhård forretning.

Patronsystem

Siden 1980'erne har der inden for forskningen været en stigende interesse for patron-klient-netværk, et implicit system uden juridiske forpligtelser. Inden for dette system kan man tale om tre aktører: klienter, mæglere og patroner. Ordet *patron* stammer fra det gamle Rom og er afledt af *pater* (fader). Det er også det, der kendetegner det personlige bånd

mellem patron og klient: faderlig omsorg og sønlig hengivenhed. Det var altså et gensidigt afhængighedsforhold. Da forholdet byggede på gensidige fordele, var systemet fleksibelt: Hvis klienten ikke var sin patron til nytte, hvis patronen mistede sin magt, eller klienten søgte et embede uden for patronens rækkevidde, kunne forholdet brydes. Patronen hjalp i sidstnævnte tilfælde ofte med at formidle kontakten til en ny patron: Han indtog rollen som mægler. Aktøropdelingen skal ikke opfattes som en statisk størrelse, da man indtog forskellige roller i forskellige situationer inden for det hierarkisk opbyggede system.¹¹

Der foreligger ikke et hav af vidnesbyrd, der kortlægger systemets virke, hvilket gør brevene fra agerhønerne ekstra interessante. Den seneste tids forskning har analyseret mæglerens rolle inden for systemet, og man har fundet frem til, at kvinder ofte spillede denne rolle. I artiklen vil jeg undersøge dette fænomen i forhold til brevene fra Griffenfelds damer. Var de brikker i et politisk system, eller spillede de en aktiv politisk rolle? Jeg vil forsøge at påvise, at man inden for adelen kan tale om kvinder som handlende politiske aktører i 1600-tallet.

Historikeren Jakob Danneskiold-Samsøe skriver, at »I tidlig moderne tid blev enhver højere post i administrationen og kirken, ved hoffet, universiteterne og domstolene besat gennem patronsystemet. At finde en patron var således ikke en mulighed, men en nødvendighed. Havde man ikke en patron til at varetage sin karriere, kunne man være forvisset om at konkurrenterne havde det, og næsten al social mobilitet skete gennem patronage.«¹²

Danneskiold-Samsøe påpeger, at historikere undertiden skelner mellem *klientilisme* og *patronage*. *Klientilisme* er knyttet til den politiske verden, hvor en magthaver søger at skabe et loyalt netværk af loyale klienter, hvorigennem han eller hun kan befæste sin magtposition. Har klienten derimod ingen eller kun ringe politisk magt, begrebsliggøres dette *patronage*. Undertiden kan den pågældende klient være kunstner, lærd eller kvinde og derfor per definition være uden for direkte politisk indflydelse. Danneskiold-Samsøe udtrykker sin uenighed med sondringen mellem politisk og apolitisk adfærd, da han påpeger at lærde, kunstnere og kvinder i høj grad indgik i det politiske magtspil. For min problemstilling virker det også irrelevant at skelne mellem disse to – så jeg benytter mig i det følgende af Danneskiold-Samsøes begreb *patronsystem* som en overordnet definering af disse netværk.

En af de garvede forskere inden for feltet er Antoni Maczak. Han påpeger, at patronsystemet gjorde sig gældende i den offentlige sfære i kraft af f.eks. karrieremobilitet, og i den private sfære i form af f.eks. ægteskabsalliancer. Han udtrykker en undren over, at disse relationer

ikke virker til at have gjort sig gældende i Skandinavien.¹³ Danneskiold-Samsøe pointerer, at denne fejlslutning grunder i, at forskningen her er kommet meget sent i gang. I Danmark er forskningen stadig begrænset.¹⁴

Enevældens indførelse i 1660 forårsagede, at hele patronsystemet ændrede karakter. Tidligere havde adelens patronater været meget magtfulde i kraft af deres monopol på højere administrative embeder. Kongen blev den ultimative patron efter 1660, da han havde den absolutte magt til at uddele adelskab. Centraliseringen af magten bevirkede, at der ikke længere var en opposition, der var knyttet til et magtfuldt patron-klient netværk. Dette medførte, at patronsystemet blev mere fragmenteret, end det havde været tidligere, da der pludselig var rigtig mange lavere rangerede patroner i f.eks. i hæren og ved domstolene. Systemet blev således mere eksplicit og påtrængende, da antallet af klienter øgedes, og ligeledes antallet af lavere rangerede patroner, der ikke havde den samme magt som tidligere.¹⁵

Der var dog undtagelser, heriblandt Griffenfeld, hvis status som patron voksede sig større og større i kraft af hans karrieremæssige opstigning. Som kongens højre hånd havde han et stort klientel under sig.¹⁶ Han var sine klienters bindeled til kongen, og han brugte dem som strategiske brikker ved at placere dem i embeder, der kunne udbygge hans politiske indflydelse. Det var et spørgsmål om magt.

Magdalene Sibylle Von Gersdorff: Ægteskab og utroskab

Magdalene Sibylle von Gersdorff (blandt venner kaldet »lille Malene«) blev født den 19. februar 1643 i Landskrona. Den 18. juni 1661 blev hun gift med den 22 år ældre Jørgen Bielke, der på det tidspunkt var vicepræsident i krigskollegiet. Han havde en lang karriere inden for militæret bag sig. Sammen fik parret 6 børn, hvoraf kun ét nåede voksenalderen.¹⁷

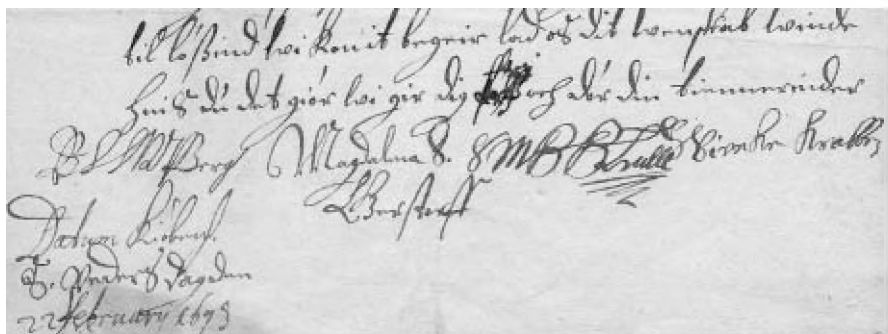
Det skinner tydeligt igennem, at Magdalene Sibylle var Griffenfelds førsteelskerinde. De andre kvinder refererer hyppigt til hende, og på en egenartet maner. F.eks. skriver Birgitte Trolle: »ieg hør du haffer gjort mig den Ere i min fraverelse och drukit min Skaal. Hels woris fellis ven bitte Mallene. Jeg skal intte glemme hinds Skaal«.

Som gudmor til Griffenfelds datter - Charlotte Amalie - gik Magdalene Sibylle ind og ud af huset i Købmagergade, og det har sandsynligt været et ganske eksplicit forhold. I Dansk Adels Aarbog står der skrevet, at »hun roses for Forstand, Aand og Veltalenhed«.¹⁸ At hun var velformuleret, kommer tydeligt til udtryk i hendes mange breve. Hun skriver f.eks. digte: »Løb hen du lidet baand, oc bind den større Mand, som danmarkis Crone sig tryg paa forlade kand«.

Hun har åbentlyst stærke følelser for ham: »Min dydige Siæl, wær til freds at ieg maa komme til dig i Eftermiddag, ieg vil gaa fra dig igien det snarest mig mulig er, men det er mig umulig at ieg kand bliffue ganske borte«.

Det lader også til, at de skændtes med hinanden. Hun beskriver i et af brevene, at hun ikke bryder sig om, at han har tiltalt hende Magdalene. Brevene fra ham er desværre ikke bevaret, men man kan vel konkludere, at han plejede at kalde hende noget andet, måske »lille Malene«. Han er tilsyneladende blevet sur på hende, fordi hun ikke havde ladet høre fra sig, hvorefter hun skriver: »dette er for haard en besyhding, och war utrøstelig om ieg iche forsicherrt mig selff paa, att Eders Ecselenz iche har saa slet en tanche om mit wenskab, som det nu saa har behaget ham at skriffue, ieg haffde den løche att see hannem toe gange I sin nye Caros den korte tid ieg war der och hilset ham bege gange alligewell hand iche wilde see til mig. Kiere huem shall nu haffue shýld«. Herefter skriver hun, at hun håber, de nu er »quit«, og at hun meget gerne vil komme til kaffe om fredagen.

Agerhønernes underskrifter på fælles bindebrev dateret 22. februar 1673. Indre Forhold: C4 Processer, Griffenfeld, breve fra damer, 1670-1676, nr. C4-14, Rigsarkivet.

Sandsynligvis på grund af hendes talent for at skrive var det hende, der udformede et fælles bindebrev fra firkløveret. Da boet blev beslaglagt i 1676, har revisionen skrevet på brevet: »med hår, bånd og vers af 4 adelige damer«. Bindebrevet, som indledes: »Saa dyrebahr een Edel steen paa Jorden ej kand findis, at den jo med een ringe ting kand heftis och fastbindis«, var en foreløber for vore dages gækkebreve. Det er dateret den 22. februar 1673, der var Griffenfelds navnedag: St. Pedersdagen.

De lokker af hår, der tilsyneladende har været lagt ved brevet, havde en symbolsk betydning. Smykker af hår kendes helt tilbage til 1200-tallet, og i den franske hyrderoman *Astrée* indgår et armbånd af hår som et

slags bånd af kærlighed mellem hyrden Caladon og Astrée. Hår var sensuelt og en personlig gave fra afsender til modtager. Også båndene havde en lignende betydning. De skulle bæres som et tegn på gunst og kærlighed. Båndene kunne bæres hvor som helst, og jo tættere båndene var på kroppen, des mere erotisk var forholdet. Historikeren Dan H. Andersen påpeger, at »det var en del af en flirtende omgangsform, en kompensation for, hvad der ikke kunne finde sted«. ¹⁹

Idealet i 1600-tallet var ægteskab, og udenomægteskabelig aktivitet var meget strafbart. Lovgivningen siger: »Hvilken Egtemand, som haver sin Egtehustrue levendis, eller hvilken Egtehustrue, Som have sin Egtemand levendis, og bliver befunden i aabenbare Hoer, saa det er bevisligt, da skulle de første Gang, hvis brøst saa findis, straffes paa deres Gods og Penge efter deris yderste Formue. Findes de anden gang da skulle de iligemaade straffis paa deris Gods, og siden strax forvisis af Landet: Komme de tredje Gang, saa det er bevisligt, da skal den Egtemand, hvis brøst saa findis, miste sit Hoved, og den Egteqvinde, hvis brøst saa findis druknis«. ²⁰

Det er ikke altid, at lovgivning og praksis hænger sammen. I kongehuset var der tradition for at have i hvert fald én 'frille' ud over ægteviede hustruer. Christian 4., Frederik 3. og Christian 5. navngav deres uægte børn Gyldenløve. ²¹

På Rosenborg Slot finder man en ring med inskriptionen »Tamquam non habens« (sådan som han/hun ikke har den). Fingerringen forestiller en penis omsluttet af en hånd. Man mener, at denne kunne have været Frederik 3.s kyniske kommentar til sit forhold til dronningen. ²² Der gik rygter om, at hun havde et forhold til sin kammertjener Jacob Petersen. Det vides ikke, om historien om fingerringen er sand; men det sætter gang i spekulationer om det seksuelle liv på slottet.

Adelsmanden Kaj Lykke blev i 1661 dømt for majæstetsfornærmelse og henrettet *in effegie* (i afbildning) ²³ for at have insinueret overfor sin elskerinde, at deres forhold var i orden, da lignende forhold fandt sted på slottet. ²⁴ Denne sag må imidlertid tolkes som en understregning af det enevældige monarki, og ikke som en moralsk opsang: Adelen skulle tage sig i agt for enevoldsmagten.

I patronsystemet spillede ægteskabelige alliancer en essentiel rolle. Således blev lille Malenes bror Christian Gersdorff i 1672 gift med Sofie Nansen – Griffenfelds svigerinde. Gersdorff blev en del af det triumvirat, der tog sig af økonomistyringen i flåden – han blev en uge efter brylluppet forfremmet til rentemester. I skatkammerkollegiet havde han selskab af rentemester Mogens Friis, hvis søn blev forlovet med Griffenfelds spæde datter. På denne måde blev klienter gift til gunstige stillinger, og

patronen fik strategisk tilrettelagt et godt bagland, der kunne sikre ham mest mulig magt og indflydelse.²⁵

Magdalenes ægtemand, Jørgen Bielke, var helt bevidst om sin hustrus forhold til Griffenfeld. På trods af dette var han loyal overfor Griffenfeld til den bitre ende. Steffen Heiberg skriver om ham i Biografisk leksikon: »medvirkende til den position han erhvervede sig i Griffenfelds magtperiode var uden tvivl hans hustrus bekendte forhold til rigskansleren, en forbindelse hvis fordele B. uden tøven indkasserede«. ²⁶

Jørgen Bielkes fordele kom bl.a. til udtryk i økonomiske gaver, ejendomme (f.eks. Birkengård), tjenester og i tillæg gunstige forhold for social mobilitet.²⁷ Bielke havde aldrig interesseret sig for administrativt arbejde, hvilket havde været et irritationsmoment for den øvrige højadel. Men med Griffenfelds magtbeføjelser efter tronskiftet i 1670, ændrede Bielkes stilling sig markant. Han blev medlem af statskollegiet umiddelbart efter, og den 26. maj 1671 blev han gehejmeråd.

Også andre nød godt af lille Malenes forhold til rigskansleren. Hendes niece Sofie Amalie Bjelke beder 5. juli 1673 om en stilling for sin fæstemand Hans Kaas. Anmodningen gik direkte gennem lille Malene, og prompte blev han betjent – 800 rdl. om året og et løfte om det første amtmandsembede i Norge.²⁸

Transaktioner gik begge veje. Den 18. marts 1674 købte Griffenfeld f. eks. Samsø af Jørgen Bielke til den nette sum af 23.000 rd., hvilket Sebastian Olden-Jørgensen pointerer var en meget fordelagtig handel. Griffenfeld udbyggede sin stilling ved denne erhvervelse, og han kunne herefter yderligere titulere sig selv »Herre af Samsø, Brattingsborg og Wisborg«. ²⁹

Magdalene Sibylle tilhørte Griffenfelds husstand i den forstand, at hun var en integreret del af hans kontakthold. Sammen med andre gik hun »hans ærinder, formidlede kontakter, beskyttede ham mod at blive overrendt og sørgede for, at pengetransaktioner i forbindelse med taknemmelighedsgaverne kunne foregå diskret og sikkert«. ³⁰ Magdalenes breve bestod da heller ikke kun af lyriske kærlighedsdigte. Et eksempel herpå er et brev dateret 17. april 1671:

»Jeg tacker hannem på det tjenstvilligste for hans intercession hos hans kongelige majæstet med at melange den kongelige befaling til skatkammeret hvilde ønske at hans effec måtte blive så god som jeg ej tvivler af herr Ober Secreters affection och intention haffuer weret der udi mens saa som jeg self haffuer talt med vice-skatmester Holger Vind³¹ och ham hans kongelige majæstets befaling hvorpaa hand svarte mig saa snart at han haffde lest det at

det var en wennlig ting at wi kunde bekomme den. Jeg bad ham lunge at hand wilde gjøre sit beste enten at tage woris creditorer til sig heller och paa anden maner ej at kunde gjøre hvorfor jeg beder Herr Ober Secreterer paa det tjenstwilligste och for guds skyld at wilde tale med viceskatmester at han dermed kunde blifue och bekomme pengene ufejlbarlig. Jeg tvifler ej paa at Herr Ober Secreterer jo giver hans bedste her udi effter woris welfert ligger derpaa.«

N^o: 63.

Adh fou du lidet beand, or bind dine pover Mand,
 jom danmanden vrom i tagge paa kortade Land,
 Bind den fine dydnes glans til sine til viderand ind,
 Bind den fine Gud vor Land til Gud sid til et Sand,
 Bind den fine sand en sand at sig til ind gang,
 Bind den fine sand vil sand tid man blifue lang,
 La det den fine man til ind vor or skone
 Gud at den lode man sig dag den dag komer
 Bind den fine den den det or fine dit bagier
 Paa viderand dig sand alle du sig sig
 jom Pter Griffenfeld jom jom du or en fine
 or den fine sig sig man viderand blif viderand
 La dig man man den fine sand bagier sig
 Gud viderand du den det sig sig sig sig sig
 Dens Dagget sig sig sig sig sig
 eller viderand sig or
 sig sig sig sig sig sig sig
 gerdorf

Magdalene Sibylle Von Gersdorff var dygtig til at skrive. Her ses et bindebrev fra hendes hånd til Griffenfeld. Indre Forhold: C4 Processer, Griffenfeld, breve fra damer, 1670-1676, nr. C4-14, Rigsarkivet.

Tilsyneladende har hun bedt Griffenfeld om en økonomisk tjeneste, og da der ikke sker mere, er hun selv gået til Holger Vind. Men dette brev indikerer, at der stadig ikke er blevet gjort noget, og hun må atter engang henvende sig til Griffenfeld for at rykke på sagerne.

Af dette brev ses det, at hun var velbevandret i økonomiske sager. Det viser, at hun personligt havde kontakt til andre højtstående adelsmænd – i dette tilfælde Holger Vind. Hun var nok Griffenfelds elskerinde, men det stoppede hende ikke i at bede ham om økonomiske tjenester.

Vibeke Krabbe: »Jeg så dig, men du så ikke mig«

Vibeke Gregersdatter Krabbe til Fuglesang (født ca. 1631) blev i 1654 gift i Herlufmagle Kirke med dengang hofjunker Christian Daa til Ravnstrup, Borreby og Fraugdegaard. Christian Daas økonomi brød sammen som følge af Karl Gustav-krigene (1657-1658 og 1658-1660). Efterhånden havde han mistet alle sine ejendomme – også Herluf Magle Kirke. Gravkapellet forblev i Daa'ernes eje, indtil Vibeke Krabbe, der var blevet enke i 1673, den 3. marts 1683 overdrog det til kirkens daværende ejer, overkammerjunker Adam Levin Knuth. I 1661 havde hun også solgt Musse Herred til Dronning Sophie Amalie.³²

Sammen med sin husbond fik Vibeke otte børn. I 1885 under en restaurering af Herlufmagle Kirke og gravkapellet fandt man på mange af gravkistepladerne en sidste lille hilsen til Vibeke Krabbes børn. Fem ud af otte børn blev blot et par måneder gamle. Frederik Daa blev født den 2. maj 1669 og var dermed den sidstfødte. På hans plade står der skrevet: »Udi hans blomstrende Dage d. 3. juni der hand var en Manit och 3 dage gammel«. ³³

Historikeren A.D. Jørgensen skriver i sin tolkning af hende: »Vibeke Krabbe var en stakkels trængende enke, der måske kun stod i forhold til rigskansleren gennem sine veninder«. ³⁴

Der findes 14 breve fra hendes hånd til Griffenfeld. De er ikke daterede, men er alle tituleret til »Her Rigens Kansler«, så de er skrevet i perioden 1673-76 (før den 11. marts). Brevene er alle en hyldest til hans Excellence Griffenfeld. Derudover er det en beklagelse over, at hun ikke kan komme ham i tale. Tilsyneladende er hun bange for at miste hans venskab:

»Hans may. Reÿste til Holsten, hvilgen gud løgsallig gjør saa kan jeg vel tenke jeris excellence reys gaar met, saa beklager jeg att jeg skal vere saa ulÿcksallig och ikke maa hafte den ere att kom eder i talle, for ti jeg haffte vel det som jeg ikke ved pennen indføre foruden att det var den største fornøyelighed jeg yngste mig i ver-

den om jeg kunde nyd det (...) jeg hoffuer doch den reÿst ikke varer end længere (...) er den doch lang nog i mitlartid beder jeg eder excellence for all den guds tro jeg har til eder lader mig ikke slet bliffue udslet aff Jer hierte I er saa høÿt obskattet.«

Der ligger en distance i disse 14 breve, der ikke har samme kærlige og venskabelige tone som brevene fra de andre tre kvinder. Det er som om, hun febrilsk kæmper en kamp for at bevare hans venskab. Da hendes breve ikke er daterede, er det svært at spore kronologien, men i et af brevene virker hun tydeligt mere desperat end i de andre:

»Jeg ved i fortøcher at jeg besuer jer, och gjør jeg det ike saa kan skee jeg bleff slet forglemt, for jeris excellens har saa magit andet, i kan lidt trenge paa mig, daa ved gud Jeris excellence er dis, men i mine tancher och om en skiønd det han siger det er til forgeif-fues, saa kan jeg tro jeg staae der i min egen eventuer. I det ringeste er jeg forsichert jeg kan ik fortiene jeris excellences skulle hade mig for jeg elsker jer och predenderer, och ik videre en som en tro tienerinnde burde at nyde, yngst mig kun saa løgsallig som en aff eders tienere att jeg kunde vere for eder magit. Jeg ville och tiene Jer baade til hund och fård saa var jeg fornøÿit, huor om alting er den der nogen var årsag att døren for mig schall vere lucht.«

Måske så Griffenfeld ikke længere nogen udbytterig 'handel' ved at bruge tid på Vibeke Krabbe. Men noget fik hun da ud af det. Griffenfeld havde hjulpet hendes to overlevende sønner på vej med et rejselegat og en stilling ved hoffet. Den 28. april 1674 fik hun selv en årlig benådning af 600 rdl.³⁵

Birgitte Trolle – »lille goven«

Birgitte Trolle blev født den 1. februar 1631 på Skarholt. Den 18. maj 1656 blev hun i Odense gift med Manderup Brahe til Torbenfeldt. Brahe døde blot 10 år efter, og hun blev efterladt rig og barnløs. Birgitte havde arvet Torbenfeldt, og 2 år efter, i 1668, tilskiftede hun sig Rantzausholm fra kronen. Frederik 3. var kommet i besiddelse af Rantzausholm, der tidligere havde været i den omtalte Kaj Lykkes eje. Efter retssagen var alle Lykkes ejendomme kommet under kronen. Den 2. februar 1672 blev Birgitte Trolle ophøjet til friherreinde og oprettede et baroni af sine to godser Rantzausholm og Brændegård under navnet Brahe-Trolleborg. Hun testamenterede ejendommene til sin broder Corfitz Trolle. Han døde imidlertid før hende, og efter hendes død i 1687 arvede hendes

brodersøn Frederik Trolle Brahetrolleborg.³⁶ Corfitz Trolle stod også tæt på Griffenfeld, men var i sidste ende en del af den kommission, der dømte ham til tab af liv, ære og gods.³⁷

Birgittes halvsøster Mette Trolle havde også haft en affære med Griffenfeld. Hun bliver betegnet som en »intrigant kvinde«,³⁸ og det er i forbindelse med hende, vi har et brev bevaret fra Griffenfeld til en af agerhønerne: Et kærestebrev der kommer som en reaktion på at Mette Trolle tilsyneladende har slået op med ham.³⁹ Mette Trolle blev i forbindelse med, at Griffenfeld ønskede at indgå ægteskab med Karen Nansen efter tronskiftet, hurtigt flyttet til Spanien med sin mand Jørgen Reedtz. I denne forbindelse skriver hun i et brev til ham: »intet i min fraværelse tro enten agerhøns eller lus mig til desavantage (...) havde jeg kun eders venskab, det stod nok til at remedere, de Bjelker får deres vilje frem, når hun bliver employeret«. ⁴⁰ Bjelken, hun henviser til, er lille Malene, overfor hvem hun tilsyneladende ikke ligefrem er venligt stillet. Det er udtryk for en form for skinsyge over det forhold, Griffenfeld har til andre damer, deriblandt også hendes søster Birgitte.

I et af Mette Trolles breve refererer hun til Griffenfelds fætter Gert Schrøder som 'sin barndomsven', og derfor virker det ikke usandsynligt, at Birgitte Trolle har stiftet bekendtskab med Griffenfeld på et tidligt tidspunkt.⁴¹ At de to tilsyneladende har kendt hinanden i et godt stykke tid fremgår også af den frie tone, hun benytter i sine breve. Hun kalder ham for »lille goven« (dvs. »lille gode ven«), »hiertebroder« og »broder« - udtryk som A.D. Jørgensen kalder »ømme navne, datiden kendte for kærlighedsforholdet«. ⁴² Hun skriver ofte om daglige hændelser og ting, hun har oplevet: »Jeg er i Onse i dag og besøge min moster Christine som er ilde tilpas. Det bitte Malene skylder paa, hindis kiere husbond vill ike giffe hinder forlof at rejs, det tror jeg nok, for hun kan inte faa frem huad hun vill, naar det er hindis Alvor«. Her får hun skudt en bemærkning ind om Lille Malene, til hvem hun refererer hyppigt.

Til forskel fra Vibeke Krabbe skriver hun meget direkte, også hvis hun gerne vil bede ham om en tjeneste: »Min dydige lille goven, go maaren, o jeg haffer glemt at talle med dig anlangendis den Suplicas for to folk som ville saa gjerne haffue hinanden, (...) o hielp det snarest du kanst, at ieg kunde faa got Suar met mig (...) send seddelen igen«.

Eller i et andet brev der er dateret 8.juni 1673: »Jeg met denne min skriffelse maa dig umage och bede dig, du for min Skylld och min forbøn ville vere saa god och hielpe at min tiener Rasmus, som ieg ville hafft til byfoget han maatte faa it herridsfogderi som kaldis Sallinge herret«.

Birgitte Trolle beder ham om at brænde brevene eller returnere dem. Forhandlinger mellem patron og klient blev ofte anset for at være så

hemmelige, at de ikke burde betros papiret.⁴³ Tvivl kan der dog ikke være om, at hun nærrede store følelser for rigskansleren, og at han også skriver ganske hyppigt til hende, idet hun ofte takker for hans skrivelser. I en lille note sidst i et af brevene står der:

»Jeg maa lade dig och vide jeg drømde om dig i Nat at ieg saa it armbond paa din Arm met din Kierste haar i, som var det vide Gull, jeg haabes jeg syer vell noget fra dig snart, hvortil Gud giffe til lyke«. Som tidligere omtalt var hår sensuelt, og et armbånd af hår var en stor kærlighedserklæring. Bagefter står der kort skrevet: »brend breffet.«

Birgitte Skeel: Klog og djærv

Birgitte Skeel blev født den 23. december 1638 på Vallø som datter af den rige rigsråd og godsejer Christen Albretsen Skeel (1603-59). Hun blev i 1656 forlovet med Oberst Kjeld Lange. Han døde i 1658 under den svenske belejring af København, og ægteskabet blev aldrig en realitet.

Birgittes far Christen Skeel havde sørget for, at Birgitte og hendes søster Berte var blevet opdraget i gudsfrygtig dyd og beskedenhed, som kvinderne i adelen burde. Den reelle undervisning bestod i indlæring af katekismus, at læse, at skrive, tyske sprogfærdigheder og huslig gerning.

I 1660 blev hun gift med Christian Barnekow, en skånsk godsejer der havde aflagt troskabsed til den svenske konge. Christen Skeel må have vendt sig i graven, da han selv var »en af de mest markante repræsentanter for den danske adels aristokratiske og patriotiske idealer«. ⁴⁴ Barnekow døde i 1666, og deres søn Kjeld Christoffer var blot 3 år, altså ikke myndig. Herefter administrerede Birgitte både de skånske besiddelser og sit eget arvegods Gl. Køgegård.

Året efter blev Birgitte atter gift, denne gang med Christoffer Parsberg, der var tæt knyttet til Christian 5. og Griffenfeld. Oprettelsen af en særlig greve- og friherrestand i 1671 begunstigede ægteparret med en forfremmelse. Parsberg blev nemlig udnævnt til greve, og diverse æresbevisninger blev tildelt. F.eks. var det forbeholdt greverne at besegle breve med rød segllak. Dette gjorde sig også gældende for grevinderne – og det var den titel Birgitte havde fået. Flere af brevene fra Birgitte til Griffenfeld er beseglet med rød lak (modsat f.eks. Vibeke Krabbe der anvendte sort lak). Forordningen differentierede nu definitivt adelen. Grever og baroner fik også skattefrihed for hovedgårdsjorden og patronatsret, hvilket gav ret til at udnævne sognepræster og forvalte kirkernes formue til egen fordel.⁴⁵

Peder Schumacher Griffenfeld (1635-1699).
Maleri af Abraham Wuchters ca. 1673. Frederiksborgmuseet, inventarnr. A 757b.

Den 5. april 1673 fik Birgitte Skeel et gaveskøde på et frit birketing, så længe hun levede. Det betyder, at hun fik retten til at beskikke dommer og retsskriver samt oppebære alle bøder og retsafgifter.⁴⁶ Hendes forhold til Griffenfeld har højst sandsynligt fremmet hendes sag i forhold til disse begunstigelser.

A.D. Jørgensen skriver om Birgitte Skeel: »Et egentligt erotisk forhold har der dog næppe været imellem dem; Birgitte Skeel var ikke smuk, men en klog og djærv kvinde, der nok kunde tiltale og tiltales af Schumacher af andre grunde.«⁴⁷ I brevene er der måske nok en mere venskabelig frem for en lidenskabelig tone, men i et fællesbrev fra Birgitte Trolle og hende selv skriver Trolle:

»Vi sieder her som to Nonner i it Kloster och fortriffer tiden med Melancoli, ville i giøre os Selskaff skal I vere velkommen«. Hvis der ikke lå noget erotisk bag dette, ville man måske have valgt en anden formulering. Aftenen før havde de dannet en *alliance*, hvor han herefter skulle kaldes *Uforanderlig*, Birgitte Trolle *Trofast* og Birgitte Skeel *Beständig*. Dette fremkommer sidenhen i deres breve.⁴⁸

Birgitte Skeel spørger ham også om tjenester. Under gennemlæsningen af brevene var der ét, der særligt faldt i øjnene. Birgitte skriver på vegne af Vibeke Krabbe. Åbenbart har hun en hastesag, hun skal have hjælp til at ordne, og hun har hørt, at kongen skal på rejse, så hun er meget utålmodig. Som tidligere vist havde Vibeke Krabbe store problemer med at komme ham i tale, så det kan være årsagen til, at Birgitte Skeel nu virker som mægler mellem de to:⁴⁹ »for ieg endelig att besuerge med denne sedell, for att minderr hannem sit gode løffte med den stachels Søster W.K. sig beder hannem for alt det gode vi alle troer ham thill. (...) gud ved det gør mig selff hiertelig unt att ieg shall saa ofte molestere hannem mens hindis inderlig graad och bøn tvinger mig dertil«.

Brevet er også et vidnesbyrd om, hvor vigtigt det var at have et godt forhold til sin patron. I kraft af at Griffenfeld havde mange klienters interesser at tage vare på, er det ikke sikkert, at Vibeke Krabbe stod øverst på prioriteringslisten.

I et andet brev er det nogle konkrete pengesager, der pludselig har fået Birgitte Skeel til at fatte pennen. Brevet er dateret København den 1. februar 1676:

»Som der har erfahres, att det har behaget hans kongl. Maist., att will paabyde att mand skall giffue en Suma penge, og som for mig er Berettet at ieg skal were antegnet iblant Dennem, som shall gifue den største sum (...) haabis, och tror derfor, naadeligen, att

om dett Breff hans kgl. Maist. andraget, att ieg da nøed min herres lange och troe tienneste, saa meget till gode, att ieg som nu bedrøfuende Enche effter hannem, måtte herfor forskonnis.«

Birgitte synes, det er for groft, at hun skal stå på denne liste: »ieg synnis iche att kand regnis lige i skatt med dennem som baade haver store besoldninger och benaadninger af hans kgl. Maist.« Om hun nåede at få sit ønske opfyldt vides ikke. Om formiddagen den 11. marts 1676 blev Griffenfeld arresteret.

Kvinder som politiske aktører i 1600-tallet?

»Meget af kvindernes liv var optaget af samme sysler som borgerkoners. Sy, sladre, læse, skrive breve, kæmpe med tjenestefolkene. De var formelt holdt ude af regeringen, og med undtagelse af dronningen havde ingen af dem politisk indflydelse.«⁵⁰ Således skriver historikeren Dan H. Andersen om kvinder, der omgikkes hoffet. Formelt set havde kvinder ikke politisk indflydelse, men hvis man definerer begrebet 'politik' i en bredere forstand, må man også medtænke de underliggende strukturer, der gjorde sig gældende i det politiske liv – patronsystemet. Agerhønsene stod i tæt relation til Griffenfeld og formåede at udnytte det.

Det er problematisk i forhold til, at kvinderne i deres rolle som mæglere oftest handlede på vegne af deres mænd, deres brødre eller sønner. Dog kan man her benytte Birgitte Skeel som eksempel på det modsatte. Hun var en handlekraftig enke og en dygtig godsejer, der benyttede sit bekendtskab med Griffenfeld til egen gavn.

I England er der blevet lavet lignende undersøgelser, og her er der alene under Elizabeth 1. bevaret over 700 ansøgningsbreve fra kvinder. Den amerikanske historiker James Daybell konkluderer, at kvindernes handlinger ikke var ekstraordinære for kvinder af deres status, men at det blot var en normal og nødvendig del af deres sociale pligter som familiemedlemmer, elskerinder, landejere eller selvstændige patroner.⁵¹

På et punkt kommer det tydeligt frem, at disse kvinder udmærket kender til spillereglerne inden for patronsystemet: I retorikken. Der var nemlig helt klare retningslinjer for, hvordan klienter skulle tiltale deres patron, og dem kunne man læse i datidens brevmanualer. I Danmark findes der i dag tre udgaver af Niels Heldvad: *En ny oc skøn Formular Bog* - en retorisk skabelon over hvordan man skulle titulere folk af forskellig rang. Kvinder måtte f.eks. ikke tituleres højvise eller højlærde, »om end skjønt deris Mænd føre saadane Titeler med ære«, ⁵²

Retorikken i agerhønsenes breve viser, at de i høj grad var bekendte med formaliteterne i et patronsystem – bekendte med en retorik der ty-

pisk var forbeholdt mænd. De udviser en form for selvsikkerhed og autoritet, hvilket de anvendte til at blive aktører på den politiske scene.

Et konkret eksempel på lighedstræk mellem agerhønsenes breve og breve fra mandlige klienter ses, hvis man f.eks. sammenligner et af de føromtalte breve fra Magdalene og et brev fra Niels Resen:⁵³

Magdalene skriver: »Jeg tvifler ej paa at Herr Ober Secreterer jo giver hans bedste her udi, effter woris welfert ligger derpaa«.

Niels Resen skriver: »saa lefuer jeg udj den fuld kommen sperantz och forhaabning at min høygunstige herre min begiering frommeligen wilde drage udj frish hukommelse, huor paa ald min welstand huiler och beroer«.

Magdalene skriver: »imidlertid wil jeg haffue mig recommenderet udi hans gode affection och fuldkommeste broder at herr Ober Secreterer ej ilde optager at jeg hannem saa ofte importunerer«.

Niels Resen skriver: »Jeg recommenderer mig til min gunstige patrons medfødde gode berømmelige affection huor paa jeg til døden iche thuifler, ydmygeligen om forladelse bedende for min dristighed«.

De anvender til tider præcis de samme vendinger. Når agerhønerne ofte anvender et sprog, der ikke er omspundne af svulstige forherligende fraser, er det sandsynligvis begrundet med, at de har haft et ganske nært forhold til Griffenfeld. På trods af det kan man konstatere, at venskabet til Griffenfeld ikke blot var en romantisk tilknytning og Griffenfelds sidegevinst for sit høje embede – det var også et politisk venskab.

Agerhønsenes skæbner

A.D. Jørgensen skriver: »Hvor måtte ikke Magdalene Gersdorf og Birgitte Trolle vānde sig ved tanken om deres gamle 'allieredes' ulykke; det hedder om dem i den bekendte vise om fuglenes herredag, som skildrer Griffenfelds proces: »De agerhøner trende fandt i sit hjerte sjælemlen, de sig til døden vene[klage].« Kvinden slipper ikke så letsindigt sin tro til den, hun engang har fæstet den til.«⁵⁴

Anklagerne mod Griffenfeld lød bl.a. på, at han åbenlyst havde begunstiget slægt og venner, at han ved embedsudnævnelser havde taget imod bestikkelse i et uacceptabelt omfang og landsforræderi i form af at modstille sig kongens interesser. Han blev af en særlig kommissionsdomstol dømt den 26. maj 1676 til »tab af liv, ære og gods«. Med bødlens klingende

hængende over sin hals, blev han i sidste sekund benådet til et evigt liv bag tremmer.

Der var ikke mange af Griffenfelds klienter, der mærkede konkrete konsekvenser efter Griffenfelds fald. Sebastian Olden-Jørgensen pointerer ud fra en pragmatisk synsvinkel, at »Kongen havde valgt ikke at udrense Schumachers talrige slægtninge og klienter, og ved benådningen ansporede han dem yderligere til at fortjene hans fortsatte tillid«. ⁵⁵ At de ikke var blevet 'udvistet', betød imidlertid ikke, at Griffenfelds klienter gik sorgløse videre i tilværelsen efter denne proces. Griffenfeld havde virket som mellemed mellem sine klienter og kongen, og efter hans fald skabte det rystelser ned gennem rækkerne. Patronssystemet var hierarkisk opbygget, og netværket udgik fra en magthaver. Patronens magtposition var således altafgørende for klientens stilling, og hvis en patron mistede sin magt, så måtte klienterne hurtigt ud at finde en ny, der kunne varetage deres interesser. ⁵⁶

Lille Malene var den eneste, der mærkede direkte konsekvenser efter Griffenfelds fald. Hun fik forbud mod nogensinde at vise sig i hovedstaden igen, og hendes husbond blev sendt til Aalborg for at tage sig af postforbindelsen til Norge. I 1677 førte han hende syg til Ny Amager (Frederiksberg), hvor hun boede på 'prinsessens gård' med sin datter. Forgæves forsøgte han at få sin hustrus forbud ophævet, så han kunne føre hende til sin gård i København. Efter hans udsagn var det bl.a. Corfitz Trolle, der var det imod. Lille Malene døde den 6. oktober 1685. To år efter døde også Birgitte Trolle. ⁵⁷

Birgitte Skeel levede videre. Hun arbejdede hårdt for at opretholde Gl. Køgegård, der var i forfald efter krigen. Efter fredsslutningen på den Skånske Krig i 1679 rejste hun til Vittskövle for at forestå genopretningen efter krigens ødelæggelser. ⁵⁸ Året inden var Agnete Budde blevet henrettet for at forestå et giftmordforsøg på hende. Årsagen til dette er ukendt. Hun blev gift for tredje gang med gehejmeråd og hvid ridder Knud Thott. Hun var aktiv i bekæmpningen af forsvenskning af Skåne bl.a. ved som kirke- og skolepatron at indsætte danske præster og lærere. Hun døde 1699 under et ophold i København.

Det er ikke meget, vi ved om Vibeke Krabbe, efter hun holdt op med at skrive til Griffenfeld. Hun fik over to år ⁵⁹ udbetalt i alt 400 rdl., og i 1688 levede hun i små kår. ⁶⁰

Noter

- Jespersen, Knud J.V., Ingesman, Per (red.): *Riget, Magten og Æren*, s. 617.
- Jespersen, s. 608: begrænset til adelen i de gamle danske landsdele Jylland, Fyn og Sjælland. Inkluderer altså ikke Norge og Skånelandene, der blev afstået til Sverige i 1658.
- Her kan bl.a. nævnes Peter Reedtz, Christoffer Gabel og Ulrik Frederik Gyldenløve. Olden-Jørgensen, Sebastian: *Griffenfeld – vidunderbarn, statsmand og livstidsfange*, 2007, s. 119-120.
- Olden-Jørgensen, s. 94-109.
- Er tilnavn han fik, da han i 1671 blev Greve af Griffenfeld.
- Jørgensen, A.D.: *Peter Schumacher Griffenfeld*, bind 2, 1893-94, s. 200: 'Si non caste, tamen caute'.
- Der er breve fra ca. ti kvinder, heriblandt Elisabeth Augusta (Lindenov), datter af Christian 4. og Kirsten Munk.
- Danmarks Adels Aarbog (DAA), 1912, s. 442-443: Deres mødre Mette, Birgitte og Helvig Rud er alle døtre af Corfitz Rud og Birgitte Olufsdatter Rosensparre.
- Indre Forhold: C4 Processer, Griffenfeld, breve fra damer, 1670-1676, nr. C4-14, Rigsarkivet. Med mindre andet er anvist, så er samtlige breve fra denne kasse.
- Olden-Jørgensen, s. 260.
- Danneskiold-Samsøe, Jakob: Patron og klient i 1600-tallets Europa, *Fortid og Nutid – tidsskrift for kulturhistorie og lokalhistorie*, hæfte 3, 2005, s. 171-178.
- Danneskiold-Samsøe, s. 173.
- Antoni Maczak i Asch, Ronald G. og Burke, Adolf M (ed.): *Princes, patronage, and the nobility: the court at the beginning of the modern age c. 1450-1650*, Oxford University Press, 1991, s. 315-316.
- Nogle af de forskere, der har beskæftiget sig med patron-klient relationer i Danmark, er bl.a.: John T. Lauridsen: *Krig, Købmænd og kongemagt*, 1999; Sebastian Olden-Jørgensen: *Peder Griffenfeld og brødrene Resen. En historie om klientilisme og lidt om Atlas Danicus*, Claus Bjørn og Benedicte Fønnesbech-Wulff (red.): *Mark og menneske*, 2000; Gunner Lind: *Den heroiske tid? Administrationen under den tidlige danske enevælde 1660-1720*, Tim Knudsen og Ditlev Tamm (red.): *Dansk forvaltningshistorie*, bd. 1, 2000
- Danneskiold-Samsøe, s. 186
- Danneskiold-Samsøe, s. 186.
- DAA, 1943 s. 42 og 1887, s. 71 og 72.
- DAA, 1887, s. 72.
- Andersen, Dan H.: *Marie Grubbe og hendes tid*, 2006, s. 48-50 (citat s. 50).
- Reces fra 1558 § 60 i Inul, Stig: *Kong Christian den femtes lov af 15. april 1683*, 1949.
- Dehn-Nielsen, Henning: *Danske kongers friller og elskerinder*, 2006.
- Dette begrundes bl.a. ved, at der på ringen er det samme antal sten som det antal år, kongeparret havde været sammen.
- I form af en fuldvoksen voksdukke, der indeholdt indvolde fra dyr.
- Andersen, Dan H., s. 28-29.
- Olden-Jørgensen, s. 220.
- Dansk Biografisk Leksikon, 3. udg.
- Jørgensen, A.D., s. 497.
- Jørgensen, A.D., s. 497.
- Olden-Jørgensen, s. 215.
- Olden-Jørgensen, s. 226.
- Holger Vind (1623-83) var dansk viceskatmester og vicekansler.
- Personalhistorisk tidsskrift*, 2. række, 1886, s. 217-222.
- Personalhistorisk tidsskrift*, 2. række, 1886, s. 217-222.
- Jørgensen, A.D., s. 195.
- Jørgensen, A.D., bd. 2, s. 502.
- DAA, 1891 s. 420 og Søkilde, Niels Rasmussen: *Gamle og nye minder fra Brahe-Trolleborg og omegn*, 2001 (1870), s. 75.
- Olden-Jørgensen, s. 269.
- DAA, 1891, s. 420.
- Olden-Jørgensen, s. 124-125.
- Jørgensen, A.D., bd. 1, s. 247.
- Jørgensen, A.D., bd. 1, s. 246-248.
- Jørgensen, A.D., bd. 2, s. 196.
- Danneskiold-Samsøe, s. 196.
- Larsen, Jytte (red.), *Dansk kvindebiografisk leksikon*, 2000-2001, s. 324.
- Olden-Jørgensen, s. 160.
- Jørgensen, A.D., bd. 2, s. 497.
- Jørgensen, A.D., bd. 1, s. 248.
- Jørgensen, A.D., bd. 2, s. 195.
- Der er dog ingen dato på brevet, så i realiteten kan vi ikke vide, hvornår dette brev er blevet sendt i forhold til Vibeke Krabbes breve.
- Andersen, Dan H., s. 31.
- James Daybell i Richard, Jennifer (red.): *Rhetoric, women and politics in Early Modern England*, 2007, s. 174.
- Heldvad, Niels: *En ny og skøn Formularbog*, 1624, 1625 og 1650.
- Indre Forhold: C4 processer, Griffenfeld, breve fra forskellige, 1649-1676, Rigsarkivet.
- De trende, der bliver refereret til, omhandler ikke Vibeke Krabbe. A.D. Jørgensen, bd 2, s. 424.
- Olden-Jørgensen, s. 278.
- Danneskiold-Samsøe, s. 183.
- Jørgensen, A.D., bd. 2, s. 462-464.
- Kvindebiografisk leksikon, s. 325.
- Ved kongens nåde i 1677 og 1678.
- DAA, 1890, s.179.

Slægten Wodskou fra Vodskov skole i Hammer sogn

Af Peter Wodskou Christensen

I midten af 1600-tallet levede der en gårdmand ved navn Jens Andersen i Vodskov i Hammer sogn. Hans søn, barnebarn og oldebarn fik henholdsvis navnene Anders Jensen, Jens Andersen og Anders Jensen. Sidstnævnte Anders Jensen var ældste søn, men overtog ikke gården i Vodskov. I stedet blev han i 1816 lærer ved Vodskov Skole. Artikkens udgangspunkt er denne skolelærer samt hans store efterslægt, hvoraf mange fik navnet Wodskou. I artiklen bringes hans efterslægt i 3 generationer.

Indledning

Anders Jensen blev født den 17. marts 1793 i Vodskov, hvor han, som traditionen bød, blev døbt syv dage efter i Hammer kirke. I kirkebogen står der:

»Palme Søndag. Jens Andersens og Anne Pedersdatters Barn af Wodskow. Faddere. Kirsten Laursdatter, Smed Jacobsens Hustrue, Anne Pedersdatter, Laurs Jensens Enke, Anders Madsen, Povel Jacobsen og en Karl Peder Pedersen, alle af Wodskow.«¹

Anders Jensens opvækst har ikke sat sig spor i kilderne; men man må formode, at han som søn af en gårdmand, der tillige var sognefoged, har måttet deltage i det daglige arbejde på faderens gård og herudover er gået i skole i Grindsted, når det passede ind i pligterne.

Næste gang, Anders Jensen optræder i kilderne, er ved hans vielse med Else Nielsdatter af Hammerdam den 22. juni 1817 i Hammer kirke. Hun var født 1. april 1794 som datter af ugifte Bodil Nielsdatter i Horsens sogn, og den udlagte barnefar var Niels Nielsen Hald i Vester Hassing. Bodil Nielsdatter giftede sig siden med Christen Olesen (Myren).

I kirkebogen ved Anders Jensens og Else Nielsdatters vielse oplyses det, at gommen er »midlertidig Skolelærer i Vodskov«.² Han er altså på dette tidspunkt begyndt som lærer på trods af, at andre kilder viser, at han ikke var seminarist. I et brev af 22. marts 1832 fra Johan Christian Resen Lund, der var præst i Hammer-Horsens sogn, til Danske Kancelli oplyses det, at Anders Jensen har været antaget som midlertidig skolelærer ved Vodskov Skole siden 1816.³

Fra Anders Jensens tid som midlertidig skolelærer foreligger der en længere korrespondance og strid om hans lønforhold. Et brev, han skrev til pastor Spliid i Hammer sogn i oktober 1830, fortæller om de omstændigheder, han og hans familie levede under:

»Ærbødigst Promemoria! Da hans Høiærværdighed Hr. Stiftsprovsten ved Skolevisitatsen den 14de Juni dette Aar erkyndigede sig om min Lønning og huuslige Forfatning, indsaae han strax hvad jeg saa ofte og med Føie, men forgjæves har forestillet, at jeg med en svagelig Kone og 7 Børn er udsat for meget trykkende Næringsssorger. For at afvende disse, bød han Skolepatronen Hr. Ilum at see paa hvilken somhelst Maade skee kunde at faae min Løn forbedret; Saa oplivende denne Hans Høiærværdigheds høi-gunstigste Omhue for mig var; saa nedstaaende var derimod bemeldte Hr. Ilums Erklæring i sidste Skolecommission, da Deres Velærværdighed, i Anledning af Hr. Stiftsprovstens Yttring, erindrede og androg paa Tillæg i min Løn, eller Skoleloddens Forstørrelse: Min ydmyge Begjering er derfor at Deres Velærværdighed ville indberette Hans Høiærværdighed, baade Skolepatronens og Skoleforstanderens Erklæring, og, til de hidtil imod mig viste Velgjerninger, endnu føie denne: at udbede mig Hr. Stiftsprovstens Medvirkning til det ligesaa nødvendige som længe ønskede Maals Opnaaelse. -

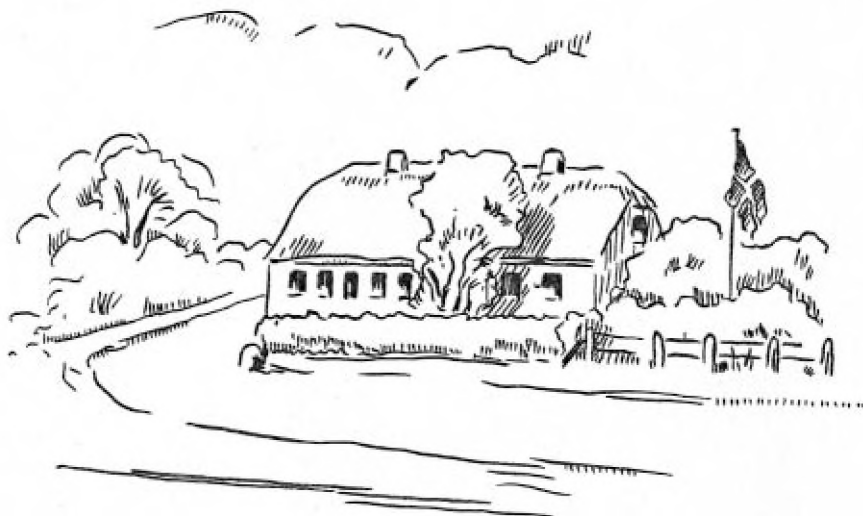
Vodskou Skole den 8de October 1830.

Deres Velærværdige Hr. Pastor Spliid ydmygst Anders Jensen.«⁴

Pastor Spliid skrev små to uger efter et brev til stiftsprovst Stockholm om Anders Jensens ønske om tillæg til sin løn.⁵ Her fremgår det, at man ved Hammer sogns skolekommissions møde den 5. oktober samme år havde diskuteret, hvorvidt man kunne imødekomme dette eller ej. Både skolepatronen, proprietær Ilum til Attrup, og skoleforstanderen var bestemt ikke til sinds at ændre den akkord, man i sin tid havde indgået med Anders Jensen, hverken ved forstørrelse af skoleloddet eller ved tillæg af korn og penge uagtet, at skoleloddets frugtbarhed var aftaget, og hans familie var vokset. Pastor Spliid selv støttede heller ikke Anders Jensen, men var dog mindre kategorisk i sin afvisning. Stiftsprovst Stockholm var dog positiv overfor et tillæg, hvilket man kan se i hans brev til Danske Kancelli af 26. oktober 1830.⁶ Sagen endte også med, at Anders Jensen fik tilstået et tillæg på 3 td. byg om året, regnet fra 1830.

1828 godkendtes den nye skoleplan for Ålborg provsti, og i begyndelsen af 1832 kunne den realiseres. Igen blev der uenighed om Anders

Tegning af Vodskov Skole.

Jensens aflønning. Denne gang var det atter skolepatronen, der gik imod en højere løn, hvilket den nye plans ikrafttræden ville bevirke. Hans argumenter gik bl.a. på, at Anders Jensen »ikke er Seminarist og aldrig senere er bleven beskikket til fast Lærer, [og] ingenlunde kan være berettiget til at erholde samme Lønning, som en seminarist oplært, og ordentlig beskikket og kaldet Skolelærer«. Pastor Lund gjorde opmærksom på, at Anders Jensen den 6. februar 1822 »udholdt den for Skolelærere, som ikke er seminariskikket dannede, anordnede Examen, han besidder virkelig Duelighed« til at undervise i læsning, skrivning og regning, og at »han fører den indbyrdes Undervisning efter Bestemmelserne og viser sig i øvrigt samvittighedsfuld i Opfyldelsen af sit Kalds Pligter.«⁷

Efter meget diskussion om skolelærerens lønforhold, hvor stiftsprovst Stockholm fortsatte sin positive holdning over for Anders Jensen, sendte Danske Kancelli til sidst den 9. juni 1832 en skrivelse med ordene: »at det, efter Omstændighederne herved befales, at bemelte Skolelærer Jensen der, hidtil ikkun har været konstitueret, meddeles Kaldsbrev til dette ringe Skolelærer Embede, med den ved den approberede Plan fastsatte Løn«. Endelig den 8. december 1832 underskrev Anders Jensen en edserklæring vedrørende sit skolelærerembede:

»Jeg Underskrevne Anders Jensen, kaldet til at være Skolelærer i Wodschou Skoledistrict, lover og sværger herved.

- 1) At jeg (som jeg dog desforuden skyldig og pligtig er) vil være Hans Kongelige Majestæt, som min rette Arveherre og Konge, huld og troe, Hans Kongelige Majestæts Gavn og Bedste med højeste Flid at befordre, des Skade og Fordærv af yderste Formue hindre og afværge; i Synderlighed med Kraft og Formue derhen mine Tanker og Idrætter dirigere, at Hans Kongelige Majestæts Absolutum Dominium, Converrainitet og Arverettighed over Hans Kongelige Majestæts Kongerige og Lande uforanderligen conserveret og paa Hans Kongelige Majestæts retsmæssige Arve=Successorer fortsat og forplantet vorder; hvorpaa jeg og vil skyldig og forpligtet være at vove Liv, Gods og Blod. Jeg vil ikke tilståde eller samtykke, at nogen, i hvem det og være maae, noget præjudiceerligt i nogen Maade derimod, enten hemmeligen eller aabenbar, foretager, taler eller handler; men, saafremt noget saadant, imod Forhaabning, skulde skee og til min Videnskab komme, mig ikke allene, uden nogen Afskye, derimod at opponere, men endog, uden Ophold, Hans Kongelige Majestæt det samme allerunderdanigst tilkjendegive. Ligesom jeg og aldrig vil aabenbare hvis mig, i Henseende til mit Embede, betroes og hemmeligt bør holdes.
- 2) At jeg vil, med al redelig Flid og efter min bedste Indsigt, undervise den mig betroede Ungdom, saavel i den evangelisk christelige Religion efter befalede Lærebøger, som og i alle de almeennyttige Kundskaber, hvori det, efter de almindelige Anordninger og bemeldte Districts Skoleplan, tilkommer mig at undervise.
- 3) At jeg vil anvende al Omhue for, at de Kundskaber, jeg bibringer Ungdommen, maae vorde virksomme til Forstandens Oplysning og Sædelighedens Fremme.
- 4) At jeg vil, med alvorlig og kjærlig Omhue, vaage ober Sædelighed, Orden og Velanstændighed blandt den mig betroede Ungdom, saavel i Almindelighed som især i Skoletiden.
- 5) At jeg vil, med Klogskab og Nøjagtighed i alle de til mit Embede henhørende Forretninger og ved ustraffethed i alle de til mit Embede henhørende Forretninger og ved utrættelig Vandel i og udenfor samme, omhyggeligen beflicte mig paa at give baade Yngre og Ældre et godt Exempel, samt stræbe, ved utrættelig Flid og Læsning i nyttige Skrifter, at befæste og forøge mine egne Kundskaber, for at vorde stedse mere duelig til at gavne i mit Kald.

6) At jeg, i min hele Embedsførelse, vil nøje rette mig efter alle Hans Kongelige Majestæts Anordninger, samt vise min geistlige og verdslige Øvrighed tilbørlig Hørighed og Lydighed. Saa sandt hjælpe mig Gud og hans hellige Ord.

Vodskov d. 8 Decbr 1832 –
Anders Jensen«⁹

Det er nu klart, hvorfor den yngste af Anders Jensens ti børn fik navnet Jens Stochholm Andersen (Wodskou). Efter sagen om Anders Jensens lønforhold er der ikke tvivl om, at Anders har villet vise sin taknemmelighed til stiftsprovst Stochholm for dennes ihærdige forbøn til hans fordel.

Den 31. juli 1834 visiterede biskop S.C. Bingesbøll Vodskov Skole, og han noterede følgende:

»Vodskov Skole som har 26 + 30 = 56 [Elever]. Skolelærer A. Jensen er ikke Seminarist, men ganske duelig og flittig og ordentlig. Sang meget god. (Børnene kunde synge, blot efter angiven Tone). 2den Classen Fremgang i Relig. God, Læsn. Meg. God, Regn. God, Skrivn. Meg. God og god. - Indbyrdes(?) Undervisning bruges i 1ste Classe. Flere Børn af denne Classe læste godt i Bog. Nogle Børn var borte uden Anmeldelse.«¹⁰

Den 18. maj 1847 døde Anders Jensens kone Else Nielsdatter, 53 år gammel. Efter nogle år som enkemand giftede Anders Jensen sig med enken Ane Kirstine Bertelsdatter den 13. juli 1853 i Vester Hassing kirke.

Den 24. juni 1857 døde Anders Jensen, 64 år gammel. Han fungerede som lærer til sin død og havde virket som sådan i Vodskov Skole i 41 år på godt og ondt. Det var den længste periode, nogen lærer til dato har virket ved Vodskov Skole, dog tæt efterfulgt af Sigurd Johan Ersted, der var lærer i 40 år fra 1894 til 1934.

Af Anders Jensens skifte fremgår det, at han ikke var helt uden midler ved sin død. Da udgifterne var fratrukket, blev der til enken 977 rd., til hvert af drengbørnene ca. 101 rd. og til hvert af pigebørnene ca. 51 rd. (en søsterlod var halvdelen af en broderlod ifølge de daværende arveregler). Der foreligger en fortegnelse over boets effekter, som består af 196 numre. Den største post er ejendommen matr.nr. 5-n, 5-i og 5-k, der vurderedes til 1.000 rd. Ellers var det udsæden, dyrene, redskaberne og indboet, der blev gjort op.¹¹

Trods sine i perioder hårde trængsler i embedet som skolelærer fik Anders Jensen ni af sine ti børn godt af vej, og selv om der i 1800-tallet

var en betydelig børnedødelighed, overlevede næsten alle hans børn barndommen.

Efterslægtstavle

Første generation

1. **Anders Jensen**, *17. marts 1793 i Hammer sogn, Vodskov (søn af Jens Andersen og Anne Pedersdatter), † 24. juni 1857 i Hammer sogn, Vodskov skole, begravet 1. juli 1857 på Hammer kirkegård.

Han blev gift med (1) **Else Nielsdatter**, gift 22. juni 1817 i Hammer kirke, *1. april 1794 i Horsens sogn (uægte datter af Niels Nielsen (Hald) og Bodil Nielsdatter), † 18. maj 1847 i Hammer sogn, Vodskov, begravet 24. maj 1847 på Hammer kirkegård.

Han blev gift med (2) **Ane Kirstine Bertelsdatter**, gift 13. juli 1853 i Vester Hassing kirke, *15. oktober 1805 i Vester Hassing sogn (datter af Bertel Sørensen og Ane Marie Mathiasdatter), † 8. december 1871 i Hammer sogn, Vodskov, begravet 15. december 1871 på Vester Hassing kirkegård.

Børn med Else Nielsdatter:

2. i. Jens Peter Andersen (Wodskou), *10. oktober 1817.
3. ii. Karen Marie Andersdatter, *4. august 1819.
4. iii. Kirstine Andersdatter, *15. november 1820.
  - iv. Peder Christian Andersen Jensen, *9. oktober 1822 i Hammer sogn, Vodskov skole, † 22. december 1909 i Ålborg, Absalonsgade 3, begravet 28. december 1909 på Almenkirkegården i Ålborg (gravstenen eksisterer stadig).
Peder Christian Andersen Jensen var avlsforvalter og siden particulier, dvs. levede af sin formue. Han giftede sig ikke, og så vidt vides, har han ikke efterladt sig børn. Ved skiftet efter sin far i 1857 opholdt han sig midlertidigt i Ålborg.¹² I folketællingen 1890 boede han i Ålborg, Danmarksgade 39, matr.nr. 503-g. Han boede alene, men havde dog en logerende.
5. v. Anders Christian Andersen (Wodskou), *30. september 1824.
6. vi. Andreas Andersen, *12. februar 1827.
  - vii. Bodild (Marie) Andersdatter, *30. januar 1829 i Hammer sogn, Vodskov skole, † 2. december 1843 i Hammer sogn, Vodskov skole, begravet 11. december 1843 på Hammer kirkegård.
7. viii. Niels Peter Andersen (Wodskou), *14. maj 1831.
8. ix. Johanne Marie Andersdatter, *2. september 1833.
9. x. Jens Stochholm Andersen (Wodskou), *31. marts 1836.

Jens Peter Andersen Wodskou (2).

Anden generation

2. Jens Peter Andersen (Wodskou), *10. oktober 1817 i Hammer sogn, Vodskov, † 9. marts 1898 i Kgs. Lyngby, Tårnbæk, begravet 15. marts 1898 i København, Garnisons kirkegård.

Han blev gift med **Ane Marie Henriksen**, gift 16. februar 1849 i Randers, St. Mortens kirke, *22. november 1824 i Randers (datter af Henrich Jensen og Kirsten Marie Christensdatter), † 9. april 1888 i København.

Efter konfirmationen 1832 opholdt Jens Peter Andersen (Wodskou) sig i 1836 på Lindholm Mølle i Sundby sogn, hvor han formodentlig tjente. 1841 begyndte han sin karriere inden for militærvæsenet som menig soldat. Året efter tog han eksamen som »Cavallerist« ved Jyske Regiments lette Dragoner, december 1842 blev han korporal, og januar 1847 blev han vagtmester. Som ansat ved militæret deltog han aktivt i 3-årskrigen: Den 9. april 1848 i slaget ved Bov, den 23. april 1848 i slaget ved Slesvig. Da han den 24. april 1848 deltog i slaget ved Oversø, blev han tilfangetaget, men dog senere frigivet. Den 11. maj 1850 blev han overvagtimester, og den 25. juli 1850 deltog han i slaget ved Isted. Trods strabadserne under 3-årskrigen giftede han sig 1849 med Ane Marie

Henriksen. 1867 modtog han Dannebrogsmændenes Hæderstegn, og senere samme år fik han rang af oversergent. Fra 1870 fungerede han som depotunderofficer, og 1877 fik han efter ansøgning afsked med pension. Indtil 1879 boede han med sin familie i Randers, hvorefter de flyttede til København, hvor han fungerede som sygehussergent på Garnisonshospitalet. Familien boede i Rigenegade 9.

Børn:

10. i. Else Kirstine Augusta Wodskou, *27. august 1849.
- ii. Ernst Christian Wodskou, *30. jan 1851 i Randers, St. Mortens sogn, † efter 1885, hvor han boede i København, Dannebrogsgade 39,2.
Ernst Christian Wodskou var bogholder. I 1880 bor han hos sine forældre i København, Rigenegade 9, og i 1885 på adressen Dannebrogsgade 39,2.
- iii. Julie Marie Wodskou, *13. juli 1852 i Randers, † efter 1898 måske i Lyngby sogn, Trustrup.
I 1880 boede hun i Gassum sogn, Neder Randrup, Randers amt, på en gård som tyende hos Marius Kelly Pontoppidan og hans familie. I hendes fars skifte i 1898 oplyses det, at hun er gift med »Bødkermester Ole Christian Christensen ved Trustrup Station« (Lyngby sogn, Trustrup by, Sønder herred, Randers amt).
Hun blev gift med Ole Christian Christensen mellem 1890 og 1898, *14. februar 1850, † efter 1898 måske i Lyngby sogn, Trustrup.
- iv. Jenny Agnete Wodskou, *24. januar 1854 i Randers, † 18. april 1854 i Randers, begravet 24. april 1854 Randers, St. Mortens kirkegård.
11. v. Ludvig Andreas Jensenius Wodschou, *31. januar 1856.
- vi. Jenny Henriette Wodskou, *31. januar 1859 i Randers, St. Mortens sogn, † efter 1898. Hun blev gift med Niels Christian Krogsdal, † efter 1898. Ægteparret boede i 1898 i København, Saxogade 47,3.

3. **Karen Marie Andersdatter**, *4. august 1819 i Hammer sogn, Vodskov, † 25. september 1860 i Horsens sogn, Nålebæk, begravet 3. oktober 1860 på Hammer kirkegård.

Hun blev gift med (1) **Lars Jensen**, gift 26. december 1840 i Hammer kirke, * ca. 1805 i Gudum sogn, † 18. marts 1851 i Hammer sogn, Vodskov, begravet 26. marts 1851 på Hammer kirkegård.

Hun blev gift med (2) **Christen Andersen**, gift 12. august 1851 i Hammer kirke, *26. januar 1812 i Ulsted sogn (søn af Anders Nielsen og Helle Marie Adskersdatter) † efter 1858 måske i Horsens sogn.

Fra Karen Marie Andersdatter blev gift første gang i 1840 og til sin død, levede hun som gårdmandskone, først i Vodskov og siden i Nålebæk.

Børn med Lars Jensen:

- 12. i. Karen Larsdatter, *12. september 1841.
- 13. ii. Niels Peter Larsen, *17. august 1843.
- iii. Bertel Larsen, *13. september 1845 i Hammer sogn, Vodskov.
- 14. iv. Else Kathrine Larsdatter, *28. november 1847.
- 15. v. Anders Peter Larsen, *29. december 1849.

Børn med Christen Andersen:

- 16. vi. Laurits Andreas Christensen, *22. juli 1852.
- vii. Martinus Christensen, *12. juni 1857 i Horsens sogn, Nålebæk.

4. **Kirstine Andersdatter**, *15. november 1820 i Hammer sogn, Vodskov, † 22. december 1888 i Hammer sogn, Birket, begravet 2. januar 1889 på Hammer kirkegård.

Hun blev gift med **Christian Starche**, gift 28. december 1849 i Hammer kirke, *8. september 1823 i Nørre Sundby sogn, Lindholm (søn af Henrik Christian Lorentz Starche og Karen Marie Jespersdatter), † 7. juli 1906 i Hammer sogn, Birket, begravet 16. juli 1906 på Hammer kirkegård.

Børn:

- 17. i. Caroline Marie Starke, *28. juni 1850.
- ii. Jens Christian Starke, *5. december 1851 i Hammer sogn, Birket, † 25. oktober 1915 i Hammer sogn, Vodskov, begravet 3. november 1915 på Vodskov kirkegård.
Han blev gift med Mariane Jensen, gift 15. oktober 1875 i Nørre Tranders kirke, *26. november 1857 i Nørre Tranders sogn, † 25. april 1931 i Hammer sogn, Vodskov, begravet 2. maj 1931 på Vodskov kirkegård.
- iii. Christian Anton Edoph Starcke, *6. august 1857 i Hammer sogn, Birket, † 22. juli 1920 i Hammer sogn, Birket, begravet 29. juli 1920 på Hammer kirkegård.
- 18. iv. Heinrich Christian August Lorentz Starcke, *10. juli 1862.

5. **Anders Christian Andersen (Wodskou)**, *30. september 1824 i Hammer sogn, Vodskov skole, † 2. maj 1887 i Hals sogn, begravet 8. maj 1887 på Hals kirkegård.

Han blev gift med (1) **Kirstine Pedersdatter**, gift 29. april 1853 i Ålborg, Vor Frue kirke, *6. maj 1832 i Hammer sogn, Nygaard (datter af

Anders Christian Andersen Wodskou (5).

Grethe Marie Frederiksen (gift med 5).

Peder Pedersen og Christiane Andersdatter), † 1. oktober 1868 i Ålborg, Vor Frue sogn, begravet 5. oktober 1868 i Ålborg, Vor Frue kirkegård.

Han blev gift med (2) **Grethe Marie Frederiksen**, gift 28. maj 1869 i Ålborg, Vor Frue kirke, *2. november 1846 i Sæby (datter af Lars Marinus Frederiksen og Mette Catrine Nielsdatter), † 26. april 1918 på Frederiksberg, Nyelandsvej 105, begravet 1. maj 1918 på Frederiksberg, Assistentens kirkegård.

I 1847 blev Anders Christian Andersen Wodskou underkorporal og 1848 korporal. Under 3-årskrigen deltog han i slagene ved Bov, Dybbøl, Kolding, Gudsø, Slesvig, ved udfaldene fra Fredericia, samt ved »Affairen ved Helligbæk«. I slaget ved Slesvig [Isted] blev han såret i sit højre ben, men blev helbredt. I øvrigt var han under krigen munderingsskriver og siden sergent. I 1851-1852 var han lærer på 11. bataljons undervisningsanstalt i Ålborg, 1853 blev han våbenmester, 1855 var han medstifter af »11. Bataillons Underofficers Skydeforening og Enkekasse« (direktør fra 1865 og frem), og i 1856 modtog han Hæderstegn for 8 års tjeneste. I 1857 overgik han fra munderingsskriver til korpsskriver, og i 1859 indmeldte han sig i selskabet »De danske Våbenbrødre«. Til felttoget 1864 blev han udkommanderet som regimentsskriver, og samme år fik han hæderstegn for 16 års tjeneste. Det år blev han også forfremmet til depotsergent og benådet med Dannebrogsmændenes Hæderstegn. I

1875 købte han en ejendom i Hals, hvortil han og familien flyttede, og året efter blev han meddelt afsked fra 11. bataljon pga. svaglighed. Samme år modtog han erindringsmedalje for deltagelse i kampene for fædrelandet 1848-50 og 1864.

Børn med Kirstine Pedersdatter:

- i. Ernst Christian Emil Wodskou, *17. august 1853 i Ålborg, Fjordgyden, † 1878-1887.
- ii. Peter Jacob Andreas Wodschou, *28. august 1855 i Ålborg, Vor Frue sogn, † 1871-1887.
- iii. Fritz Ferdinand Christian Valdemar Vodskou, *8. januar 1857 i Ålborg, Søndergade, † før 1887.
- iv. Eleonora Frederikke Kirstine Vodskov, *1. marts 1861 i Ålborg, Gråbrødre Torv, † 11. juni 1909 i København, Øresundshospitalet.
- v. Emma Laurentine Emilie Vodskou, *26. december 1863 i Ålborg, Skolegaden, † 5. august 1868 i Ålborg, Militærsygehuset, begravet 8. august 1868 i Ålborg, Vor Frue sogn.
- vi. Frits Christian Waldemar Wodskou, *1. juli 1866 i Ålborg, Militært Sygehus, † 4. oktober 1869 i Ålborg, Kirkegårdsgade 71, begravet 9. oktober 1869 i Ålborg, Vor Frue sogn.

Børn med Grethe Marie Frederiksen:

19. vii. Fritz Poul Emanuel Vodskou, *29. oktober 1869.
- viii. Agnes Margrethe Vodskov, *27. juni 1871 i Ålborg, Skolegade. Hun blev gift med Christian Peter Christiansen, *18. april 1867 i Brønshøj sogn, Utterslev (søn af Christen Christiansen og Sophie Marie Petersen).
20. ix. Valdemar Wodskou, *22. april 1874.
21. x. Louise Poulaine Christine Vodskov, *15. april 1875.
22. xi. Wiggo Alexander Wodskou, *15. juni 1876.
23. xii. Peter Jacob Andreas Vodskou, *18. september 1877.
- xiii. Emma Laurentine Emilie Vodskou, *26. august 1880 i Hals sogn, † efter 1918 i Amerika, New Jersey. 1915 rejste hun til USA. 1918 vides det, at hun arbejdede som sygeplejerske.
- xiv. Meta Katrine Elisabeth Vodskov, *20. februar 1883 i Hals sogn, † efter 1918 i Amerika, Illion, New Jersey. I februar 1901 rejste hun til USA, Little Falls i New Jersey, formentlig til søsteren Emma. I 1918 vides det, at hun er gift Richel og skal have bopæl i Amerika, Illion, New Jersey. Hendes mand er farmer.
24. xv. Olga Augusta Wodskou, *27. november 1885.

Anders Christian Andersen Wodskou (5) med sin anden hustru Grethe Marie Frederiksen samt hans fire børn af første ægteskab: Fra venstre bagest: Peter Jacob Andreas (5.ii.), Ernst Christian Emil (5.i.), Eleonora Frederikke Kirstine (5.iv.). Stående mellem benene på sin far: Frits Christian Waldemar (5.vi.). Billedet er formentlig optaget i forbindelse med ægteparets bryllup den 28. maj 1869.

6. **Andreas Andersen**, *12. februar 1827 i Hammer sogn, Vodskov, † 19. juli 1869 i Vester Hassing sogn, Ravnskov, begravet 25. juli 1869 på Vester Hassing kirkegård.

Han blev gift med **Maren Kirstine Andersdatter**, gift 28. december 1854 i Vester Hassing kirke, *4. november 1824 i Vester Hassing sogn (datter af Anders Jensen og Ane Kirstine Bertelsdatter), † 17. oktober 1905 i Vester Hassing sogn, Nørre Ravnskov, begravet 24. oktober 1905 på Vester Hassing kirkegård.

Andreas Andersen giftede sig til en gård i Vester Hassing, Ravnskov. Hans hustru var datter af hans stedmoder og hendes første mand.

Børn:

- i. Eline Andreasdatter, *19. april 1856 i Vester Hassing sogn, Ravnskov.
- ii. Johanne Andreasdatter, *17. april 1858 i Vester Hassing sogn, Ravnskov.

7. **Niels Peter Andersen (Wodskou)**, *14. maj 1831 i Hammer sogn, Vodskov, † 5. februar 1870 i Randers, begravet 7. februar 1870 i Randers, St. Mortens kirkegård.

Han fik barn med (1) **Else Johanne Tørslev**, *7. april 1832 i Randers, † efter 1856 i Randers.

Han blev gift med (2) **Mette Marie Meisen**, *15. maj 1837, † 3. juli 1866 i Randers, begravet 25. juli 1869 i Randers, St. Mortens kirkegård.

Han blev gift med (3) **Kirstine Marie Olsen**, * ca. 1842, † efter 1870 i Randers.

Som flere af sine brødre gjorde Niels Peter Andersen Wodskou karriere inden for militærvæsenet som underofficer. Han forblev under 5. dragonregiment til sin død. Så vidt vides, fik han kun ét barn. Niels Peter Andersen Wodskou begik selvmord kun 38 år gammel.

Børn med Else Johanne Tørslev:

- i. Julius Peter Wodschou, *25. juli 1856 i Randers uden for ægteskab, † efter 1901 i København.

8. **Johanne Marie Andersdatter**, *2. september 1833 i Hammer sogn, Vodskov, † efter 1904 måske i Nørre Sundby.

Johanne Marie Andersdatter blev gift med skolelærer, førstelærer og dannebrogsmænd **Peter Petersen**, gift 28. december 1852 i Hammer kirke, *12. februar 1827 i Hammer sogn (søn af Peder Pedersen og Anne Christensdatter), † 18. juli 1904 i Nørre Sundby, Lindholm, begravet 25. juli 1904 på Nørresundby Kirkegård.

Dette er formentlig Niels Peter Andersen Wodskou (7). Fotografiet er optaget i Randers mellem 1864 og 1894 (Bjørn Ochsner: *Fotografer i og fra Danmark til og med år 1920*).

Jens Stochholm Andersen Wodskou (9). Fotografiet er optaget i Ålborg, hvor han boede hele sit voksne liv.

Børn:

- i. Maren Petersen, *22. september 1853 i Sulsted sogn.
25. ii. Ludvig Christian Petersen, *4. december 1858.
- iii. Poul Andreas Petersen, *10. september 1861 i Nørre Sundby, Lindholm sogn, † 27. juli 1889, begravet 26. juli 1889. Ved dødsindførslen oplyses det, at han var ugift, personel kapellan fra Bjørnsholm.
- iv. Christian Peter Johannes Petersen, *21. marts 1865 i Nørre Sundby, Lindholm sogn.
- v. Anna Elise Petersen, *23. december 1867 i Nørre Sundby, Lindholm sogn.
- vi. Theodor Ulrik Emil Petersen, *4. juli 1870 i Nørre Sundby, Lindholm sogn.

9. **Jens Stochholm Andersen (Wodskou)**, *31. Marts 1836 i Hammer sogn, Vodskov, † 4. august 1900 i Ålborg, Budolfi sogn, begravet 9. august 1900 i Ålborg på Almen kirkegården.

Han blev gift med **Dorthea Henriette Jensen**, gift 6. november 1866 i Ålborg, Budolfi kirke, *24. april 1835 i Nibe (datter af Jens Andersen Kong og Maren Cathrine Pedersdatter Abildgaard), † 7. februar 1920 i Ålborg, begravet 13. februar i Ålborg på Almenkirkegården (gravstenen er bevaret). 1854-1859 var han i handelslære hos købmand J. B. Sivertsen i Ålborg, og 1859-1900 gjorde han karriere som underofficer i militær-væsenet under 11. bataljon i Ålborg. I 1864 blev han hædret som dannebrogsmand.

Børn:

- i. Martha Maria Wodskou, *14. oktober 1867 i Ålborg, Budolfi sogn, † 23. juli 1919 i Ålborg, begravet 28. juli 1919 i Ålborg, Almenkirkegården. Hun var ugift og ved sin død husbestyrerinde i Ålborg, Absalonsgade 3.
- ii. Anna Elisabeth Vodskov, *29. oktober 1869 i Ålborg, Vor Frue sogn.
26. iii. Dorthea Henriette Jensine Catarina Wodskou, *30. september 1873.
- iv. Edle Frederikke Christine Wodskou, *27. september 1878 Ålborg, Budolfi sogn, † 1947 i Ålborg, begravet i Ålborg, Almenkirkegården. Hun var revisor.

Tredje generation

10. **Else Kirstine Augusta Wodskou**, *27. august 1849 i Randers, St. Mortens sogn, † 29. maj 1889 i Marie Magdalene sogn, Pindstrup.

Hun blev gift med **Christen Christensen Hjorth**, gift 14. november 1877 i Randers, St. Mortens kirke, *14. februar 1850 i Dråby sogn (søn af Christian Christensen og Inger Marie Sørens datter), † efter 1915 måske i Marie Magdalene sogn, Pindstrup.

Christen Christensen Hjorth arbejdede inden for Statsbanerne og endte som stationsforstander i Pindstrup.

Børn:

- i. Jens Peter Marius Hjorth, *22. oktober 1879 i Grenå, † efter 1901, hvor han bor i Marie Magdalene sogn.
- ii. Marie Christine Petrea Hjorth, *17. april 1881 i Grenå, † efter 1901, hvor hun bor i Marie Magdalene sogn.
- iii. Jenny Augusta Emilie Hjorth, *28. december 1883 i Grenå.
- iv. Christian Ludvig Ernst Hjorth, *21. maj 1888 i Randers, † efter 1901, hvor han bor i Marie Magdalene sogn.

Ludvig Wodskou (11.i).

11. **Ludvig Andreas Jensenius Wodschou**, *31. januar 1856 i Randers, † 1928 i København.

I 1881 flyttede han fra Randers til København, hvor han hele livet ernærede sig som detailhandler.

Han blev gift med **Maren Jeanette Jeberg**, gift 30. april 1889 i Randers, St. Mortens kirke, *21. juni 1861 i Randers, † 1930 i København.

Børn:

- i. Ludvig Wodskou, *21. februar 1890 i København, St. Pauls sogn, † 3. november 1955 måske på Frederiksberg, begravet 9. november 1955 på Frederiksberg.
Han blev gift med Marie Edvardine Petersen, gift 5. juni 1917 i Frederiksberg kirke, *29. november 1891 på Frederiksberg (datter af Anders Peter Petersen og Louise Henriette Olsen), † efter 1965 på Frederiksberg.
Ludvig Wodskou var kaptajn i linjen samt dyrlæge og veterinærinspektør.
- ii. Søren Peter Wodskou, *11. juni 1900 i København, Vesterbrogade 99, st., † 6. juli 1962 på Glostrup Amtssygehus.
Søren Peter Wodskou blev gift med Hanna Ebba Alexandra Svensson, gift 1. november 1925 i København, St. Matthæus kirke, *13. juni 1902 i Sverige, Walleberga (datter af Anders J. Svens-

son og Hilma Augusta Carlsson), † 20. november 1987 måske i Gladsaxe sogn, Bagsværd.

Søren Peter Wodskou var elektroingeniør og ejer af firmaet »S. P. Wodskou« Vesterbrogade 137. Han var den første, som opsatte lysreklamer i neonrør, bl.a. Irmas reklame ved søerne med hønen, som lægger æg.

- iii. Karen Margrethe Wodskou, *17. april 1902 i København, Vesterbrogade 99, st., † 1986 måske i Hellebæk sogn.
Hun blev gift med Svend Erik Kjærulff, 26. september 1926, *28. januar 1899 (søn af August Christian Kjærulff og Nancy Nielsen), † juli 1971 måske i Hellebæk. Hun var uddannet kontorassistent.

12. **Karen Larsdatter**, *12. september 1841 i Hammer sogn, Vodskov, † 11. august 1926 i Øster Hassing sogn, Heden.

Hun blev gift med **Niels Jensen Palsgaard**, gift ca. 1866, *6. september 1840 i Lillevorde sogn (søn af Niels Pedersen Palsgaard og Else Marie Jensdatter), † 17. oktober 1897 i Øster Hassing sogn, Heden.

Børn:

- i. Else Marie Nielsen, *ca. 1866 i Horsens sogn.
Hun ses i folketælling 1870 hos forældrene i Horsens sogn.
- ii. Jens Nielsen Palsgaard, *18. august 1867 i Horsens sogn.
- iii. Laurits Nielsen, *28. august 1869 i Horsens sogn.
- iv. Caroline Marie Nielsen, *23. marts 1871 i Øster Hassing sogn.
- v. Ottekjerstine Margrete Nielsen, *6. juni 1874 i Øster Hassing sogn, Heden.
- vi. Bertinus Nielsen, *27. oktober 1878 i Øster Hassing sogn, Heden.

13. **Niels Peter Larsen**, *17. august 1843 i Hammer sogn, Vodskov, † efter 1880 måske i Hals sogn.

Han blev gift med **Ane Margrethe Thomsdatter**, gift 17. juni 1870 i Verster Hassing kirke, *6. november 1846 i Vester Hassing sogn, Vesterheden (datter af Thomas Christian Pedersen og Johanne Katrine Andersdatter), † efter 1880 måske i Hals sogn.

Børn:

- i. Johanne Katrine Larsen, *18. februar 1871 i Vester Hassing sogn, Vesterheden.
- ii. Ole Johannes Larsen, *23. februar 1875 i Hals sogn, Hou.
- iii. Thomas Christian Larsen, *28. april 1879 i Hals sogn, Hou.

14. **Else Kathrine Larsdatter**, *28. november 1847 i Hammer sogn, Vodskov.

Hun blev gift med **Søren Christian Pedersen**, *31. august 1844 i Vester Hassing sogn, Gandrup (søn af Peder Thomsen og Birgitte Katrine Sørensdatte).

Børn:

- i. Karen Marie Pedersen, *21. november 1870 i Vester Hassing sogn, Gandrup.
- ii. Peder Pedersen, *26. august 1872 i Vester Hassing sogn, Bolhøj.
- iii. Laurits Bertinus Pedersen, *6. november 1877 i Vester Hassing sogn, Bolhøj.

15. **Anders Peter Larsen**, *29. december 1849 i Hammer sogn, Vodskov, † efter 1880 måske i Hals sogn.

Han blev gift med **Mariane Cathrine Hansen**, *10. september 1854 i Hals sogn (datter af Hans Christian Andersen og Margrethe Thomasdatter), † efter 1880 måske i Hals sogn.

Børn:

- i. Kirstine Marie Larsen, *17. oktober 1876 i Hals sogn.
- ii. Andreas Larsen, *6. august 1879 i Hals sogn.

16. **Laurits Andreas Christensen**, *22. juli 1852 i Hammer sogn, Vodskov, † efter 1880 måske i Vester Hassing sogn.

Han blev gift med **Ane Dorthea Christensen**, gift 27. december 1872 i Hellevad kirke, *12. august 1851 i Hellevad sogn (datter af Christen Jensen og Maren Nielsdatter), † efter 1880 måske i Vester Hassing sogn.

Børn:

- i. Karl Marinus Kristensen, *11. marts 1873 i Hellevad sogn.
- ii. Marinus Kristensen, *10. januar 1875 i Vester Hassing sogn.
- iii. Maren Kristensen, *6. maj 1877 i Vester Hassing sogn.
- iv. Mathilde Kristensen, *16. januar 1879 i Vester Hassing sogn.

17. **Caroline Marie Starke**, *28. juni 1850 i Hammer sogn, Vodskov, † 9. januar 1937 i Hammer sogn, Birket, begravet 18. januar 1937 på Hammer kirkegård.

Hun blev gift med **Bertel Peder Jensen**, gift 7. februar 1873 i Hammer kirke, *2. maj 1829 i Vester Hassing sogn (søn af Jens Mortensen og Dorthea Bertelsdatter), † 4. januar 1894 i Hammer sogn, Birket, begravet 12. januar 1894 på Hammer kirkegård.

Børn:

- i. Kristian Starcke Bertelsen, *10. november 1873 i Dronninglund sogn, Stagsted, † 15. maj 1961 i Dronninglund sogn, begravet maj 1961 på Hammer kirkegård.
- ii. Dorthea Kirstine Starcke Bertelsen, *24. december 1875 i Dronninglund sogn, Stagsted, † 17. januar 1915 i Hammer sogn, Birket, begravet 27. januar 1915 på Hammer kirkegård.
- iii. Jens Christjan Starcke Bertelsen, *3. juni 1880 i Hammer sogn, Birket, † 6. juni 1935 i Hammer sogn, Birket, begravet 13. juni 1935 på Hammer kirkegård.
- iv. Henrik Christjan August Lorens Starcke Bertelsen, *18. august 1886 i Hammer sogn, Birket, † 1. januar 1888 i Hammer sogn, Birket, begravet 8. januar 1888 på Hammer kirkegård.

18. **Heinrich Christian August Lorentz Starcke**, *10. juli 1862 i Hammer sogn, Birket, † 19. august 1912 i Vadum sogn, Østerhalne, begravet 25. august 1912 på Vadum kirkegård.

Han blev gift med **Johanne Marie Nielsen**, gift 22. juni 1889 i Hammer kirke, *22. september 1869 i Hallund sogn, Hollensted, (datter af Anders Nielsen og Mariane Levisdatter), † 11. juli 1914 i Vadum sogn, Østerhalne, begravet 16. juli 1914 på Vadum kirkegård.

Heinrich Christian August Lorentz Starcke (18).

Johanne Marie Nielsen (gift med 18).

Børn:

- i. Kirstine Starcke, *25. november 1892 i Vadum sogn, Østerhalne, † 11. maj 1987 i Dronninglund sogn, begravet 16. maj 1987 på Dronninglund kirkegård.

Hun blev gift med Peder Christian Jensen, gift 19. januar 1917 i Hammer Kirke, *30. juli 1892 i Biersted sogn (søn af Jens Eriksen og Kirsten Marie Pedersen), † 21. juni 1969 i Dronninglund sogn, begravet 26. juni 1969 på Dronninglund kirkegård.

19. **Fritz Poul Emanuel Vodskou**, *29. oktober 1869 i Ålborg, Vesterbro, † 29. februar 1936 på Frederiksberg Hospital.

Han blev gift med (1) **Alma Mathilde Frederikke Frørup**, gift 12. februar 1892 i København, Holmens kirke, *6. oktober 1871 i København, Hjertensfrydgade 13 (datter af Lauritz Christian Theodor Frørup og Rasmine Kirstine Hansen), † 13. juni 1939 i København, Prinsessegade 5,1., begravet 18. juni 1939 i København, Vestre kirkegård.

Han blev gift med (2) **Anna Christine Jensen**, gift 22. december 1908 på Frederiksberg, Solbjerg kirke, *7. juni 1880 i København, Fødselsstiftelsen (datter af Christian Blok og Anna Kathinka Jensen), † 8. maj 1928 på Frederiksberg.

Børn med Alma Mathilde Frederikke Frørup:

- i. Poul Ernst Christian Max Wodskou, *18. april 1892.
- ii. Astrid Marie Christine Wodskou, *24. maj 1893.
- iii. Elna Agnete Eleonore Wodskov, *28. april 1896 i København, Absalonsgade 35.

Hun fik barn med og blev evt. gift med (1) Sofus Christiansen, † 1921 i København.

Hun blev gift med (2) Lars Jens Thorvald Larsen, gift 7. marts 1922, *6. marts 1889.

Hun fik barn med og blev evt. gift med (3) Hans Jørgen Rasmussen.

Børn med Anna Christine Jensen:

- iv. Martha Wodskou, *21. september 1908 i København, Rigshospitalet, † 26. marts 1995 på Frederiksberg.
- v. Grete Wodskou, *11. februar 1911 på Frederiksberg.
- vi. Martin Wodskou, *8. marts 1917 på Frederiksberg, Howitzvej 40, † 15. april 1997 i Brøndby sogn.

Han blev gift med (1) Selma Marya Krokosz, † efter 1947 i København.

Han blev gift med (2) Ellen Margrethe Aarby Larsen, gift 23. oktober 1948 på Københavns Rådhus, *15. august 1920 i Hørby sogn.

Fritz Poul Emanuel Vodskou (19) med sin anden hustru Anna Christine Jensen og deres tre børn: Martha (19.iv), Grete (19.v) og Martin (19.vi).

20. **Valdemar Wodskou**, *22. april 1874 i Ålborg, † 12. maj 1957 i København, St. Josef Hospital, begravet 17. maj 1957 i København.

Han blev gift med **Johanna Magdalena Landgren**, gift 17. september 1899 i København, Helligkors Kirke, *14. marts 1875 i Sverige, Kristianstad (datter af Peter Jönsson Landgren og Charlotta Frederikke Sandell), † før 1957 måske i København.-

Børn:

- i. Iris Marie Wodskou, *20. februar 1900 i København, Rigshospitalet, † 1. oktober 1977 i København.
Hun fik barn med (1) Carl Christian Julius Dollmeyer, *19. juni 1897 i Hillerød (søn af Edvard Hendrik Julius Dollmeyer og Vilhelmine Mathilde Nielsen), † 1. december 1989 i Frederiksværk.
Hun blev gift med (2) Oluf Georg Christian Mariager Schou, gift 8. juni 1925, *7. august 1893, † 1927 i København.
- ii. Aage Valdemar Wodskou, *15. april 1903 i København, Jægersborggade 34, † 18. januar 1973 på Frederiksberg Hospital, begravet på Frederiksberg, Søndermarkens kirkegård.
Han blev gift med (1) Fanny Gerda Elisabeth Jensen, *18. juli 1901 på Frederiksberg (datter af Hans Oluf Lauritz Jensen og Thora Kirstine Andersen).
Han blev gift med (2) Inger Eleonora Albine Bryholdt, gift 11. november 1927, *9. november 1902 i København.
Han blev gift med (3) Else Marie Lovise Jensen, gift 8. januar 1944, *27. februar 1913 i Fårevejle (datter af Herman Peder Madsen og Louise Sofie Eriksen), † 10. september 1970 i København.
- iii. Erik Mylius Wodskou, *20. juni 1908 i København, Florsgade 5,3., † efter 1955 måske i København.
Han blev gift med Gurli Alma Kristine, gift 12. oktober 1932, *30. oktober 1909 i København.

21. **Louise Poulaine Christine Vodskov**, *15. april 1875 i Ålborg, Skolegade.

Hun blev gift med **Louis Kold-Christensen**, gift 26. oktober 1902, *26. oktober 1875 i Nibe (søn af Peter Sørensen Christensen og Petrine Petersen), † ca. 1960 måske i Brønshøj.

Børn:

- i. Ebba Louise Kold-Christensen, *28. juni 1903 på Frederiksberg, Thorvaldsensvej 15, † 12. november 1940 måske i København.
Hun blev gift med Jørgen August Frederik Bønsøe, gift 20. november 1931 i København, Citadelskirken, *14. oktober 1906 i

København (søn af Karl Frederik Paul Bønsøe og Anna Maria Georgina Kaaber), † efter 1940 måske i København.

- ii. Carl Anker Kold-Christensen, *18. april 1905 på Frederiksberg, Chr. Richardts Vej 6.
- iii. Esther Vibeke Kold-Christensen, *13. juli 1907 i Gentofte sogn, Violvej 8.
- iv. Ulla Anna Marie Kold-Christensen, *25. marts 1915 i Gentofte sogn, Fuglegårdsvej 11.

Louise Pouline Christine Vodskov (21).

Louis Kold-Christensen (gift med 21).

22. **Wiggo Alexander Wodskou**, *15. juni 1876 i Hals sogn, † 8. november 1956 i København, Kommunehospitalet, begravet 14. november 1956 i København, Bispebjerg kirkegård. Han var snedkermester i Nibe.

Han blev gift med **Jane Constance Pedersen**, gift 2. november 1897 i Nibe, *18. oktober 1875 i Nibe (datter af Peder Larsen Pedersen (Ranum) og Laura Ottomine Magdalene Nielsdatter), † 28. januar 1959 i København, Øresundshospitalet, begravet 1. februar 1959 på Bispebjerg kirkegård.

Børn:

- i. Eleonore Maguirite Constance Vodskov, *20. juni 1898 i Nibe, Fjordgade, † 30. november 1901 i Ålborg, Søndergade 7, begravet 4. december 1901 i Ålborg, Almenkirkegården.

- ii. Otto Marius Peter Vodskou, *30. maj 1900 i Ålborg, Svinglen 10, † 18. februar 1919 i Nibe, Mellemgade, begravet 23. februar 1919 på Nibe Kirkegård.
- iii. Adolf Alexander Vodskou, *24. august 1902 i Nibe, Fjordgade, † 6. september 1902 i Nibe, Fjordgade, begravet 9. september 1902 på Nibe Kirkegård.
- iv. Valdemar Wodskou, *14. juli 1904 i Nibe, St. Grønnegade, † september 1969 måske i København, begravet 20. september 1969 på Vanløse kirkegård, De Ukendtes Grav.
Han blev gift med (1) Emmy Boris Johansen, gift 7. september 1930 i Tågerup kirke, *12. marts 1908 i København, Løngangsstræde 21 (datter af Carl Adolf Torkild Johansen og Mathilde Elisabeth Albrektsen), † 21. november 1954, begravet 27. november 1954 fra Vanløse kirke (Bispebjerg Krematorium).
Han blev gift med (2) Margrethe Helene Sørensen, gift 5. juni 1958 i Vanløse kirke, *6. juni 1914 måske i Ballerup, † januar 1994 på Hvidovre Hospital, begravet fra Vanløse kirke.
- v. Wiggo Alexander Wodskou, *22. februar 1907 i Nibe, St. Grønnegade, † 21. juni 1961 i København, Brønshøj, begravet 26. juni 1961 i København, Brønshøj kirkegård.
Han blev gift med Anna Lise Koefoed, gift 28. maj 1939 i Hvidbjerg kirke (datter af Niels Christian Koefod og Johanne Kirstine Knudsen), *2. marts 1917 i Hvidbjerg sogn. † 20. oktober 1987 i Værløse.
- vi. Elle Margrethe Wodskou, *17. juli 1909 i Nibe, St. Grønnegade, † 2. maj 1992 på Glostrup Amtssygehus, begravet 7. maj 1992 på Glostrup kirkegård.
Han blev gift med Alfred Woidemann, gift 8. november 1933 i Nibe kirke, *23. september 1902 i København, Fødselsstiftelsen (søn af Carl Munk Dyhrberg og Anna Johanne Severine Woidemann), † 8. oktober 1985 på Glostrup Amtssygehus, begravet på Glostrup kirkegård.
- vii. Hugo Emil Wodskou, *12. marts 1912 i Nibe, St. Grønnegade, † april 1966, begravet på Bispebjerg Kirkegård.
Han blev gift med (1) Else Lilly Amanda Christiansen, gift 10. juli 1937 på Københavns Rådhus, *13. maj 1915 i København, Ålborggade 10,3. (datter af Laurits Ulrik Christiansen og Ingeborg Andersen).
Han blev gift med (2) Gerda Margrethe Kristoffersen, *31. januar 1919 i Ubby sogn, Forsinge Mark (Datter af Hans Peter Kristoffersen og Thora Marie Kristine Nielsen).

Wiggo Alexander Wodskou (22) med sin hustru Jane Constance Pedersen og deres fem børn: Fra venstre: Hugo Emil (22.vii), Valdemar (22.iv), Elle Margrethe (22.vi), Wiggo Alexander (22.v) og Louis Poul Vilhelm (22.viii). Billedet er optaget ved Wiggo og Janes guldbryllup 1947.

viii. Louis Poul Vilhelm Wodskou, *15. juli 1916 i Nibe, Mellemgade, † 1. april 1993 i København, Bispebjerg Hospital, begravet 5. april 1993 på Bispebjerg kirkegård.

Han blev gift med (1) Birthe Kaas Jespersen, *26. marts 1919 i København, Nørrebrogade 86,1. (datter af Erhard Kristian Kaas Jespersen og Else Karen Rasmussen), † 1. april 1990 Frederiksberg, begravet fra Lindevangs kirke.

Han blev gift med (2) Anne Lise Mathilde Løfvall, gift 4. oktober 1941 på Københavns Rådhus, *20. maj 1919 i København, Rigshospitalet (datter af Tomas Bøgild Jensen og Dagmar Løfvall), † 1. juni 1996 i København, Bispebjerg Hospital, begravet 7. juni 1996 i København, Bispebjerg kirkegård.

23. **Peter Jacob Andreas Vodskou**, *18. september 1877 i Hals sogn, † 26. juli 1911 i Tyskland, Lichtenburg, begravet 29. juli 1911 i Tyskland, Lichtenburg.

Børn:

- i. Kurt Wodskou.
- ii. Wally Wodskou.

24. **Olga Augusta Wodskou**, *27. november 1885 i Hals sogn, † efter 1918 måske i Amerika, Herkimer, New Jersey.

Hun blev gift med (1) **Hans Andresen**, gift før 1918, måske * i Norge, † efter 1918 måske i Amerika, Herkimer, New Jersey.

Barn med Hans Andresen:

- i. Margrethe Andresen, * ca. 1916 måske i Amerika, Herkimer, New Jersey.

Olga Augusta Wodskou (24) og hendes mand Hans Andresen.

25. **Ludvig Christian Petersen**, *4. december 1858 i Sulsted sogn, † 12. oktober 1941 i Gjøl, begravet 17. oktober 1941 fra Nørresundby gl. Kirke. Var fuldmægtig, senere direktør.

Han blev gift med **Ane Cecilie Christensen**, gift 17. oktober 1874 i Nørresundby kirke, *30. januar 1861 i Nørresundby, Voerbjerg (datter af Knud Christian Christensen og Inger Chatrine Pedersdatter), † september 1950 i Nørresundby sogn, begravet 1. oktober 1950 i Nørresundby.

- i. Jens Ingomar Petersen, *3. januar 1885 i Ålborg, Budolfi sogn, Ladegårdsgade 87-88. † 29. januar 1888 i Ålborg, Rantzausgade 7.
- ii. Helga Ingeborg Petersen, *29. januar 1888 i Ålborg, Budolfi sogn, Rantzausgade 7.
- iii. Dagmar Louise Petersen, *12. marts 1890 i Ålborg, Budolfi sogn.
- iv. Poul Andreas Petersen, *5. maj 1892 i Ålborg, Budolfi sogn, Rantzausgade 7.
- v. Valdemar Petersen, *27. maj 1895 i Ålborg, Budolfi sogn.
- vi. Anna Petersen, *15. marts 1898 i Ålborg, Budolfi sogn.
- vii. Ellen Petersen, *25. maj 1903 i Nørresundby sogn, Lindholm.

26. **Dorthea Henriette Jensine Catarina Wodskou**, *30. september 1873 i Ålborg, † 22. juli 1960 på Ålborg Amtssygehus, begravet 26. juli 1960 i Ålborg, Almenkirkegård.

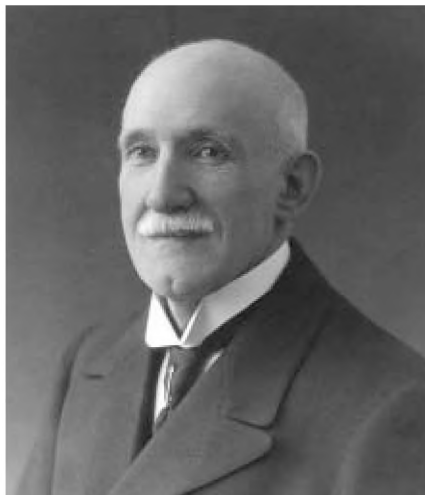
Hun blev gift med **Christian Andreas Christensen**, gift 3. september 1896 i Ålborg, Vor Frue kirke, *12. august 1858 i Ålborg (søn af Hans Christensen og Maren Katrine Andreassen Koldbeck), † 10. februar 1932 i Ålborg, Vor Frelser sogn., begravet 16. februar 1932 i Ålborg, Almenkirkegård.

Børn:

- i. Helga Christensen, *24. november 1897 i Ålborg, Kastetvej 3, † 8. juni 1898 i Ålborg, Kastetvej 1, begravet 11. juni 1898 i Ålborg, Almenkirkegården.
- ii. Ellen Christensen, *27. januar 1899 i Ålborg, Kastetvej 1, † 28. juli 1899 i Ålborg, Kastetvej 1, begravet 31. juli 1899 i Ålborg, Almenkirkegården.
- iii. Eva Dorthea Katrine Christensen, *14. juli 1900 i Ålborg, Kastetvej 1, † 9. maj 1977 i Ålborg. Tandlæge i Ålborg.
- iv. Astrid Christensen, *14. maj 1902 i Ålborg, Kastetvej 1, † 15. december 1996 i Ålborg.
- v. Knud Christensen, *5. maj 1907 i Ålborg, † 18. april 1977 i Vejle.

Dorthea Henriette Jensine Catarina Wodskou (26).

Christian Andreas Christensen (gift med 26).

Noter

1. Landsarkivet i Viborg: Hammer sogn: Ministerialbog 1770-1815, side 21b.
2. Landsarkivet i Viborg: Hammer sogn: Ministerialbog 1814-1837, side 130.
3. Rigsarkivet: Danske Kancelli, 1. departement. Brevsager 1832, nr. 1439.
4. Rigsarkivet: Danske Kancelli, 1. departement. Brevsager 1830, nr. 2854.
5. Rigsarkivet: Danske Kancelli, 1. departement. Brevsager 1830, nr. 2854.
6. Rigsarkivet: Danske Kancelli, 1. departement. Brevsager 1830, nr. 2854.
7. Rigsarkivet: Danske Kancelli, 1. departement. Brevsager 1832, nr. 1439.
8. Rigsarkivet: Danske Kancelli, 1. departement. Brevsager 1832, nr. 1439 og brevbog nr. 1 for 1832.
9. Landsarkivet i Viborg: Ålborg Bispearkiv: Eder, aflagt af skolelærere og kirkesangere 1808-1855 (C 1 409-410).
10. Landsarkivet i Viborg: Ålborg bispearkiv: Visitationssprotokol 1834-1871, folio 2b - 3b.
11. Landsarkivet i Viborg: Kær herred: Dokumenter til skifteprotokollen: Bo nr. 27/1857.
12. Landsarkivet i Viborg: Kær herreds skifteret. Dokumenter til skifteprotokollen. Bo nr. 27/1857.

Peter Wodskou Christensen, født 1961. Vagtmester på Landsarkivet i København samt Rigsarkivets fjernmagasin i Glostrup. Tidligere registrator og projektleder for SPE-projektet på Landsarkivet i København og Rigsarkivet. Har bl.a. udgivet transskriptioner af Jersie og Solrød sognes ældste ministerialbøger, skrevet mindre slægtshistoriske artikler og er medudgiver af forbyrderportrætter på cd (Genealogisk Forlag). Ankermand for første fase af registerbladsprojektet. Sidder i bestyrelserne for Samfundet for dansk genealogi og Personalthistorie samt i Slægtshistorisk Forening for Storkøbenhavn. Adresse: Arnesvej 44, 2700 Brønshøj, tlf.: 38 28 94 75, e-mail: pw@lak.sa.dk

#dinhistorie – slægtsforskning i Rundetaarn

Helt almindelige danskere fortæller deres fantastiske, forunderlige familiehistorier, som de udfoldede sig i 1700-tallet. Udstillingen #dinhistorie i Rundetaarn, der indgår i den historiske festival Golden Days, byder også på foredrag, omvisninger og workshops, der inspirerer og vejleder kommende slægtsforskere til at finde deres egne rødder.

Ægte 1700-tals-skæbner

Vi har alle sammen aner, der kan have hørt om Struensees henrettelse som breaking news, eller som kan have overlevet det store jordskælv i Lisabon i 1755. Vi har forfædre og formødre, som blev sat fra deres gård, grundlagde et stort handelshus, lagde næsten hele børneflokken i graven, rejste til De Vestindiske Øer, endte i tugthuset – eller på en helt anden måde gjorde et indtryk, som vi ikke kan lade være med at fortælle videre.

Det er disse livsskæbner, som er omdrejningspunktet for udstillingen #dinhistorie i Rundetaarn, der løber fra den 28. august til den 3. oktober 2010. Udstillingen skal vise almindelige danskeres fortællinger om mennesker i 1700-tallet – fortællinger der er en del af deres personlige historie og dermed en del af vores fælles fortid.

Stigende interesse for slægtsforskning

I Danmark er der mange tusinde mennesker, der forsker i deres slægt. Interessen for at lære sit ophav at kende har været stigende gennem flere årtier. Ikke mindst de mange oplysninger, som i dag kan findes på nettet, har gjort slægtsforskning til lidt af en folkeinteresse.

Den store historie skrives normalt af historikere, etnologer og lignende fagfolk. Den lille historie kan være fundet og fortalt af mange andre. Men de vidnesbyrd om det levede liv, som den rummer, er ikke mindre væsentlige eller interessante end de store sammenhænge.

Tre genealogiske foreninger samarbejder

Udstillingen #dinhistorie i Rundetaarn er en del af et samlet program, som desuden rummer foredrag og andre aktiviteter samt workshops, hvor alle kan få inspiration og hjælp til at starte deres egen rejse ind i fortiden. Bag udstillingen står de tre landsdækkende genealogiske foreninger Samfundet for Dansk genealogi og Personalthistorie, Sammenlutningen af Slægthistoriske Foreninger samt DIS-Danmark (Databe-

handling i Slægtsforskning). I de genealogiske foreninger er der stor glæde over projektet, som på en nyskabende måde formidler slægtsforskningen, dens resultater og dens udøvere.

Projektet ledes af en styregruppe, bestående af repræsentanter fra de tre foreninger samt Rundetaarn. Historierne udvikles og tilrettelægges i et samarbejde mellem en kurator og en gruppe af genealogiske ambassadører, som udgør projektets idégruppe. VELUX FONDEN har med en stor donation gjort projektet muligt.

www.politietsregisterblade.dk

De tre slægtshistoriske foreninger - Samfundet for dansk genealogi og Personalthistorie, DIS-Danmark og SSF - indgik i 2008 et samarbejde med Københavns Stadsarkiv om tilgængeliggørelsen af Politiets Registerblade. De tre foreninger har i fællesskab finansieret digitaliseringen af materialet med HHFs midler, og stadsarkivet har udarbejdet hjemmesiden www.politietsregisterblade.dk, hvor materialet skal tilgængeliggøres. Hjemmesiden er nu åben for alle.

Politiets Registerblade består af 1,2 mio kort med oplysninger om den københavnske befolkning 1890-1923. Materialet er en forløber for det kommunale folkeregister og dækker alle beboere i København over 10 år. Det indeholder bl.a. oplysninger om personernes alder, fødested, vielse og adresser.

I februar 2010 kunne Københavns Stadsarkiv proklamere hjemmesiden www.politietsregisterblade.dk for åben for alle. Det er endnu ikke alle registerbladene, der er lagt på nettet; men det er planen, at hele materialet vil være online medio 2011. På hjemmesiden kan man se en digitalisering af de registerblade, der indtil nu er lagt ud, man kan indtaste oplysninger fra kortene, og man kan søge i de allerede indtastede data.

Københavns Stadsarkiv søger frivillige indtastere, og på www.politietsregisterblade.dk kan man se, hvordan man melder sig som indtaster, og hvordan man selv kan være med til at gøre materialet tilgængeligt for alle.

Anmeldelser

Tor Flensmarck: Skånelands Medeltid. Orter & Åter Del C-D. Monitor Förlaget, Graagården i Vä, SE-291 65 Kristianstad, 2008. 136 s. m. s/h ill. Indb. ISBN: 978-91-85517-02-2. Pris: 170 SEK (abonn. 140 SEK).

Tor Flensmarck (født 1945) har nu lagt mere end femten års arbejde i et enormt udredningsarbejde af fjordegods og slægter i Skåne, Halland, Blekinge og Bornholm med tilhørende grænseområder (tidligere anmeldt i *Personalthistorisk Tidsskrift* 2000:1 og 2005:1). Hvem ejede gårde og jorde, hvilke adelsslægter havde deres hjemegn hvor, og hvilke bopælsmærker forekommer hvor?

Kronologisk er der fokus på middelalderen; men under hensyn til kildematerialets begrænsede omfang i den tidlige middelalder er tyngden lagt på senmiddelalderen og tiden frem til 1550 med enkelte udløbere op i 1600-årene.

Projektet er meget kort fortalt et forsøg på at ordne det spredte materiale topografisk, opstillet efter forekommende stednavne suppleret med slægtsnavne – alt ordnet alfabetisk. Således bringer det foreliggende bind følgende slægts- og tilnavne: van Cassel, Clavs Morthenssons slægt, Dadde/Dudde, Daggebirk(?), Dalhus, Dankenhagen, Dansk(e), Degn/Diakn, Dene/Denne/Dæne, Dotting, Dovt/Dowt, Drefeld, Peder Bossons slægt, Dresselberg, Dringenberg/Dringelberg, Dros/Droos, Drukken, Dudde, Due, Dun/Duun, Dug/Dwnk/Dunck/Dunk, Dunker, Dus/Dws, Dymling, Dyre/Diuri, Daa og Dörhagen/Dorhagen. Det er desværre meget forskelligt, hvor meget der er overleveret for de enkelte personnavne i de udvalgte landskaber; men der er dog flere siders udredning om forekomsten af slægtsnavne som: Degn, Dotting, Drefeld, Dringenberg, Due, Dug og Daa.

Tilsvarende er opstillet slægtstavler med sikre, såvel som sandsynlige slægtskabsrelationer for bl.a. Dotting, Drefeld, Dringenberg, Due, Dunker, Daa og Clavs Morthenssons slægt. Endvidere findes længere bidrag om Dalby, Degeberga, Djuramossa og Dybäck i Skåne samt om Dömestorp i Halland.

Flensmarck lægger ikke skjul på, at han står på andres skuldre og håber, at andre vil

bidrage med rettelser og tillæg. Blandt de vigtige støtter, der hidtil har stået bi, anføres heraldikeren, fil.dr. Jan Raneke (død 2007), tidligere universitetslektor, mag. art. Knud Prange, docenten, fil. dr. Göran Hallberg (Dialekt- og ortnamnsarkivet i Lund) samt docenten, universitetslektor Sten Skansjö fra Kristianstad.

FSM (: »Flensmarck: Skånelands Medeltid«), som det enorme projekt er blevet døbt, fortsætter med del E-G, der er på trapperne. Dermed vil projektet være nået ¼ af vejen, så vi er mange, der krydser fingre for, at Tor Flensmarck får et langt og virksomt liv...

Tommy P. Christensen,
redaktør for *Hvem Forsker Hvad*

Fotografiportrætter af offentlige og andre løsagtige fruentimmere samt navneregister til Københavns Politis sager vedr. indskrevne fruentimmere 1833-1906. ISBN 978-87-92434-00-5. Pris: 150 kr.

Fotografiportrætter fra Københavns Politi af udenlandske og udviste forbrydere, svenske og norske forbrydere samt nihilister fra perioden 1888-1903. ISBN 978-87-92434-01-2. Pris: 150 kr.

Fotografiportrætter fra Københavns Politi af kvindelige forbrydere fra perioden 1894-1896 og 1905-1907. ISBN 978-87-92434-02-9. Pris: 195 kr.

Tre CD'er, udgivet af Genealogisk Forlag v/Peter Wodskou og Gitte Bergendorff Høstbo. København 2008-09. CD'erne kan købes hos Genealogisk Forlag, Obovej 14, 2730 Herlev, tlf. 44 84 91 31, e-mail: janhb@mail.danbbs.dk. (www.genealogisk-forlag.dk)

Den fotografiske teknik havde kun eksisteret en smes år, da det danske politi begyndte at tage teknikken i brug til systematisk registrering af personer, der var i politiets varetægt eller på anden måde havde dets interesse. Heldigvis er mange af disse tidlige portrætfotos blevet bevaret, og Peter Wodskou og Gitte Bergendorff Høstbo har nu sat sig for at udbrede kendskabet til disse samlinger gennem en række CD-udgivelser.

De første tre CD'er rummer til sammen 1.027 fotografier, og de stammer fra seks fotoalbums fra Københavns Politis Arkiv på Landsarkivet i København. Hver af CD'erne er forsynet med en database med oplysninger om de afbildede personer (for så vidt det har været muligt at skaffe sådanne) samt en manual med en grundig introduktion til

brugen af CD'en. Desuden indeholder CD'en om offentlige og andre løsagtige fruentimere en fyldig omtale af en enkelt af de prostituerede, nemlig handskesyersken Varla Frederiksen. Og her får vi ikke blot en veloplagt levnedsskildring (forfattet af Poul Duedahl), men bliver også præsenteret for hele det til grund liggende arkivmateriale i såvel facsimile som transskription. Det drejer sig om sagen om politiets tilsyn med Varla Frederiksen, mens hun var indskrevet som lovligt udøvende prostitueret i 1870'erne og 80'erne.

Der er i alt bevaret 46 arkivpakker med godt 4.000 sager om løsagtige kvinder i København i 1800-tallet og begyndelsen af 1900-tallet. Der har ikke hidtil eksisteret nogen journal eller andet søgemiddel til disse sager, men i forbindelse med CD-projektet har Wodskou og Høstbo påtaget sig at udarbejde et sådant register. Her har de bl.a. anført den enkelte persons fødselsdato og -sted, dato for indskrivning og evt. udskrivning som prostitueret samt en reference til den relevante arkivpakke. Registret indgår sammen med et fotoalbum fra 1880 i databasen over løsagtige kvinder.

Mens det (endnu) ikke har været muligt at identificere en del af kvinderne i albummet fra 1880, er langt de fleste af billederne i de andre albums forsynet med navne, og i mange tilfælde kan man her også finde grundlæggende data som fx oplysninger om fødselsdato og -sted samt bemærkninger om årsagen til arrestationen eller udvisningen. Wodskou og Høstbo har registreret alle disse data, men afstået fra at følge personerne videre i andre kilder. Det fremgår dog klart af det fremlagte materiale, at en stor del af de arresterede personer var kommet i politiets søgelys pga. berigelseskriminalitet. Nogle af dem havde åbenbart udviklet særlige specialer. Om Carl Julius Wenström lyder det således: »Entrétyv, Overtøj; gaar fra Dør til Dør i Ejendommene og prøver, om Dørene er aabne; ere de det, stjæler han.« Og Dorthea Magdalene Zithan fik følgende skudsmål: »Farlig Indbrudstyv paa Kvist og Tørreløfter, stjæler særligt Vasketøj, benytter Knibtang.« Mere interessant er det dog, at en række udlændinge (fortrinsvis russere) har fået en af følgende bemærkninger i albummet for nihilister: »udviste fra Zürich efter Dynamit

Explosionen 1888« og »dømte i Paris 1890 til Delagtighed i Forfærdigelsen af exploderende Bumber.« Man kendte skam også til voldelige politiske aktivister i 1880'ernes og 90'ernes Europa!

Peter Wodskou og Gitte Bergendorff Høstbo har gjort et stort og prisværdigt arbejde med fremstillingen af de tre CD'er, og de har formidlet stoffet på en fin og lettilgængelig måde – bl.a. ved et enkelt søgebillede, som går igen på alle CD'erne. Vi kan kun glæde os til at se fortsættelsen af deres arbejde.

Jørgen Mikkelsen, arkivar, ph.d., Statens Arkiver

Ulrik Langen: Den afmægtige – en biografi om Christian 7., Jyllands-Postens Forlag 2008, 544 s., ISBN: 978-87-769-2093-7. Pris: 349 kr.

Man gjorde et barn fortræd, og man gav ham heller ikke som voksen chancen for at finde ordentligt fodfæste. Om Christian den 7. kan man uden at tøve tale om et spildt liv.

Da Christian den 7. døde i 1808, skrev en kvinde om kongens liv: »Han har aldrig levet, men kun vegeteret sanseligt«.

Ulrik Langen har med biografien om Christian den 7. tegnet et hårrejsende portræt af et ulykkeligt menneskes liv og levned. Var det ikke fordi, forfatteren er en anerkendt forsker med både ph.d. grad og stor erfaring i håndteringen af kildemateriale, ville jeg have afskrevet dele af biografien som værende lige lovlig fantasifuldt fortalt, for sådan kan man ikke have behandlet en enevoldskonge – ja, eller bare et menneske.

Mange har i tidens løb beskæftiget sig med Christian den 7., og de senere år har der været særligt fokus på trekløveret Caroline Mathilde, Christian og Struensee, dog hovedsageligt dronningens utroskab med kongens læge og fortrolige, og forholdet har således også givet anledning til en ballet, der havde premiere i 2007, og samme år fik Michael Bregnsbo udgivet biografien om Caroline Mathilde.

Ulrik Langen fastholder i sin store biografi fokus på Christian, og både dronningen og lægen bliver reduceret til de bipersoner i hans liv, som de reelt var, og man skal langt ind i bogen, før de dukker op. Helt som det sig hør og bør.

Christian den 7. er generelt afskrevet som sindssyg, og ingen har på noget tidspunkt

regnet ham for noget specielt. Kortvarigt i samtiden, men ikke i eftertiden.

Ulrik Langen tegner et portræt af en dybt ensom person, der måtte gå gennem livet uden at blive mødt af den respekt, han havde krav på.

Christian mistede sin mor, da han var omkring tre år gammel, og hans far, den fordrunkne kvindebedærer Frederik den 5., respekterede ikke just hofsorgen efter dronning Louises død og lod sig vie til Juliane Marie efter et halvt år. Det var ikke populært hos befolkningen, der havde elsket den afdøde dronning, og med det nye ægteskab gik Christian og hans søstre mere mørke tider i møde.

Først fjernede den nye dronning de kvinder, der havde været en del af Christians liv fra fødslen, og dernæst blev der udvalgt en person, som skulle være ansvarlig for hans uddannelse. Valget faldt på holsteneren og godsejeren Ditlev Reventlow. Han var en alt andet end mild mand, og han stod bag den ualmindeligt hårde og barske opvækst, der blev budt den unge kronprins.

En god, gammel diskussion om arv og miljø er man næsten nødt til at berøre, når man har læst bogen. Af det portræt, Ulrik Langen tegner, er der ingen tvivl om, at Christian var lynende intelligent og forstod at begå sig, men han var også præget af en dyb, indre rastløshed, der i perioder tog overhånd og udmøntede sig i hærværk og i hvert fald i et enkelt tilfælde også dyremishandling.

Man siger, at tryk avler modtryk, og der er bestemt ingen tvivl om, at den opdragelse, som Reventlow stod bag, var en medvirkende årsag til visse dele af Christians vanvittige adfærd i de unge år og de første år som nygift konge. Endelig sidder man også indimellem med en følelse af, at han hele livet var som et barn, der afprøvede grænser.

Christian ønskede ikke at være konge og drømte derfor hele livet om at være blevet forbyttet ved fødslen, eller om at afsige sig tronen og rejse ud i verden for at leve et helt almindeligt liv. Det tror da pokker, når man tænker på, hvordan der blev herset med den stakkels dreng, og hvordan Reventlow hårdhændet kvitterede for rigtige som forkerte svar med niven eller slag over fingrene samt nedladende og hånlige behandling.

Om det var Reventlows metoder, der havde en vis virkning, eller om det alene var, fordi Christian var så intelligent og virkelig forstod at begå sig, når han skulle gøre indtryk, er svært at sige. Måske er der tale om en kombination; men da Christian blev konfirmeret, formåede han at stå op i to stive timer og blive eksamineret, hvor han besvarede godt og grundigt på det hele, og dermed gav verden et godt indtryk af den unge mand, der skulle overtage tronen en dag. Verden var begejstret og kirken i særdeleshed.

Forholdet til stedmoderen blev aldrig varmt, og det var hans farmor og søstre, der betød mest for den unge Christian. Med alderen fik han skubbet dem væk, da han frygtede, at deres kærlighed ville gøre ham mindre stærk. Han havde selv en idé om at skulle hærdes og kunne klare utrolige smerter uden at kny.

Christian var meget ung, da han blev konge. Selv om han havde varetaget en række officielle opgaver, var det en meget usikker konge, der stod over for et statsråd bestående af lutter garvede rotter med egne dagsordener og ambitioner, der ikke nødvendigvis stemte overens med kongens. Forfatteren giver en meget malende beskrivelse af livet ved hoffet, der nærmest gør amerikanske soapoperaer til ren idyl. Der var knive i ærmer og rygge, løgn, fortielse, forstillelse, seksuelle udskjelser, alliancer på kryds og tværs og i evig bevægelse, mennesker alle vegne i færd med at løse opgaver for kongen, fædrelandet og sig selv. Det gælder om at holde tungen lige i munden, for der jongleres behændigt med navne og intriger, og det er et af Ulrik Langens store talenter at formidle sit forrygende overblik over de personer, der røg ud og ind og de mange intriger og alliancer krydret med den solide viden om perioden, han sidder inde med.

Man håbede, at Christian ville falde til ro, når han blev gift. Der var først kig på den engelske prinsesse Louise, men valget faldt til sidst på Caroline Mathilde, der var en to år yngre søster. Umiddelbart virkede det som et godt valg, idet Caroline Mathilde selv var livlig og nød at lade sig forlyste. Desværre havde hun været holdt væk fra det engelske hof hele livet og var derfor ikke vant til at begå sig i en intrigefyldt verden med et utal af skrevne og uskrevne regler.

Den 1. oktober 1766 blev Caroline Mathilde og Christian gift i London (Christian ved stedfortræder). Den unge brud var dybt ulykkelig, og allerede den følgende dag måtte hun tage afsked med familie, venner og sit fødeland for at begive sig ud på en lang rejse til Danmark og et nyt liv. I Altona blev hun modtaget med den pomp og pragt, der tilkom en dronning, men samtidig måtte hun også tage afsked med de engelske hoffolk, der havde fulgt hende fra England. Da de var rejst, havde hun endnu en måned lang rejse foran sig, inden hun kunne indtage København. Ved ankomsten til hovedstaden blev hun og Christian atter viet, og det nye liv kunne begynde.

Ægteskabet bliver der naturligvis redegjort for i biografien uden dyneløft og henslængt sladder, og det fylder præcis det, det skal i en bog, der hovedsageligt handler om Christian. Ægteskabet kunne formentlig være kommet bedre fra start, hvis Caroline Mathilde havde været opvokset i et hof og oplevet intriger og hofsladder, men det var hun ikke, så hun lænede sig alt for meget op af sin overhofmesterinde von Plessen, der havde et usundt syn på ægteskabet mellem »hendes dronning« og den unge konge. Der er ingen tvivl om, at dette usunde syn blev overført til Caroline Mathilde.

Ikke længe efter ægteskabets indgåelse faldt Christian tilbage i den rastløse og udskændende levevis, der kom til at gå hårdt ud over staden København, hvor han dyrkede sine drukture og jævnligt kom i klammeri med byens vægttere. Det var på denne tid, han forelskede sig fuldkommen i Støvlet-Cathrine, men det forhold blev brudt, da man fra hoffets side sørgede for at få hende ekspederet langt væk i håbet om, at han ville glemme hende.

Christian var enevoldskonge, skulle han så slet ikke regere? Nej, han blev trukket rundt i manegen af statsrådets medlemmer og andre, der ville til tops ved hoffet. Mange forsøgte at bruge ham som en brik i deres spil, og nogle havde endog stort held med det. Samtidig fandt der – særligt i de første år efter tronbestigelsen – en heftig udskiftning sted blandt de folk, der befandt sig tæt på kongen. Fætter Carl blev gift med Christians lillesøster, Louise, men de forsvandt også ud af kongens liv på et tidspunkt og fandt aldrig helt tilbage til den gamle fortløighed.

Med tiden blev kongens adfærd mere og mere besynderlig, og han kunne i det ene øjeblik tage imod udenlandske diplomater på den mest belevne måde for dernæst at lægge sig på alle fire og lege hest for negerdrenge. Moranti, han havde fået som legeskammerat.

I al den tid, Christian var konge, havde han på intet tidspunkt magten til at gennemføre noget som helst. Først var det statsrådet, der trak ham rundt i manegen, og da Struensee kom til, fik han den institution nedlagt. Under påskud af at aflaste kongen overtog han selv mere og mere magt, indtil han blev så gennemsyret af magtbegær, at enkedronning Juliane Marie ikke havde problemer med at finde støtter til det kup, der i januar 1772 sendte Struensee og hans nærmeste håndlangere i Kastellet og Caroline Mathilde til Kronborg. Juliane Marie og Høegh-Guldberg genindførte statsrådet, hvor Christian sad til pynt med sin stedmoder bag sig, officielt for at have en beroligende virkning på ham. De eneste protester, han kunne komme med her, var enten ikke at underskrive (hvorefter man bare forelagde dokumentet igen senere) eller ved at underskrive »Christian Rex & Compagnie«.

Juliane Marie og hendes slæng trivedes ganske fint med magten, hvor også hendes søn, arveprins Frederik, fik den oprejsning, de mente ham berettiget til. De havde fornøjelsen af at styre landet og kongen i elleve år, indtil kronprins Frederik på sit første statsråd kuppede dem og selv overtog magten. I begyndelsen virkede det, som om han gav faderen oprejsning, og han krævede, at man behandlede Christian ordentligt; men der gik ikke lang tid, før alt var ved det gamle – anført af Frederik selv.

En del af den adfærd, der blev udvist af den voksne Christian, er helt forstæelig. Han blev ignoreret fuldstændigt af alle, og hvis han talte til de ansatte, måtte de ikke svare ham. Samtidig måtte han finde sig i at blive ydmyget og hånet af både ansatte og familie, når han lavede ansigter og på anden måde »var sjov«.

Christian døde i 1808 langt fra sin fødeby, som han var flygtet fra, da englænderne raslede voldsomt med sablerne, og København blev for usikker at opholde sig i. Han blev sendt til Rendsburg, og begravelsen blev også

foretaget der, da det ikke var muligt at få ham begravet i Roskilde på dette tidspunkt. Der var påfaldende tavst i riget i forbindelse med begravelsen; hverken hyldestidige eller anden markering af, at landets konge havde forladt verden. Som han gennem store dele af sin tilværelse havde været ensom og var blevet ignoreret af omgivelserne, var også hans begravelse forholdsvis ensom (selv om der var standspersoner til stede) og overset af samtiden.

Der er tale om en virkelig velskrevet biografi, der ikke er til at lægge fra sig. Ja, man kender jo slutningen, men det gør ikke bogen mindre spændende. Der tegnes et mere nuanceret billede af Christian den 7., så det ikke blot er et spørgsmål om graden af sindsyge. Han har sikkert haft en snert, men det er blevet yderligere styrket af den umenneskelige behandling, han fik gennem et helt liv.

Ulrik Langen har brugt mange trykte og utrykte kilder, og han forstår at bruge dem. Hans viden om danske og europæiske forhold er meget stor, og man får uddybende forklaringer efterhånden, som der er brug for dem, og det gør bogen aldeles velegnet til både hyggelæsning og lærebrug. Skulle nogen være i tvivl, så kan jeg kun anbefale den.

*Stella Borne Mikkelsen,
stadsarkivar ved Slagelse Arkiverne*

Rasmus Mariager (red.): Danskere i krig 1936-48. Gyldendal 2009, 229 s., ill. ISBN 978-87-02-07406-2. Pris: 200 kr.

Interessen for dansk krigshistorie og herunder for danskere som deltagere i krig er vokset eksplosivt de senere år. Det er endog blevet til en *Dansk Krigshistorie*, forfattet af Tøjhusmuseets direktør, Ole L. Frantzen, og professor Knud J.V. Jespersen. En forklaring på denne interesse kunne være danske troppers deltagelse i de militære operationer i eks-Jugoslavien, i Irak og senest i Afghanistan. Et aspekt, nemlig interessen for danske statsborgere som krigsdeltagere, har taget fart med det sidste årtis mange udgivelser om de danske østfrontfrivillige, hvor senest Mikkel Kirkebæks bemærkelsesværdige biografi om kaptajn von Schalburg må nævnes. Hertil kommer to vellykkede monografier om danske frivillige andetsteds i øst, nemlig Jan

Ahtola Niensens monografi om den danske Finlands-bataljon *I orkanens øje* fra 2006 samt Niels Jensens monografi *For Dannebrog's Ære* fra 1998 om »Dansk-Baltisk Auxiliær Corps« (DBACs) indsats i Estlands frihedskamp i 1919. Hvad angår dansk krigsdeltagelse i allieret tjeneste, bør det nævnes, at Jakob Sørensen i 2008 forsvarede sin phd-afhandling om »Danskere i allieret krigstjeneste 1939-45«. Sideløbende med denne udvikling - eller rettere: uafhængigt af denne - har der i længere tid været en interesse for de danske frivillige i de Internationale Brigader under den Spanske Borgerkrig.

Det må derfor hilses velkommen, at Rasmus Mariager og andre forskere, herunder Jakob Sørensen, nu har søgt at samle trådene i en udgivelse, som belyser danskere i udenlandsk krigsdeltagelse fra 1936-48. Bogen er inddelt i afsnit, som hver især gennemgår et eksempel på danskeres deltagelse i krig: Der indledes med Leo Karis deltagelse i den Spanske Borgerkrig, som følges op af en gennemgang af premierløjtnant Hans Fengers deltagelse og død i den Finske Vinterkrig og af SS-officeren Per Sørensens ditto på den tyske østfront under 2. Verdenskrig. Dansk deltagelse i allieret krigstjeneste belyses i to afsnit om henholdsvis Werner Michael Iversens bidrag til hvervningen af danske statsborgere til britisk militærtjeneste under 2. Verdenskrig og Peter Kristensens deltagelse som frivillig i den britiske hær 1945-48. Bogen afsluttes med en udmærket gennemgang ved Ib Faurby om de lange linjer i dansk udenrigs- og sikkerhedspolitik og om danske frivillige fra 1918 og op til de første efterkrigsår – hvorfor de meldte sig, hvorledes de oplevede hjemkomsten, og hvad deres indsats havde betydet. Der er tale om velskrevne bidrag, som støtter sig på et bredt kildemateriale.

Det må undre, at DBAC ikke er medtaget; ganske vist nævnes denne formation i Ib Faurbys afsnit, men uden henvisning til Niels Jensens monografi om emnet. En grund til at medtage DBAC kunne være, at korpset, som Ib Faurby nævner på s. 219 ff., spillede en afgørende, operativ rolle i Estlands (og Letlands) Frihedskrig. Og hvad angår frivillige i allieret tjeneste, må det undre - uanset at valget af Werner Michael Iversen er velbegrunnet - at udgiverne ikke har fundet anledning

til at trække Wing Commander Kaj Birksted ud af glemslen. Dels fordi han havde en ganske bemærkelsesværdig karriere i det britiske luftvåben under 2. Verdenskrig, dels fordi hans oplevelser i det danske forsvar i efterkrigsårene frem til hans afsked kunne fortælle rigtig meget om, hvorledes Danmark så på de frivillige, der havde kæmpet i en god sags tjeneste. Ib Faurbys er inde på denne vinkel på s. 222, men interesserede kan med fordel henvises til Erik Seidenfadens levnedsbeskrivelse af Kaj Birksted i *Dansk Biografisk Leksikon*.

I Ib Faurbys afsnit »Gjorde de en forskel?« (s. 218 ff.) havde det måske været på sin plads at nævne, hvilke udmærkelser de frivillige fik; Anders Lassen dekoreredes således posthumt med Victoria-korset, den højeste britiske militære udmærkelse. Siden dets indstiftelse i 1856 er 1.354 soldater blevet udmærket med det til dato - heraf kun 14 udlændinge udenfor Commonwealth-landene, af hvilke tre var danskere. Kaj Birksted var, som Ib Faurby nævner, højt dekoreret. Af de danske østfrontfrivillige udmærkedes tre med Jernkorsets Ridderkors; den højest dekorede var Johannes Helmers, som udover ridderkorset også modtog det tyske kors i guld. De danske Estlands-frivilliges dekoreringer fremgår af et bilag til Niels Jensens arbejde.

Af fejl er der få; Hartvig Frisches hovedværk fra 1933 hed ikke *Pesten over Europa*, men *Pest over Europa* (s. 197). Det 24. SS-Regiment hed »Danmark« og ikke »Dänemark« (s. 220). Og man kan diskutere, om Per Sørensens sidste to avancementer i 1945 »uden ...nogen form for generalstabsuddannelse« (s. 91) var så enestående; Waffen-SS var ikke det samme som den tyske hær, og man lagde bevidst mindre vægt end hæren på intellektuelle færdigheder til fordel for lederegenskaber og verdensanskuelse. At fotoet på s. 113 skulle vise Waffen-SS soldater er tvivlsomt; så vidt det kan ses, bærer ingen den tyske ørn på venstre overarm, således som det var skik i SS (eller over venstre bryst, som det var skik i værnemagten). Muligvis er der tale om et foto af reservister fra Ordenspolitiet. Men til at illustrere, at SS-soldater i stort omfang indgik i udryddelsen af jøder, som billedteksten anfører (uanset af dette er ubestridelig korrekt), duer fotoet ikke.

Men alt i alt er der tale om en fortrinlig udgivelse, som belyser mange centrale aspekter af danskere i udenlandsk krigstjeneste.

Peter Hertel Rasmussen, ministerråd, cand.mag.

Morten Møller: Mogens Fog – fra modstandshelt til landsforræder. En bibliografi. Gyldendal 2009, 2 bind, 491 + 336 sider, ill. ISBN 978-87-02-07107-8. Pris 499 kr.

Professor dr.med. Mogens Fog (1904-1990) spillede en central rolle på afgørende tidspunkter i Danmarkshistorien i det 20. århundrede: som et fremtrædende og toneangivende medlem af Danmarks Frihedsråd under besættelsen, som en politisk lederskikkelse i de første efterkrigsår både som medlem af Folketinget for DKP og som formand for »Fredens Tilhængere« og endelig som rektor for Københavns Universitet i studenteroprørets turbulente dage. Når hertil lægges hans mangeårige virke som overlæge på Rigshospitalet og professor i neuromedicin på Københavns Universitet, hans tætte berøringsflader med dansk kulturliv i især efterkrigsårene, er det klart, at der er tale om en person med en række egenskaber, som kun sjældent ses forenet herhjemme: politisk sans, høj begavelse, evne til at begejstre sine medmennesker, flid og en målbevidst sans for, hvad det er muligt at opnå i en given situation – og ikke at forglemme charme.

Mogens Fogs navn har på intet tidspunkt været en ukendt eller blot negligeret størrelse i den politiske Danmarkshistorie om det 20. århundrede; i stort set alle Danmarkshistorier og monografier om enkeltperioder i denne indtager han en central rolle, begyndende med Jørgen Hæstrups *Hemmelig Alliance*, der som den første gav Fog hans centrale placering i den danske modstand mod den tyske besættelsesmagt. Og for at tage et nyere eksempel: Bo Lidegaards *Overleveren* om Danmark under besættelsen. Men mærkværdigvis er det først nu, at der foreligger en biografi om personen Mogens Fog. Mærkværdigt, både fordi hans indsats i besættelsesårene var så afgørende, men også fordi der var en anden side af Mogens Fogs person, som fulgte ham hele livet og med jævne mellemrum gav anledning til voldsomme udladninger om hans person; alene dette kunne

nok have begrundet en mere seriøs beskæftigelse med personen Mogens Fog.

Han var medlem af Danmarks Kommunistiske Parti i mellemkrigstiden. Men hans deltagelse i Danmarks Frihedsråd og som minister i efterkrigsregeringen i 1945 skete som repræsentant for »Frit Danmark«. Og efter krigen repræsenterede han DKP i Folketinget i årene 1945-47 og var derefter, som nævnt, formand for den kommunistiske frontorganisation »Fredens Tilhængere« først i 1950-erne, hvor den kolde krig var koldest. Og efter SF's dannelse i 1958 var han medlem af dette parti. Men for rigtig mange danskere var Mogens Fogs politiske tilhørsforhold under besættelse en gåde, for hvem repræsenterede han? Svaret, som han fastholdt til sin død, var enkelt: han havde sidst betalt kontingent til DKP i 1941, havde ikke haft kontakt til DKP's »apparat«, dvs. dette partis illegale fora i besættelsesårene, men havde repræsenteret »Frit Danmark« i Frihedsrådet. I de første efterkrigsår, hvor Fogs tilhørsforhold til DKP var åbenbart, gav dette i takt med den kolde krigs eskalering og Sovjets overgreb i Østeuropa anledning til en radikal omkalfatring af hans billede i den danske offentlighed: Fra at være et dybt respekteret medlem af Danmark Frihedsråd stod han for mange nu som en dybt foragtet person, og medieomtalen af ham i den periode må ved dens ordvalg i især den socialdemokratiske presse endnu i dag overraske. Men det var en fortælling, som ikke ville dø: Mens Mogens Fog på sin side havde brug for en Jørgen Hæstrup for at få sin historieopfattelse ud, var der andre, som havde et andet syn. Det gælder i først række ægteparret Ina og Peter Rohde, hvor især Ina Rohde gik fra en afgrundsdyb beundring for Mogens Fog som formand for »Fredens Tilhængere« til det modsatte, eksemplificeret i vedholdende beskyldninger om Mogens Fogs samarbejde med DKP's illegale ledelse under besættelsen og hans angivelige rolle i skabelsen af en dansk folkefront ved befrielsen i 1945. Fog på sin side søgte at mobilisere sine kolleger fra Frihedsrådet (Frode Jakobsen og Børge Houmann) til at bekræfte den fogske udlægning af sit politiske tilhørsforhold efter 1940. Og selv veg han ikke fra denne fortælling.

På sæt og vis minder dette om en anden fortælling, som afstedkom betydelige dønninger først i dette århundrede; der tænkes på forlæggeren og digteren Ole Wivel, som i sin erindringsbog *Romance for Valdhorn* i meget generelle vendinger beskrev sin ungdoms germanophile begejstring for strømninger i tysk åndsliv i første halvdel af forrige århundrede, eksemplificeret i digteren Stefan George - strømninger, som havde medvirket til at bane vejen for nazismen, og som udgjorde en del af den åndelige ballast for det Tredje Rige. Wivel fastholdt denne udlægning, også da *Morgenavisen Jyllandsposten* og *Weekendavisen* kunne offentliggøre detaljer, som viste, at Wivel o.a. havde stået for andet og mere i de allerførste besættelsesår end blot en begejstring for Stefan George og Hölderlin. Selv veg Wivel på intet tidspunkt fra den udlægning, han gav i *Romance for Valdhorn*.

Det er lykkedes Morten Møller at skrive en både velskrevet og grundig bog om personen Mogens Fog; kildematerialet er omfattende, og der er næppe mange aspekter af hans offentlige liv, som ikke er medtaget. Hans gennemgang af Fogs tid som rektor for Københavns Universitet er velkommen, og det samme gælder gennemgangen af Fogs forhold til fremtrædende danske forfattere i efterkrigstiden som Kjeld Abell, H.C. Branner og især Poul la Cour.

Men en ting mangler, nemlig hans rolle i historien om den franske forfatter Louis-Ferdinands Célines ophold i Danmark i de første efterkrigsår. Denne sag dukker med jævne mellemrum op i medierne; kort fortalt ønskede den franske regering ham udleveret til Frankrig til retsforfølgelse pga. hans samarbejde med besættelsesmagten og hans antisemitiske skrivelser under krigen. Da en udlevering med stor sandsynlighed ville have betydet en dødsstraf for Céline, modsatte indflydelsesrige personer sig en udlevering. Under sit ophold i Danmark var Céline på et tidspunkt indlagt på Rigshospitalet, hvor Mogens Fog var overlæge; DKP satte sig i brechen for at få ham udvist. En belysning af Fogs rolle i dette spil ville have været velset.

Peter Hertel Rasmussen, ministerråd, cand.mag.

SAMFUNDET FOR DANSK GENEALOGI OG PERSONALHISTORIE

Bestyrelsens medlemmer:

Formand: Birgit Flemming Larsen, Klostermarken 13, 9000 Aalborg
Næstformand og sekretær: Michael Bach, Rolfsvej 14, 3.tv., 2000 Frederiksberg
Kasserer: Finn Grande-Nielsen, Stavrevej 27, Måle, 5300 Kerteminde
Finn Andersen, Grysgårdsvej 2, 2400 København NV
Michael Dupont, Stenager 216, st. th., 2600 Glostrup
Charlotte S.H. Jensen, Statholdervej 5, 3.tv., 2400 København NV
Knud Prange, Degnemose Allé 26, 2700 Brønshøj
Poul Steen, Strandvejen 296A, 2930 Klampenborg
Anne Dorthe Suderbo, Lille Strandvej 12B, 2.th., 2900 Hellerup
Peter Wodskou, Arnesvej 44, 2700 Brønshøj
Hans H. Worsøe, Tækkerløkke 34A, 6200 Aabenraa

Skriftudvalgets medlemmer:

Redaktør: Michael Dupont, Stenager 216, st. th., 2600 Glostrup
Anmelderredaktør: Sanja Storm Tuxen, Stenager 216, st. th., 2600 Glostrup
Katharina Zander, Heimdalsgade 48, 4. tv., 2200 København N
Søren Frost, Portugalsgade 5, st. tv., 2300 København S

Webmaster for www.genealogi.dk

Charlotte S.H. Jensen, Statholdervej 5, 3.tv., 2400 København NV

Medlemskab kan tegnes ved henvendelse til formand Birgit Flemming Larsen
E-mail: indmeld@gmail.com

Manuskripter sendes til:

Redaktør: Michael Dupont, Stenager 216, st. th., 2600 Glostrup
Mail: duponttuxen@gmail.com

Personalhistorisk Tidsskrift

Udgivet af Samfundet for dansk genealogi og Personalhistorie siden 1880

Redigeret af Michael Dupont (redaktør), Sanja Storm Tuxen (anmelderredaktør), Katharina Zander og Søren Frost

© 2010 by forfatterne og Samfundet for dansk genealogi og Personalhistorie

Udgivet med støtte fra Alfred Good's Fond

Sats og tryk: Tarm Bogtryk a/s

ISSN 0300-3655